

A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET TANULMÁNYAI A SZERZŐI JOG DIGITÁLIS VILÁGHOZ VALÓ ALKALMAZKODÁSÁRÓL

A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET TANULMÁNYA AZ AUDIOVIZUÁLIS ÁGAZAT ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG INTÉZMÉNYEIVEL KAPCSOLATBAN¹

1. BEVEZETÉS

Az Európai Bizottság 2012. december 18-án megjelent COM(2012)789 számú, az egységes digitális piacon megjelenő tartalomról szóló közleménye 2. iii. pontjában (Audiovizuális ágazat és a kulturális örökség intézményei) célként rögzítette a filmek elhelyezésének elősegítését és a filmekhez való online hozzáférés megkönnyítését az Európai Unióban: „E tevékenységi irány keretében azonosítani kell azokat a sikeres együttműködési megoldásokat, amelyek elősegítik az audiovizuális művek fellelhetőségét és online hozzáférhetővé tételét, különösen azon művek tekintetében, amelyeket a jogtulajdonos szándékának megfelelően már nem forgalmaznak. Konkrét megoldásokat kell kidolgozni mind a kereskedelmi, mind a nem kereskedelmi felhasználás terén a legjobb gyakorlatot képviselő megközelítések uniós szintű terjesztésének előmozdítására. Ajánlásokat kell megfogalmazni arról, miképpen érhető el, hogy a tagállamok gyakorlati lehetőségeket biztosítsanak az audiovizuális örökséget kezelő intézményeknek arra, hogy az archivált anyagokat a megőrzés céljából digitalizálják vagy digitálisan reprodukálják.”

Az ezzel kapcsolatban elkészült tanulmány első, alapozó része (2. fejezet) rövid bevezetést követően a hatályos magyar szabályozást mutatja be, részletesen elemezve az egyes szerzői és szomszédos jogi jogosulti csoportokat érintő szabályokat, a jogosulti köröket, a joggyakorlás kizárólagos vagy alternatív módjait. Ez a rész történeti kontextusba is helyezi a mai normákat, hiszen számos, a korábbi jogi megoldásokból fakadó következménnyel kell számolni a mai megoldások keresése során (ilyen például, hogy a több mint száz éve töretlen szerzői jogi elv alapján a szerződéskötés időpontjában nem ismert felhasználási módra a jogosult nem tudott érvényes felhasználási engedélyt adni, ebből fakadóan pedig számos

¹ A munkaanyag a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SZTNH) a felkérésére készült, amely szerint az SZJSZT feladata, hogy tagjaiból létrehozott munkacsoportok útján – ahol szükséges külső szakértők bevonásával – dolgozzon ki szakmai, illetőleg tudományos anyagokat az Európai Bizottság „Licences for Europe” programja alapján kialakítandó „strukturált dialógus” keretében. Az ebből a célból létrehozott négy munkacsoport közül a jelen munkacsoportnak az audiovizuális ágazat és a kulturális örökség intézményeinek szerzői jogi kérdéseivel kellett foglalkoznia. A munkacsoport referense: dr. Rozgonyi Krisztina (PRK Partners); tagjai: dr. Békés Gergely (EJI), dr. Detrekői Zsuzsa (Magyar Telekom), dr. Gondol Daniella (NFA), dr. Grad-Gyenge Anikó (ProArt), dr. Hepp Nóra (Forrás Consulting), dr. Ivanics Krisztina (Sanoma), dr. Kiss Zoltán (MTVA), dr. Lendvai Zsófia (Baker and Mckenzie), dr. Mezei Péter (SZTE), dr. Munkácsi Péter (KIM) szakértő; külső szakértő: dr. Csömör Magdolna (Invitel), dr. Kabdebó György (FilmJUS), dr. Zalatnay Nóra (Baker and Mckenzie).

audiovizuális alkotás lehívásra hozzáférhetővé tételi jogai tekintetében abból kell kiindulni, hogy azok az eredeti, ma már sok esetben fellelhetetlen jogosultnál vannak). E tekintetben a munkacsoport feldolgozta az SZJSZT elé került eddigi ügyeket. Ez a rész feltárja a jelenlegi szabályozás alapján kialakult értelmezési vitát is a filmszerzők és előadóművészek jogainak közös jogkezelés útján való engedélyezése körül, bemutatva az alternatív érveléseket és utalva a hivatalos értelmezésre is.

Az előző fejezetben bemutatott jogi háttérre épülve kialakult vagy kialakítható, esetleg – nem feltétlenül (csak) jogi okokból – kialakulni nem tudó online audiovizuális üzleti modellek szisztematikus leírása a tanulmány egyik kulcsfejezete. Ezt az átfogó, a lehívásra hozzáférhetővé tételt megvalósító felhasználásokon jóval túlmenő, de éppen ezért a piaci modelleket komplex összefüggésükben bemutatni képes leírást követően mind a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők, mind a jogosultakat képviselő tagok kifejtették álláspontjukat arról, hogy melyek lehetnek az okai annak, hogy Magyarországon az online audiovizuális piac általában és az egyes üzleti modellek különösen egyelőre kifejezetten fejletlennek mondhatók (3. fejezet). A munkacsoport a lefolytatott igen intenzív viták ellenére is tartózkodott attól, hogy állást foglaljon abban, hogy a felhozott okok közül melyek lehetnek tényleges okok, ugyanakkor szükségesnek tartotta minden álláspont részletes bemutatását abból a meggyőződésből, hogy mindez a későbbiekben érdemben hozzá tud majd járulni mind hazai, mind uniós közpolitikai és szabályozási intézkedések megalapozásához.

A tanulmány a Nemzetközi és uniós kitekintés címet viselő részében nemcsak arra vállalkozott, hogy a témakört érintő legfontosabb, kifejezetten szerzői jogi normákat bemutassa (Pekingi Szerződés, árvamű-irányelv), hanem szélesebb kontextusba ágyazva a folyamatban lévő, csak közvetve kapcsolódó jogalkotási kezdeményezéseket is tárgyalja (a közös jogkezelési irányelv tervezete), továbbá azokat a stratégiai anyagokat és (európai bizottsági, parlamenti) szakpolitikai kezdeményezéseket is feltárta, amelyek kitűnően mutatják, hogy az audiovizuális alkotások hatékonyabb online hozzáférhetővé tétele nem értelmezhető kizárólag szerzői jogi keretben, hanem ennek szélesebb aspektusból kell megtörténnie jogalkotási, stratégiaalkotási szinten.

Az 5. fejezet foglalkozik az uniós célkitűzés örökségvédelmet érintő vonatkozásaival, felmérve az audiovizuális örökség védelmének jelenlegi magyar intézményrendszerét és szerzői jogi szabályozási háttérét. A tanulmány – megállapítva, hogy ezen a téren nem a hatályos, vagy (kitérve az árvamű-irányelv folyamatban lévő átültetésére és annak problémáira) a most alakuló szerzői jogi szabályozás az elsődleges akadály – jelzi, hogy a hozzáférés fokozása elsősorban nagyobb anyagi, infrastrukturális források bevonásával, illetve hatékonyabb intézményi koordinációval lenne lehetséges.

A tanulmány legizgalmasabb, mind egy magyar nemzeti audiovizuális stratégiaalkotás, mind a magyar audiovizuális érdekek európai pozicionálása során haszonnal alkalmazható része a 6. fejezet, amely részletes javaslatokat tartalmaz a szerzői jogi engedélyezés gyakorlati

könnyíthetősége (többek között az egyablakoshoz közelítő megoldások áttekintésével mind a jelenleg hatályos, mind a jövőben megfontolható jogszabályi keretek között), valamint a háttéradatbázisok felállítása, továbbfejlesztése tekintetében. E fejezet a lefolytatott vizsgálatok fényében áttekinti a korábban kialakított, az Európai Unió különböző fórumain képviselt magyar álláspontokat, és megállapítja az ott tett javaslatok fenntarthatóságát, további képviselőletének szükségességét. Végül – a szűkebb szerzői jogi vizsgálatot ismét szélesebb spektrumba helyezve – javaslatot tesz a költségvetési forrásból finanszírozott audiovizuális művek hozzáférhetővé tételében történő fokozottabb állami szerepvállalásra is.

A tanulmány utolsó nagy szerkezeti egysége (Mellékletek) azokat az interjúszerű beszámolókat tartalmazza, amelyeket a Filmjus, a Magyar Producerek Szövetsége Egyesület, a Színház- és Filmművészeti Egyetem és az MTVA készített a munkacsoport által vizsgált témakörnek az adott szervezet tevékenységével kapcsolatos, releváns tevékenységéről.

2. A HATÁLYOS MAGYAR SZABÁLYOZÁS BEMUTATÁSA

A jelen fejezet célja a hatályos magyar szabályozási környezet rövid bemutatása. A fejezet kifejezetten az *online felhasználásra* koncentrál, az audiovizuális művek offline felhasználásai kívül esnek a fejezet célján.

Tekintettel arra, hogy az online jellegű felhasználások jellemzően átlépik az országhatárokat, a jelen fejezet kifejezetten *azon felhasználásokkal foglalkozik, amelyekre a magyar jogszabályokat kell alkalmazni*. Jelezzük, hogy önmagából abból a tényből, hogy egy felhasználásra a magyar jogszabályt alkalmazni kell, nem következik, hogy más ország jogszabályait esetenként ne kellene alkalmazni.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) az egyes felhasználási módok között definiálja a *nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel fogalmát* mint a jogosultat megillető vagyoni jogok egyikét. Eszerint a szerzőnek (és a szomszédos jogi jogosultnak) az is kizárólagos joga, hogy művét oly módon tegye vezeték útján vagy bármely más eszközzel hozzáférhetővé a nyilvánosság számára, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg [Szt. 26. § (8) bekezdés második mondat²]. Hasonló rendelkezést tartalmaz az Szt. az előadóművészek [73. § (1) bekezdés e) pont], a hangfelvétel-előállítók [76. § (1) bekezdés c) pont], a rádió- és televíziószervezetek [80. § (1) bekezdés d) pont], valamint a filmelőállítók vonatkozásában [82. § (1) bekezdés d) pont].

E tanulmányban a lehívásra hozzáférhetővé tétel szinonimájának tekintjük az online módon történő felhasználás, az interaktív felhasználás, az online felhasználás, az on demand

² Szt. 26. § (8) A szerzőnek az is kizárólagos joga, hogy művét – másként, mint sugárzással vagy a (7) bekezdésben szabályozott módon – a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. E joga kiterjed különösen arra az esetre, amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

felhasználás, az online hozzáférhetővé tétel, az online használat, az online hozzáférés, a le-
kérhető szolgáltatás, a netes jog és az interneten történő hozzáférhetővé tétel kifejezést is.

A fentiek értelmében tehát a hatályos magyar jogszabályi környezetben az audiovizuális
művek online módon történő felhasználásához az alábbi jogosultak engedélyei szükségesek:

- 2.1. a szerzők engedélye,
- 2.2. az előadóművészek engedélye,
- 2.3. a filmelőállító engedélye,
- 2.4. a zeneszerzők engedélye,
- 2.5. a hangfelvétel-előállítók engedélye,
- 2.6. az egyéb szerzők engedélye.

Hangsúlyozni kell, hogy a felhasználás a jogosultak vonatkozásában maga a hozzáférhe-
tővé tétel, ami független attól, hogy az egyes audiovizuális műveket ténylegesen lehívták-e
(megtekintették-e). Bár a díj megállapítása során a jogosult figyelembe veheti a lehívások
számát is, mivel azonban a díj minden esetben az engedély ellenében jár a jogosultnak, így a
díj – a felhasználási szerződés ellenkező kikötése hiányában – akkor is jár, ha az adott filmet
egyszer sem tekintették meg (BH1992. 633., a Kommentár³ 16. §-hoz fűzött magyarázata).

A felhasználás csak akkor minősülhet jogszerűnek, ha a felhasználó alább, az ad 2.1–2.6.
pontban leírt engedélyekkel egyidejűleg rendelkezik. A felhasználási engedély megadásáról
a jogosultak – ide nem értve a jogszabályban előírt kötelező közös jogkezelés eseteit – sza-
badon dönthetnek. A közös jogkezelő szervezetek az engedélyt az előre meghirdetett díjsza-
bások feltételei szerint adják meg.

2.1. Szerzők

Filmszerzők az Szt. 64. § (2) bekezdése szerint azok a személyek, akik a film egészének
kialakításához alkotó módon járultak hozzá. Tekintettel arra, hogy az Szt. nem kimerítő
jelleggel, hanem absztrakt módon határozza meg a szerzői minőséget élvező alkotók so-
rát, ezért csak eseti alapon lehet eldönteni, hogy adott audiovizuális alkotás esetén ki(k)
minősül(nek) szerzőnek. Így filmszerzőnek minősülhetnek a film céljára készült irodalmi és
zeneművek szerzői, a film rendezője, a forgatókönyvíró, az operatőr.⁴ Nem tartoznak a film
szerzőinek köréhez a filmgyártás technikai hátterét biztosító személyek (pl. gyártásvezető).⁵
A gyakorlatban a szerzők sora műfaji sajátosságot is mutat, ennek megfelelően a rajzfilmek
esetében szerzőnek kell tekinteni például a figuratervezőt (SZJSZT-28/2005 – Rajzfilmek
szerzői jogai), játékfilmek esetében pedig jellemzően szerzőnek minősül a fővilágosító is

³ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex-Kluwer Kiadó, Budapest, 2006,
p. 105.

⁴ Gyertyánfy: i. m (3), p. 337.

⁵ Gyertyánfy: i. m (3), p. 337.

(SZJSZT-25/2002 – Filmalkotás látvány-, illetve fényterveinek szerzői jogi védelme; a szerzőség kérdése).

Az Szjt. 66. § (1) bekezdése értelmében a filmalkotás létrehozására kötött szerződés alapján a szerző – kivéve a szöveges vagy szöveg nélküli zeneművek szerzőit – ellenkező kikötés hiányában átruházza az előállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot. A szerzők esetében az említett jogátruházás tipikusnak tekinthető a szerződéses gyakorlatban. Ebből fakadóan *a filmelőállító gyakran nemcsak a saját szomszédos jogai jogosultja, hanem a filmalkotáson, filmen fennálló szerzői vagyoni jogok is megillettek.* Az egyéni-eredeti jelleggel rendelkező műnek [Szjt. 1. § (3) bekezdés] nem minősülő filmek esetében természetesen csak szomszédos jogokról lehet szó. A hivatkozott rendelkezés kapcsán két körülményre fel kell hívni a figyelmet: a *vagyoni jogok átruházása nem kötelező*, a szerző és a filmelőállító közötti szerződés a jogátruházástól eltérő megoldást is tartalmazhat, például olyat, amelyben a szerző maga gyakorolja jogait.

A jogátruházás továbbá vélelemként sem érvényesül a szöveges vagy szöveg nélküli zeneművek szerzői esetén (mivel ezek eleve nem tudják átruházni a jogukat). Mivel a jogszabály jogosultanként különböző megoldást tekint tipikusnak, a filmelőállítói jogszerzést minden esetben egyedileg kell megvizsgálni.

Fontos hangsúlyozni, hogy az *engedélyezési jog átruházása esetén is fennmarad a szerzőnek a joga arra, hogy a művének minden egyes felhasználása után (az átengedett kizárólagos jog fejében) díjazásban részesüljön*, amely díj megfizetésére az előállító köteles. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az engedélyezési jogok átruházása esetén a *felhasználás engedélyezéséről*, illetve megtagadásáról immár nem a szerző, hanem helyette az *előállító jogosult dönteni*, a szerző számára azonban továbbra is díjat kell fizetni, és írásos elszámolást adni minden egyes felhasználás után.

Ezt ki kell egészíteni azzal, hogy a *filmelőállító jogszerzése a szerzőtől semmilyen körülmények között nem terjed ki az engedélyezés nélküli, az uniós jog által előírtan nem átruházható díjigényekre* [Szjt. 20. §-a, 23. § (3) és (6) bekezdése és 28. §-a szerinti vagyoni jogok], amelyeket az Szjt. biztosít a jogosultak számára. Azt kell itt megjegyezni, hogy ezek átruházásának, illetve a díjakról való előzetes lemondásnak a tilalma következik az Európai Bíróság Luksan-ítéletéből is (C-277/10).

Az átruházástól függően az interaktív hasznosításhoz szükséges *szerzői engedélyt a szerzőtől* vagy a *film előállítójától* szerezheti meg a *felhasználó*. Mindkét esetre igaz általában, hogy főszabály szerint a jogosultak engedélyezési jogukat önállóan – tehát nem közös jogkezelő szervezeten keresztül – gyakorolják, a felhasználás engedélyezésének feltételeit a jogosultak eseti alapon állapítják meg.

Egyes filmszerzők tekintetében azonban *speciális szabály érvényesül az 1989-et megelőzően készített filmek vonatkozásában*. A különös eljárási rend oka, hogy bár az 1969. évi III. törvény (régii Szjt.) esetén a vagyoni jogok átruházása nem megdönthető vélelemként valamennyi filmalkotás esetén kötelező volt, ugyanakkor az nem terjedhetett ki az online

felhasználások engedélyezésére, lévén ez a felhasználási mód kb. 1989-ig (a www-szabvány kidolgozásáig) ismeretlen volt.

E körben *egyres filmes szerzők nevében* az engedélyt – önkéntes közös jogkezelés körében – a FILMJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesületétől (*FilmJus*) lehet beszerezni. A FilmJus jogkezelő tevékenysége e körben a filmes szerzők közül az operatőröket, rendezőket és filmírókat öleli fel, azok *filmalkotásainak a nyilvánosság számára lehívásra (on demand) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjakkal és e felhasználások egyéb feltételeivel kapcsolatban* (lásd *FilmJus*-díjszabás⁶ 1.1 pont). A képviselt felhasználási módon túl a közös jogkezelés abban a tekintetben is korlátos, hogy az *a világregpertoár helyett* csupán azokat a filmalkotásokat fogja át, amelyeket *magyarországi székhelyű filmelőállító* készített (*FilmJus*-díjszabás 1.2. pont). Végül a közös jogkezelés abban a tekintetben is korlátos, hogy annak *hatálya nem terjedhet ki* azokra, akik az Sztj. 87. § (3) bekezdésében rögzített eljárással kiléptek a közös jogkezelésből.

2.2. Filmelőállítók

A *filmelőállító az Sztj.* értelmében az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki/amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film (ideértve az Sztj. szerinti filmalkotás és film) megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről [Sztj. 64. § (3) bekezdés]. Ahhoz tehát, hogy valaki filmelőállítónak minősüljön (és élvezze az ebből fakadó jogokat), elengedhetetlen az Sztj.-ben felsorolt kritériumok konjunktív fennállása. Ebből következően pl. az a személy, aki kizárólag támogatást nyújt a film elkészítéséhez, de szervezési feladatokat nem lát el (szponzor), nem tekinthető filmelőállítónak. Ugyancsak nem filmelőállító az a személy, aki a filmet megrendeli, de nem kezdeményezi és szervezi meg a film megvalósítását, és nem gondoskodik annak anyagi és egyéb feltételeiről. Koprodukció esetén a filmelőállítói minőség két vagy több külön-külön előállítónak (producer) minősülő fél között oszlik meg, aminek külső és belső feltételeit, így különösen az anyagi fedezet biztosítását, a technikai, művészeti hozzájárulásokat, a harmadik személyekkel szembeni jogszerző és kötelezettségvállaló meghatalmazásokat, a felelősség és az eredményekben való részesedés megosztását filmenként szerződésben kell rögzíteni (SZJSZT-28/2007 – A filmelőállító fogalmának értelmezése).

Fontos utalni arra, hogy a magyar jog szélesebb körű védelmet biztosít a filmelőállítóknak, mint amit az uniós jog megkövetel: az uniós jog ugyanis csak a nem egyéni-eredeti (tehát szerzői műnek nem minősülő) filmek esetében írja elő kötelezettségként a szomszédos jogi védelem biztosítását a tagállamok számára, míg a magyar jog 1999 óta ezt az egyéni, eredeti filmek vonatkozásában is elismeri.

⁶ http://kjk.sztjh.gov.hu/sites/default/files/filmjus_on_demand_2013.pdf.

A *filmelőállító fogalmát* ezenkívül a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény (*Filmtörvény*) is meghatározza, más céllal. Eszerint filmelőállító az, aki saját nevében kezdeményezi és szervezi meg a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről. Vagyis a feltételek azonosak, viszont a filmtörvény alkalmazásában természetes személyek még akkor sem lehetnek filmelőállítók, ha egyébként az Sztj. kritériumainak megfelelnek. Emellett a filmtörvény csak a szerzői műnek minősülő filmek előállítóit sorolja a film-előállítói kategóriába, vagyis ebből a szempontból is szűkebb a filmtörvény filmelőállító fogalma. Ennek a filmtörvény szerinti jogok és kötelezettségek vonatkozásában lehet jelentősége. Annak eldöntésénél azonban, hogy ki az Sztj.-ben meghatározott filmelőállítói szomszédos jogok alanya, minden esetben az Sztj. meghatározását kell figyelembe venni.

Az Sztj. 82. § (1) bekezdés c) pontja szerint a *filmelőállító kizárólagos joga* kiterjed arra, hogy a filmet lehívásos módon *a nyilvánossághoz közvetítsék*. Ahogy arra korábban már utaltunk, a filmelőállítók jogukat egyedi módon gyakorolják, a felhasználás feltételeit esetről esetre határozzák meg.

Ebből egy fontos következtetés adódik: *az 1999 előtti magyar filmek vonatkozásában eredendően a filmelőállítóknak csak rájuk átruházott jogaik voltak*. Az új Sztj. hatálybalépését követően született filmek esetében viszont a filmalkotásokon szomszédos jogok is keletkezett a filmelőállítóknak a film létrejöttével. Ezt egészíti ki az, hogy a korábban létrejött filmekben 2004. május 1-jétől kezdve már a magyar jog is elismeri a film-előállítói jogok létezését, mivel ezt megköveteli tőle a bérletirányelv⁷ 11. cikk (1) bekezdés második fordulata (és a magyar jog ezt biztosítja az egyéni-eredeti filmalkotásoknak is) (SZJSZT-8/2004 – Az audiovizuális kulturális örökség védelméről szóló törvény egyes kérdései, SZJSZT-20/06/01 – Az Sztj. hatályának kezdete a filmelőállítói szomszédos jogi teljesítményekre és az ilyen szomszédos jogok átruházhatósága). *A filmelőállító online felhasználásra vonatkozó jogszerzése megfilmesítési szerződésen* alapszik, amely a *producer és a szerzők, valamint szomszédos jogi jogosultak között jön létre*. Az Sztj. 66. § (1) bekezdése alapján *„a filmalkotás létrehozására kötött szerződés (a továbbiakban: megfilmesítési szerződés) alapján a szerző – kivéve a szöveges vagy a szöveg nélküli zenemű szerzőjét – ellenkező kikötés hiányában átruházza az előállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot.*”

Az Sztj. 66. § (2) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy *„a felhasználás engedélyezésére vonatkozó jog átruházása nem terjedhet ki a 20. §-ban, a 23. § (3) és (6) bekezdésében, valamint a 28. §-ban szabályozott vagyoni jogokra*”. Ezen felhasználások a kötelező közös jogkezelés körébe tartoznak, így a filmalkotások szerzői ezen jogukat csak a közös jogkezelő szervezetek útján gyakorolhatják.

A fenti szabályhoz hasonlóan, az Sztj. 73. § (3) bekezdésének megfelelően *„ha az előadó-művész hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmalkotásban rögzítsék, a hozzájárulással – el-*

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról.

lenkező kikötés hiányában – a film előállítójára [64. § (3) bek.] ruházza át az (1) bekezdésben említett vagyoni jogokat”. Hasonlóan a filmalkotások szerzőihez, ezen rendelkezés nem érinti az előadóművészek kötelező közös jogkezelés körébe tartozó díjigényeit. A megfilmesítési szerződés megkötésekor jelentősége van a filmalkotás keletkezési időpontjának, tekintettel arra, hogy az online felhasználás mint vagyoni jog csak 1999. szeptember 1-től került be az Szjt. szabályai közé. Az online felhasználást nem tartalmazó Szjt. időpontjában keletkezett filmalkotások esetében tehát a filmelőállítónak vagy filmforgalmazónak kiegészítő engedélyt kell kérnie az érintett jogosultaktól.⁸ A fentiekre tekintettel az Szjt. 26. § (8) bekezdésében szabályozott online felhasználáshoz kapcsolódó vagyoni jog felett a fenti törvényi vélelem alapján a filmalkotó/filmforgalmazó rendelkezhet, ebben az esetben nincs kötelező közös jogkezelés. Ezért a filmalkotások online felhasználásához a filmelőállítók és a szerzők jogai tekintetében engedélyt a film előállítójától/forgalmazójától lehet kérni egyedi felhasználási szerződésekben. Az előadóművészek jogainak alakulásáról lentebb részletesen szólunk.

A filmalkotások szerzői esetében a *FilmJus* a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásában is bejegyzett önkéntes jogkezelést végez többek között az online felhasználások tekintetében. Tekintettel arra, hogy a filmalkotások szerzői ellenkező kikötés hiányában átruházzák az online felhasználás engedélyezésének a jogát a filmelőállítóra, ez az önkéntes jogkezelés csak korlátozott körben érvényesül⁹ „vagy akkor, ha a szerző és a filmelőállító kiköti, hogy az online felhasználás engedélyezési joga nem száll át a filmelőállítóra, vagy ha – a *FilmJus* összefoglalójának megfelelően – olyan filmalkotásról van szó, amelynek létrehozásakor nem létezett, nem volt ismert az online felhasználás, és így az arra vonatkozó jogokat nem adhatták át. A *FilmJus* véleménye szerint az online felhasználás ismertté válásának időpontja 1989-re tehető, így álláspontjuk szerint az ennél régebbi film esetében az önkéntes közös jogkezelés alapján a szerzők nevében ők jogosultak engedélyezni az online felhasználást.

Ami a filmalkotások szerzőit megillető jogdíjakat illeti, online felhasználás esetén, a *FilmJus* álláspontja szerint, az önkéntes közös jogkezelése alapján jogosult mind az 1989 előtti, mind az 1989 utáni filmek esetében érvényesíteni a mindenkor hatályos jogdíjközleménye alapján. A *FilmJus* azonban – az összefoglalójában írtak alapján – nem jogosult jogdíjat érvényesíteni, amennyiben a szerző és a filmelőállító a *FilmJus* jogdíjközleményében foglaltakról eltérő mértékű díjazásban állapodott meg, valamint ha a szerző lemondott jogdíjáról a filmelőállítóval megkötött szerződésében. Erre tekintettel – állítása szerint – a *FilmJus* önkéntes jogkezelést online felhasználás tekintetében csak magyar előállítású és csak olyan filmek esetében végez, amelyeknél (i) a szerző és a filmelőállító között megkötött szerződés már nem lehet fel, vagy (ii) amelyek 1989-nél régebbiek. A *FilmJus* – állítása szerint –

⁸ Szinger András, Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Novissima kiadó, Budapest, 2004, p. 232.

⁹ Ezt maga a *FilmJus* is így véli összefoglalójában: „1989. év előtt készült magyar filmek; a *FilmJus* gyakorlati tapasztalatai”.

az online felhasználásra vonatkozó jogdíjközleményében arról is rendelkezik, hogy nem érvényesít jogdíjat, amennyiben a szerző lemondott jogdíjáról, vagy egyedi megállapodás alapján részesül jogdíjban. Azonban a jelenleg hatályos, 2012. december 18-án megjelent jogdíjközleményében nem szerepel ez a rendelkezés.

Az Sztj. 66. § (3) bekezdés alapján a *filmek szerzőit az egyes felhasználások tekintetében megillető díjat a film előállítója köteles megfizetni*. Amennyiben azonban olyan filmről van szó, ahol a film online felhasználásának az engedélyezését is maga a FilmJus végzi (1989 előtti filmek), a jogdíjat a felhasználó (szolgáltató) fizeti meg. A FilmJus álláspontja szerint ezen túlmenően bizonyos esetekben egyszerűbb, ha a filmelőállító helyett a szerzőket megillető jogdíjat maga a felhasználó fizeti meg. Ennek oka, hogy a felhasználó rendelkezik közvetlenül a jogdíj kiszámításához szükséges adatokkal. A fentiekre tekintettel a FilmJus hatályos, online felhasználásra vonatkozó jogdíjközleményében a *szolgáltatót kötelezi a jogdíj megfizetésére*.

Mindemellett megemlítenő az is, hogy a FilmJus jelenleg hatályos, online felhasználásra vonatkozó jogdíjközleménye az „engedélyezés fejében fizetendő” jogdíjakról rendelkezik, valamint arról, hogy a felhasználás részletes feltételeiről a FilmJus és a szolgáltató szerződésben állapodnak meg. *A FilmJus 2008-tól kezdve hirdeti meg jogdíjközleményét a filmalkotások online felhasználását illetően*. A 2011-es gazdasági évre vonatkozó beszámolója alapján a FilmJusnak nem származott 2011-ben jogdíjbevétele filmalkotások online felhasználásának engedélyezéséből.

2.2.1. 1989 előtt készült magyar filmek; a FilmJus gyakorlati tapasztalatai

Az 1989 előtt készült magyar filmekkel kapcsolatos vizsgálat alapkérdése az, hogy ezek jogai jelenleg kit illetnek. Adataink szerint az ebbe a körbe tartozó *művek jelentős része a Dialóg Filmstúdió és az MNV Zrt. „közvetítésével” túlnyomó részben állami tulajdonban van*, annak vagyongazdálkodója a MaNDA, illetve a korábban az MTV által előállított műveknek az MTVA. Tudomásunk szerint ennek minden alkotásra kiterjedő összesítése nincs, a FilmJus is csak papíralapú listákból igyekszik adatot szerezni.

A hatályos Sztj. szerint általános vélelem, hogy filmalkotások esetében a szerző átruházta a felhasználás engedélyezésének jogát az előállítóra. Ekkor a szerzőnek nincs már olyan engedélyezési joga, amit a FilmJus a nevében gyakorolhatna. Vagyis a FilmJus általában nem adhat engedélyt a felhasználásra. Ez a filmek jelentős részénél a fenti körben is így van. Kivételt azok az esetek képeznek, amikor olyan felhasználási módról van szó, ami viszonylag frissen, csak néhány évtizede alakult ki. Tipikusan ilyenek: az adathordozókon történő többszörözés és terjesztés (pl. VHS- vagy DVD-kiadás), valamint az „on demand” felhasználás.

Az Sztj. értelmében az alkotók sem jelenleg, sem a múltban nem adhatnak/adhattak át olyan felhasználási módra vonatkozó jogokat, amik a szerződés megkötésekor ismeretlenek voltak. A hordozókon történő többszörözés és terjesztés ismertté válásának időpontját a szakirodalom 1973-ra teszi. Az „on demand” felhasználás esetében nem tudunk olyan szakirodalmi álláspontról, ami az ismertté válás időpontját megmondaná. A FilmJus véleménye szerint ennek ismertté válási időpontja 1989-re tehető.

A fentiek miatt az 1973 előtt készült filmek esetében az adathordozókon történő többszörözés és terjesztés jogát, valamint az 1989 előtt készült filmek esetében pedig az „on demand” felhasználás jogát az alkotók nem ruházhatták át a filmelőállítókra, ezért ezek a jogok jelenleg is „náluk” vannak. Így azokat a nevükben a FilmJus gyakorolhatja [Sztj. 88. § (1) bek.]. Vagyis ezeknél a filmeknél a FilmJus engedélyezheti a felhasználást (szedheti be a jogdíjakat). Kivétel a nyilvános előadások engedélyezése, mivel ez a tevékenység a FilmJus nyilvántartott működési köreiben nem szerepel (ugyanakkor az ezek után fizetendő jogdíjat a FilmJus jogosult beszélni).

Az 1973, illetve 1989 után készült filmek esetében viszont a FilmJus engedélyezési jogot általában nem gyakorolhat, csak a szerzők jogdíját érvényesíti, de azt is csak akkor, ha nem áll fenn az alábbi két eset valamelyike.

- Problémát okozhat, ha a szerzőnek van egy szerződése az előállítóval, amiben más összegű jogdíjban állapodtak meg, mint ami a FilmJus jogdíjközleményei szerinti tarifája; vagy ha a szerző az előállítóval kötött szerződésében a jogdíjáról kifejezetten, írásban lemondott.
- A fenti esetekben a közös jogkezelő jogszabályon alapuló jogérvényesítési joga ütközhet a szerző és a filmelőállító közötti szerződéssel. Ezért döntött úgy a FilmJus, hogy az önkéntes közös jogkezelést csak magyar filmek esetében végzi, és ezen belül is csak olyan filmek tekintetében, amelyeknél a szerző és az előállító közötti szerződés már nem fellelhető, vagy annyira régi a film, hogy az elkészítésekor az adott felhasználási mód még ismeretlen volt, ezért a szerző és az előállító nemhogy a jogdíjról nem állapodhatott meg, de még a felhasználás joga sem szállhatott át az előállítóra.

Összefoglalva tehát, annak érdekében, hogy:

- ne gyakoroljon a FilmJus felhasználásengedélyezési jogot olyan esetekben, amikor az engedélyezési jog már nincs a szerzőnél, és
- ne szedjen jogdíjat olyan esetekben, amikor a szerző már korábban lemondott a jogdíjáról, vagy már külön megállapodott róla az előállítóval, a *FilmJus csak olyan filmalkotások esetében végez önkéntes jogkezelést, amelyekre „rálátása” van, vagy legalább jó alappal feltételezhető a szerző és az előállító közötti szerződéses viszony tartalma. Jogdíjközleményeikben ezért benne van, hogy azok csak magyar filmekre vonatkoznak, és az is, hogy a FilmJus nem szed jogdíjat, ha a szerző a jogdíjáról lemondott, vagy egyedi megállapodás alapján jogdíjban részesül.*

A jogkezelési tevékenység ezen szűkítése kizárólag a FilmJus döntésén alapul. Az SZTNH a FilmJus nyilvántartásba vevő határozata szerint a jogkezelési jogosultság valamennyi (bel- és külföldi, régi és új) filmalkotásra vonatkozik.

A hatályos Sztj. alapján azokat a jogdíjakat, amelyeket a FilmJus önkéntes közös jogkezelés keretében érvényesít, a filmelőállító köteles megfizetni [Sztj. 66. § (3)]. A gyakorlatban azonban van olyan eset, amikor egyszerűbb, ha nem a filmelőállító fizet jogdíjat a FilmJusnak, hanem a felhasználó, vagyis az, aki megszerezte a jogot a filmelőállítótól a felhasználásra (pl. a DVD kiadója). Azért egyszerűbb, ha ő fizeti a jogdíjat, mert neki van meg minden adata, amit a FilmJus a jogdíj kiszámításához kér. A FilmJus jogdíjközleményei ezért úgy rendelkeznek, hogy ha a filmelőállító kifejezetten és egyértelműen áthárítja a jogdíjfizetési kötelezettséget a felhasználóra, akkor a felhasználó köteles a jogdíjat megfizetni. Ezen logika mentén szerződött a FilmJus mind a MaNDA-val, mind az MTVA-val. Az utóbbi ritkábban fordul elő a gyakorlatban a DVD-kiadásnál – az esetek túlnyomó részében az előállító áll helyt a nagy jogdíj kifizetéséért az alkotók felé. Ettől külön kell választani a televíziós sugárzást. (Pl. az MTVA fizeti a jogdíjat a vetítés után.)

A másik eset, amikor a FilmJus közvetlenül a felhasználóval szerződik, az, amikor olyan filmről van szó, ami az adott felhasználási mód ismertté válása előtt készült. Ilyenkor a szerzők nem ruházhatták át engedélyezési jogukat a filmelőállítónak, így a filmelőállító a szerzők nevében nem adhat engedélyt az adott felhasználásra. Így nem is folyhat be hozzá jogdíj. Ilyenkor a felhasználónak közvetlenül kell a szerzőkkel vagy az őket képviselő jogkezelővel megállapodnia. A FilmJus jogkezelése ezen esetben is önkéntes, vagyis a szerzők kifejezett meghatalmazása esetén jár el.

Meg kívánjuk jegyezni, hogy a filmalkotások esetén jelenleg nincs összhangban a törvény szövege a közös jogkezelés jogi lehetőségeinek gyakorlatával. Vagyis: az Sztj. általános szabálya mellett, miszerint a szerző és az előállító egyedileg állapodnak meg a szerzői jogdíjakról, bizonyos felhasználási módokra jogszabályi lehetőség alapján bejegyezték a FilmJus közös jogkezelési jogosultságát is. Tehát ugyanazon felhasználási módra a szerzőnek is joga van egyedileg megállapodni a filmelőállítóval, és a FilmJus is végezhet jogkezelést. Ezt a kollíziót a FilmJus a fentiek szerinti önkorlátozással oldja fel.

Újabb gyakorlati problémát jelent a védelmi idők figyelembevétele a filmalkotásoknál, hiszen számos szerzőt kell figyelembe venni, valamennyiüknek személyenként ismerni kellene az elhalálozási adatait.¹⁰ Ez nem mindig egyszerű, különösen ha évtizedek távlatából kell nyomozni, szinte lehetetlen.

¹⁰ 2013. november 1-jétől a 70 éves védelmi idő a film rendezője, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás céljára készült zene szerzője közül utoljára elhunyt szerző halálától számítandó. Az átmeneti rendelkezésekre lásd: 1999. évi Sztj. 109. §. – szerk.

2.2.2. Az engedélyezésre vonatkozó javaslatok

- A *FilmJus* korábban, az Sztj. 2011. évi módosítása során javasolta és jelenleg is fenntartja, hogy a filmalkotások mozgóképi alkotóit (rendezőit, operatőreit) és filmíróit az e műveik sugárzással, vezeték útján, vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítésére (ideértve az online lehívásra hozzáférhetővé tételt is) tekintettel megillető jogdíjak érvényesítése törvény által előírt, „kötelező” közös jogkezelés alá tartozzon az Sztj. módosítása révén:¹¹
- bizonyos esetekben a „nem üzletszerű felhasználás” fogalmában a hozzáférhetővé tett részletek számának nagyobb mértékben történő meghatározása indokolt lehet (jelenleg ugyanis legfeljebb 10 filmrészlet hozzáférhetővé tétele esetén minősülhet a felhasználás – a többi feltétel teljesülése esetén is – nem üzletszerűnek), különös tekintettel a közgyűjtemények, így a MaNDA által kezelt filmalkotások nagy számára és ezek kulturális feladatára;
- indokolt lehet – a zenei szolgáltatásokhoz hasonlóan – a filmalkotások esetén is előfizetéses szolgáltatásra vonatkozó speciális szabályok megállapítása a díjszabásban;
- indokolt lehet – a zenei szolgáltatásokhoz hasonlóan – valamilyen, a csak saját teljesítményt hozzáférhetővé tevő filmalkotásokra vonatkozó jogdíjmentesség megállapítása (pl. vizsgafilmek esetében);
- a díjszabás jelenleg nem nyújt lehetőséget a filmalkotások tartós másolat készítésére is alkalmas módon történő hozzáférhetővé tételére (az „érintettek kiemelkedően nagy száma miatt”). Vizsgálandó a fenntartás szükségessége, elképzelhető azonban, hogy a szolgáltatók által használni kívánt üzleti modellek ennek bevezetését nem teszik szükségessé;
- vizsgálható az előállítói közvetlen elszámolás visszaállításának szükségessége – ez azonban az online felhasználás megjelenése előtt készült filmeknél feltehetően korántsem annyira célszerű megoldás, mint a közös jogkezelés;
- az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület („EJI”) bevonásával vizsgálandók a filmalkotásokba foglalt előadóművészi teljesítmények online felhasználásával kapcsolatos nemzetközi (elsősorban EU) példák: más országokban hol van közös jogkezelésben ez a jog, és mik a gyakorlati tapasztalatok.

¹¹ Ugyanakkor ennek korlátját jelenti az a követelmény, hogy az Sztj. megfeleljen a WCT 8. Cikkében és – az infoc-irányelv 3. cikkében foglaltaknak, hiszen e rendelkezések kizárják az említett kizárólagos jog kötelező közös jogkezelés előírásával való korlátozását [l. a törvény 60. §-ában az Sztj. 27. §-ának (3) bekezdését].

2.3. Előadóművészek

Az előadóművész kifejezés pontos tartalmát az Szjt. nem határozza meg, de több hatályban lévő nemzetközi szerződés is tartalmazza, és az SZJSZT, valamint a bírói gyakorlat is értelmezi.¹² Ezek szerint pedig előadóművésznek kell tekinteni mindazokat, akik irodalmi vagy művészeti műsorokban, továbbá folklórműsorban szerepelnek, énekelnek, táncolnak, szöveget mondanak, szavalnak, játszanak, előadnak vagy másformán teljesítményt nyújtanak.

Az előadóművészi teljesítmények *online hozzáférhetővé tételének engedélyezési jogát* az Szjt. 73. § (1) bek. e) pontja rögzíti. A 74. § (2) bekezdése értelmében továbbá e jog gyakorlására a 27. § (3) bekezdésének rendelkezéseit az előadóművészek, illetve közös jogkezelő szervezetük esetében is megfelelően alkalmazni kell.

A 27. § (3) bekezdésének megfelelő alkalmazása ebben az esetben a következőket jelenti: az előadóművészek képviselőiben (nincs kis- és nagyjog közötti különbségtétel) az előadóművészi teljesítmények tekintetében a felhasználások engedélyezésére és az ennek fejében fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az előadóművészi jogok *közös kezelését végző szervezet köt szerződést a felhasználóval, kivéve ha az előadóművész a 87. § (3) bekezdésében szabályozott (ún. kilépési) nyilatkozatot tett.*

A filmalkotásokban foglalt előadóművészi teljesítmények online (és egyébként minden egyéb) felhasználása szempontjából vizsgálendő továbbá az ilyen teljesítményekre vonatkozó (megdönthető) jogátruházási vélelem, amelyet az Szjt. 73. § (3) bekezdése tartalmaz. Eszerint ha az előadóművész hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmalkotásban rögzítsék, a hozzájárulással – ellenkező kikötés hiányában – a film előállítójára ruházza át a 73. § (1) bekezdésben említett vagyoni jogait (e jogok közé tartozik az online hozzáférhetővé tétel joga is, lásd feljebb). A *jogátruházási vélelem nem érinti* az előadóművészeknek a 20. §, 28. § és 23. § (6) bekezdése alapján fennálló *díjigényét.*

A filmelőállító megszerzése és az EJI közös jogkezelési jogosultságának terjedelme ezért kétféleképpen értelmezhető:

- Az EJI az előadóművészi teljesítmények online felhasználása tekintetében törvényen alapuló, kilépést engedő közös jogkezelést folytat. Ennek értelmében az előadóművészek online jogait a részvételükkel készülő filmalkotások kapcsán *jogszerűen csak akkor ruházhatják át a filmelőállítóra, ha előzetesen e jogra vonatkozóan kiléptek a kö-*

¹² Az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről 1961-ben, Rómában létrejött nemzetközi egyezmény – Magyarországon kihirdette az 1998. évi XI. törvény (a továbbiakban: Római Egyezmény) 3. Cikk a) pont; a Szellemi Tulajdon Világszervezete által 1996-ban létrehozott Szerződés az Előadásokról és Hangfelvételekről – Magyarországon kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: WPPT) 2. Cikk a) pont. Az említett egyezményekkel lényegében azonos módon határozza meg az előadóművész fogalmát az Audiovizuális Előadásokról szóló, a Szellemi Tulajdon Világszervezete által szervezett diplomáciai konferencián 2012. június 26-án létrehozott ún. Pekingi Szerződés 2. Cikk a) pontja is, amelyet Magyarország aláírt, de a szerződés ratifikálására a kézirat lezárásakor még nem került sor.

zős jogkezelésből. Ellenkező esetben, még ha a jogátruházási szerződés tartalmaz is az online felhasználási jogok átszállására vonatkozó rendelkezést, e rendelkezés semmis.

- Az előadóművész, ha előadását filmalkotásban rögzítették, *ellenkező kikötés hiányában a film előállítójára ruházza online jogait*. Így az EJI csak abban az esetben gyakorolhat közös jogkezelést, ha a jogátruházó szerződés ilyen ellenkező kikötést tartalmaz és az online felhasználás engedélyezésének joga nem száll át a filmelőállítóra.

Tudomásunk szerint a fenti kérdés értelmezésében eltérés van az EJI és a munkacsoportban részt vevő felhasználói képviselők között. Ugyanakkor a hatályos, minisztérium által jóváhagyott díjszabás az első értelmezést támasztja alá.

Hangsúlyozandó továbbá, hogy az 1999-et megelőzően készült filmek vonatkozásában az előadóművészek két ok miatt sem ruházhatták át a filmelőállítókkal kötött eredeti szerződésükben vagyoni jogaikat az előállítókra: ezt a jogot ugyanis csak az 1999-es „új” Sztj. vezette be az előadóművészek vonatkozásában, másrészt pedig mivel ez a felhasználási mód 1989-et megelőzően ismeretlennek számított. *Vitathatatlan*nak látszik tehát az EJI azon filmek online felhasználásának engedélyezésére vonatkozó jogosultsága, amelyek készítésének időpontjában az online felhasználás még jövőbeni felhasználási módnak számított, így arra az előadóművész nem adhatott engedélyt (SZJSZT-31/2003 – Rajzfilmfigura reklám célú felhasználása esetén járó jogdíj – analóg értelmezése alapján).

Megjegyezzük azonban, hogy utólagos szerződésmódosítással is szerezhethet a filmelőállító jogosultságot az on demand felhasználások engedélyezésére. Ez értelemszerűen a fenti két megközelítésből csak a második követése esetén illeszkedne a rendszerbe.

Az EJI 2001 óta hirdet díjszabást az előadóművészi teljesítmények (így a filmalkotás) online felhasználásának engedélyezése és ennek fejében fizetendő jogdíj tárgyában (felosztási szabályzata e jogdíjaknak 2010 óta létezik).

A nyilvánosan elérhető adatok a felhasználással elért bevételt nem bontják meg az audio és audiovizuális teljesítmények szerint, ezért nem tudható, a bevételek mely része származik (ha egyáltalán) filmalkotások online felhasználásának az engedélyezéséből. A 2007-es éves beszámoló szerint a NAVA megkereste az EJI-t audiovizuális művek online felhasználásának engedélyezésére vonatkozóan, vélelmezhető, hogy a 2008-as bevétel (vagy annak egy része) ebből származik.

Év	Az EJI online jogdíjbevétele (Ft-ban)
2001	730 000
2002	200 000
2003	1 036 000
2004	2 162 000
2005	760 000
2006	5 870 000

Év	Az EJI online jogdíjbevétele (Ft-ban)
2007	57 000
2008	0
2009	112 500
2010	0
2011	0
Összesen	10 927 500

2.4. Zeneszerzők

A filmbe foglalt zenemű online felhasználásával kapcsolatban mindenképp leszögezhető, hogy a zenemű filmbe történő beillesztése és a már kész film online felhasználásának engedélyezése elválnak egymástól. A zenemű filmbe történő felhasználását tehát előzetesen kell a zenemű érintett jogosultjainak engedélyezni, hiszen ez esetben átdolgozásról (Szjt. 29. §) van szó, amely felett közvetlenül a szerzők, illetve szomszédos jogi jogosultak rendelkeznek.

A már elkészült film online felhasználását a zenemű tekintetében a korábban kifejtettek értelmében nem a filmelőállító engedélyezi. A filmbe foglalt zenéhez és előadásához kapcsolódóan tehát attól függően, hogy ún. kisjogos, azaz nem színpadra szánt zeneművekről, illetve ún. nagyjogos, azaz színpadra szánt zeneművekről van-e szó, az érintett közös jogkezelő szervezetek, illetve szerzők, szomszédos jogi jogosultak rendelkeznek az online felhasználási jogok felett. (Nagyjogos művek – pl. opera, musical – esetében tehát egyedi engedélyezés érvényesül, azaz a szerzőktől és a szomszédos jogi jogosultaktól külön-külön kell kikérni az engedélyt.)

Az Artisjus online felhasználási engedélyt az Szjt. 16. § (1) bekezdésében, 26. § (8) bekezdésének második mondatában, 27. § (3) bekezdésében, valamint 92/H. § (1) bekezdésében és 88. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezések alapján kiadott „I” jelű jogdíjközleménye alapján nyújt.¹³

Ezen eset alól két kivétel van: az egyik eset amikor a filmbe felhasznált zeneművet még nem hozták nyilvánosságra,¹⁴ a másik eset az, amikor a zenemű jogosultjai kiléptek a közös jogkezelő szervezetből: ilyenkor a zenemű szerzői és szomszédos jogosultjai rendelkeznek az online felhasználás engedélyezése felett.

A felhasználó és az Artisjus az online felhasználásra vonatkozóan – az Artisjus honlapján található minta szerinti – szerződést köt. Az Artisjus által nyújtott *online felhasználási engedély* nem kizárólagos, tehát harmadik személy ugyanazon zenemű online felhasználására kaphat engedélyt. Ugyanakkor a felhasználó az engedélyt nem ruházhatja tovább. A felhasználási engedély területi hatálya pedig Magyarország. A felhasználó az engedélyt abban az időpontban szerzi meg, amikor a jogdíj megfizetése megtörtént, utólagos jogdíjfizetés esetén pedig visszamenőleges hatállyal.

Az Artisjus a jogdíj összegét a jogdíjközlemény és a felhasználó által megadott adatok alapján állapítja meg, azzal, hogy a felhasználó legalább a mindenkorai jogdíjközleményben megállapított jogdíjminimumot köteles megfizetni.

¹³ http://artisjus.hu/_userfiles/file/felhasznaloknak/aktualis_jogdijkozlemeny_i.pdf.

¹⁴ A nyilvánosságra nem hozott zeneművek esete tipikusan akkor merül fel, ha a zeneművet kifejezetten a film készítésére szerzik és rögzítik. A filmbemutatót – a filmzene nyilvánosságra kerülését – követően a jogkezelést a zenemű jogosultjai nevében a közös jogkezelő szervezet veszi át, kivéve ha a jogosultak kiléptek a közös jogkezelő szervezetből.

Az online zenefelhasználáson belüli audio- és audiovizuális művekre vonatkozó megkülönböztetés nem olvasható ki a beszámolókból. Megállapítható azonban, hogy a 2004–2008 között „online” zenehasználatból beszedett bevétel nem volt jelentős.¹⁵

Az Artisjus 2009–2011. évi *beszámolóiból* kiderül, hogy 2009-ben jelentősen nőtt az online felhasználásból beszedett jogdíjakból a bevétel és ez – 2010-ben ca. 10%-os visszaeséstől eltekintve – 2011-ben elérte ca. a 110 millió Ft összeget.

Az Artisjus 2011. éves beszámolója értelmében 2011. évben számos nemzetközi vállalkozás, illetve több hazai „start-up” igényelt online felhasználási engedélyt. Arra vonatkozóan, hogy ezen szolgáltatók mennyiben nyújtanak online audiovizuális művekhez hozzáférést, nem tartalmaz információt a beszámoló.¹⁶

Év	Jogdíjbevétel (Ft)
2009	87 342 962 ¹⁷
2010	78 938 635 (-9,62% visszaesés 2009. évhez képest) ¹⁸
2011	110 514 089 (40%-os emelkedés 2010-hez képest) ¹⁹

2.5. Hangfelvétel-előállítók

Fontos megjegyezni, hogy az Artisjus által nyújtott online felhasználási engedély nem érinti a szomszédos jogi jogosultak teljesítményét és egyéb szerzők műveit érintő felhasználást. Így a filmek online felhasználását megelőzően a *hangfelvétel-előállítóktól is szükséges az engedély kikérése.*

„A hangfelvétel előállítója az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely egy előadás hangjait (vagy más hangokat) első ízben rögzíti. Itt természetesen nem a rögzítés technikai értelemben történő megvalósításán van a hangsúly, hanem azon, hogy ki vagy mely jogi személy kezdeményezte a rögzítést, tette meg a szükséges intézkedéseket, és állt helyt úgy pénzügyi, mint jogi értelemben a rögzítés megvalósulása érdekében.”²⁰

¹⁵ Az Artisjus 2004-es éves beszámolója: http://artisjus.hu/egyesulet/eves_beszamolok/a_foigazgato_eves_besz_2004/; az Artisjus 2005-as éves beszámolója: http://artisjus.hu/egyesulet/eves_beszamolok/a_foigazgato_eves_besz_2005/; az Artisjus 2006-as éves beszámolója: http://artisjus.hu/egyesulet/eves_beszamolok/a_foigazgato_eves_besz_2006/; az Artisjus 2007-as éves beszámolója: http://artisjus.hu/egyesulet/eves_beszamolok/a_foigazgato_eves_besz_2007/; az Artisjus 2008-as éves beszámolója: http://www.artisjus.hu/_userfiles/file/egyesulet/eves_besz/foig_beszamol_2008-rol_mellekletekkel.pdf, p. 8.

¹⁶ Az Artisjus 2011-es éves beszámolója: http://kjk.szttnh.gov.hu/sites/default/files/2011_evi_beszamol_0.pdf, p. 8.

¹⁷ A főigazgató beszámolója: 2010. évről, http://www.artisjus.hu/_userfiles/file/egyesulet/eves_besz/Artisjus_Eves_jelentes_2011.pdf, p. 5.

¹⁸ A főigazgató beszámolója 2010. évről: http://www.artisjus.hu/_userfiles/file/egyesulet/eves_besz/Artisjus_Eves_jelentes_2011.pdf, p. 5.

¹⁹ Az Artisjus 2011-es éves beszámolója: http://kjk.szttnh.gov.hu/sites/default/files/2011_evi_beszamol_0.pdf, p. 8.

²⁰ http://www.mahasz.hu/?menu=jogok_jogdijak&menu2=a_hangfelvetel_eloallitok_jogairol.

A hangfelvétel-előállító az Sztj. 76. § (1) bekezdés c) pontja alapján rendelkezhet a filmben felhasznált zenemű online felhasználása felett. A hangfelvétel-előállítók e jogukat nem közös jogkezelés körében, hanem egyedileg gyakorolják, az online felhasználásra általában a filmbe foglalással egy időben adva engedélyt.

2.6. Képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotások szerzői

Amennyiben a *képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti alkotás* felhasználására nem audiovizuális médiaszolgáltatásban vagy audiovizuális médiaszolgáltatásban, de túlmenve a díszletfunkción, illetve ha a nyilvános, szabadban, állandó jelleggel felállított alkotás nem látképként kerül felhasználásra, a jogosultak online felhasználási engedélyre van szükségük.²¹ (A díszlet rendeltetésén túlmutató felhasználást jelent, ha a mű a környezetéből kiemelten oly módon kerül bemutatásra, hogy ezzel a film a műnek kiemelt, önálló mondanivalót ad.²²)

A képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások filmben történő megjelenítéséhez *az alkotó (vagy képviselője) ad engedélyt, ha pedig a megfilmesített alkotást kívánják felhasználni, akkor a filmelőállító*, kivéve, ha a megfilmesítési szerződés alapján nem szerezte meg az online felhasználásra vonatkozó jogot. Ez utóbbi esetben a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület (Hungart) ad engedélyt, kivéve ha a jogosult kilépett a közös jogkezelés hatálya alól. A jogdíjtarifák megállapítása az Sztj. 92/H. §-ának rendelkezésein alapul.

A Hungart a honlapján elérhető 2010-es és 2011-es éves *beszámolójában* nincsenek elkülönítetten feltüntetve a képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti alkotás műveket tartalmazó filmek és audiovizuális művek online felhasználásából származó bevételek, amelyek feltételezhetően nem túl magas bevételt jelentenek.

3. ÜZLETI MODELLEK

A technológia fejlődésével lehetőség nyílt az audio, illetve az audiovizuális javak, főleg zenék és filmek digitális többszörözésére, illetve elektronikus hírközlési hálózatokon való továbbítására. Világszerte *különböző üzleti modellek* alakultak ki a javak ellenszolgáltatás fejében történő értékesítésére. Emellett az új technológiai lehetőségek következtében kialakultak olyan megoldások (pl. torrent, hotfile), amelyekkel *a felhasználók egymás között ingyenesen továbbítják a zenéket és a filmeket*, ezzel konkurenciát teremtve az *ugyannezen javakat fizetés ellenében kínáló szolgáltatásoknak*.

A magyar piac szereplői évek óta keresik azon üzleti modelleket, amelyek mozifilmek esetében is rentábilisak. A megfelelő modell megtalálása azonban, úgy tűnik, még várat

²¹ Sztj. 36. §.

²² Gyertyánfy: i. m. (3), p. 211.

magára. Ugyanakkor egyes speciális szegmensek, például a kifejezetten rövid – zömében zenei tartalommal rendelkező – alkotások (pl. YouTube.com) vagy a gyermekek számára szánt televíziós produkciók (pl. Minimax vagy Megamax) on demand felhasználása már ma is rentábilis az esetek egy részében. Nehezíti a helyzetet, hogy az amerikai és egyes európai országokhoz képest a *magyar piac kicsi a maga 10 milliós népességével, és a fizetőképes kereslet rendkívül szűk*; ráadásul a *nyelvi kérdés* is súlyosbító tényező a filmek esetében, mivel a magyar felhasználók kevésbé nyitottak a feliratozásra, sokkal inkább a külföldi filmek szinkronizálását igénylik.

A hazai piacon a zenék és filmek leihívását, illetve letöltését lehetővé tevő szolgáltatók esetenként vagy olyan hírközlési szolgáltatók, akik műsorterjesztési szolgáltatásuk vagy egyéb hírközlési szolgáltatásuk mellé kívánják ügyfélélményt növelő kiegészítő szolgáltatásként nyújtani, vagy olyan szolgáltatók, amelyek zenékkal és filmekkel kapcsolatos szolgáltatást analóg módon már nyújtottak.

A hazai rendszerben az itthoni felhasználásokat lehetővé tevő szolgáltatások esetén – követve a nemzetközi szokásokat – a szerzői jogi törvény alapján nem elegendő a zenékre, illetve filmekre vonatkozó nagyjogos felhasználási engedélyt a jogtulajdonostól, illetve a forgalmazótól megvásárolni. A szolgáltatás nyújtásához szükséges szerződést kötni a hazai szerzők, előadóművészek (illetve némely esetben a filmszerzők és -előállítók) kisjogos felhasználási jogait kezelő közös jogkezelő szervezetekkel is.

Míg a közös jogkezelők igyekeznek az általuk képviselt művészek érdekeit legjobb tudásuk szerint érvényesíteni, a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők úgy érzik, nehezített pályán küzdenek azért, hogy a külföldi, illetve a torrentszolgáltatásokkal versenyképes, rentábilis hazai tartalomszolgáltatásokat tudjanak nyújtani.

Itt szükséges megjegyezni, hogy az itt bemutatott üzleti modellek közül nem mindegyik az Szt. 26. § (8) bekezdése alapján minősülő felhasználás, hanem más felhasználási módot valósít meg.

3.1. VoD-konstrukciók, az interaktív tévék funkciói és a műszaki fogalmak

Alább egy rövid segédletet nyújtunk a legújabb, felhasználói élményt növelő kiegészítő szolgáltatásokról.

3.1.1. Az értéklánc és annak elemei

1. A VoD-szolgáltatáshoz kapcsolódó alapvető definíciók, VoD-szolgáltatástípusok

- a) Library/current tartalom: a film/műsorszám jogtulajdonosa által meghatározott kategória, amelybe a tartalom annak aktualitása alapján kerül besorolásra. A két kategóriához jellemzően más díjszint vagy díjmegosztás kapcsolódhat.

b) VoD/TVoD (Video on Demand/Transactional Video on Demand): tartalmak egyedi lehívásos tranzakciók alapján történő kölcsönzése (pay-per-view), amely technikai szempontból lehet:

- streaming alapon nézhető, letöltést nem engedő. Abban az esetben a letöltést engedő felhasználás is idetartozhat, ha a letöltött mű kizárólag a szolgáltató által biztosított eszközzel olvasható (tipikus);
- download and play típusú: a tartalom személyes felhasználás céljából letölthető egyéb eszközökre (ritka – a magyar piacon ismeretlen).

TVoD esetében az ügyfél tranzakciónkénti, eseti díjat fizet. Ez a díj az esetek többségében nem fedezi a teljes költség szintet. Az elmúlt években egyes sikerfilmek esetében – ha ahhoz jelentős kommunikációs tevékenység kapcsolódik – a piac a tartalom jogtulajdonosai felé szerződésben vállalt minimumgaranciát (MG) ki tudta termelni, azonban ez nem általános, és a filmek többségénél nem képződik nyereség. A library-k esetében kulcsfontosságú lenne az MG elkerülése, tekintettel arra, hogy ezek a filmek inkább a választék növelését szolgálják. Fontos azonban megjegyezni, hogy az ún. nagystúdiók esetében ez az MG-elkerülési stratégia nem vezet sikerre, így esetükben mind az MG, mind a minimum meghatározott tranzakciós díj, mind a jogkezelő minimumdíja terheli a végfelhasználói árat, függetlenül attól, hogy ezek az ún. library filmek általában már többször vetített, több helyen (legálisan és illegálisan) elérhető tartalmak.

Kiemelendő, hogy a jelenlegi rendszer nem kínál megoldást azokra az új üzleti modellekre, amelyekben egy létező lineáris műsorcsomaghoz (jellemzően minipayhez) TVoD tartalom kerül esetileg hozzácsomagolásra.

A TVoD veszteségeinek finanszírozására a világban többféle modellt találtak ki.

AdVoD, filmsomagban történő értékesítés, más termékekhez való hozzácsomagolás (ezek növelhetik a forgalmat ezáltal segítenek az MG kifizetésében stb.)

c) AdVoD (Advertisement based Video on Demand): streaming alapon kölcsönözhető.

A tartalomba fűzött reklámért cserébe a tartalom ingyenes a felhasználó számára. A jogdíj a felhasználással kapcsolatban elért egyéb bevétel alapján fizetendő, ami ezen konstrukció esetében a Médiaszolgáltatónál bevételként megjelenő szponzorációs díj. Az AdVoD esetében a finanszírozás kétféle lehet:

- a tartalom költségeit a reklámozató/szponzor fedezi, ez esetben az ügyfélnek díjmentes a film megtekintése (ennek lényege, hogy nonlinearis fogyasztásra ösztönöz, és a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők bíznak benne, hogy a jövőben fizető filmeket is vásárol majd az ügyfél);
- a tartalom kedvezményes áron jut el az ügyfélhez. Ez esetben a szponzor a díj egy részét fedezi, a másik részt továbbra is az ügyfél fizeti.

Fontos azonban megjegyezni, hogy tekintettel a magyar reklámpiac jelenlegi helyzetére, szűkülésére, nem várható, hogy ez a modell rövid távon megoldást jelent a tartalomértékesítési piac kihívásaira.

- d)* SVoD (Subscription Video on Demand): általában havi átalány előfizetési díj fizetése ellenében történő kölcsönzés. Léteznek olyan SVoD-konstrukciók is, amelyek egy lineáris tartalomszolgáltatás kiegészítéseképpen az előfizetők számára további díj fizetése nélkül teszik elérhetővé az SVoD-tartalmakat. Az előfizetéssel kínált tartalmakat az adott időszakban bármennyiszer megnézheti a felhasználó. Streaming alapon történik a tartalom megtekintése. A jogdíj a felhasználással kapcsolatban elért egyéb bevétel alapján fizetendő, ami ezen konstrukció esetében a felhasználó által a médiaszolgáltatónak megfizetett előfizetési díj. Fontos azonban megjegyezni, hogy a jogdíjszámítás ebben az esetben az adott csomaggal elért bevételt veszi alapul, így ismételen megállapítható, hogy nem az adott addicionális fogyasztáson keletkező bevétel a jogdíjfizetés alapja, hanem az adott esetben más szerzők által előállított lineáris terjesztési bevételből részesedik a lekérhető szolgáltatás szerzője.
- Az előfizetéses szolgáltatásban az ügyfél (akárcsak a lineáris terjesztés esetében) előre megállapított díjat fizet, amelynek ellentételezéseként egy filmsomagot kap. A filmsomag frissítése történhet havonta, hetente, kéthetente, de akár naponta is. A díjfizetés módja is lehet havi díj, heti díj, akár napi díj is. A rövidebb lejáratú szerződések különösen eseményeknél fontosak.
- Ez a megoldás az ügyfelek azon igényére ad választ, hogy tévénével kapcsolatos költséaik továbbra is jól tervezhetőek maradjanak.
- e)* NVoD (Near Video on Demand): adott tartalom eltérő, de előre meghatározott időpontokban nézhető meg. (pl. kezdődik 8-kor, 8.30-kor stb). A megoldás a szállodákban is elérhető fizetős tévékhez hasonló. A felhasználó az egyes tartalmak – vagy azokból összeállított csomagok – után fizet. A jogdíj ezért itt az egyes tartalmak után beszédett egyéb bevétel után fizetendő.
- Általában műszaki oka van annak, hogy az ügyfél NVoD-szolgáltatást vesz igénybe. A díjat ez esetben tranzakció alapon fizetheti az ügyfél. Magyarországon nem látszik meghonosodni a szolgáltatás.
- f)* SNVoD (Subscription Near Video on Demand): Havi előfizetési díj ellenében előre meghatározott időpontokban nézhető tartalom, a *d)* és az *e)* pontban írt szolgáltatások átalánydíjas kombinációja. A felhasználó havi díja után fizetendő a jogdíj.
- Értéklánca olyan mind az SVoD-é. A különbség nem a jogosításban, hanem a technikai paraméterek által állított korlátok miatt keletkezik.
- g)* PushVoD: személyes mősorrögzítő (PVR) segítségével a tartalom automatikusan kerül a felhasználó beltéri egységén rögzítésre, melyet a felhasználó ezt követően tud kikölcsönözni. A felhasználó az egyes kölcsönzések után – vagy a szolgáltatás megrendelése alapján – fizet, amely bevétel után fizetendő a jogdíj.
- Ezen konstrukció esetében azonban alkalmazható a csomagolt filmek kiajánlása is, ilyenkor a felhasználó egy előre meghatározott vagy meg nem határozott számú tar-

talmat kölcsönöz ki, melyek csomagban történő fizetése után fizetendő a jogdíj az egyéb elért bevétel fogalmának megfelelően.

- h) Catch up VoD (másnéven archív tévé): központi műsorrögzítő (NVR) útján a tartalomtulajdonos által előre engedélyezett tartalom automatikus rögzítése a szolgáltató központi szerverére [a felhasználás részleteit lásd a 2. i) pontban], amelyet az ügyfelek általában 3-7 naptári napon át visszanézhetnek anélkül, hogy előzetesen egy adott tartalom rögzítését PVR, vagy nPVR módon programozták volna.

A felhasználó ezen konstrukció esetében kaphatja a szolgáltatást díjmentesen, fizethet az egyes tartalmak után, de előfizethet rá havonta is. Valójában azonban a felhasználó (a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők piackutatásai alapján) bár szeretne ilyen szolgáltatást, úgy gondolja, hogy ezen műsorokért már a lineáris szolgáltatásban fizetett. Várhatóan egy ilyen fizetős modell nem lenne sikeres a piacon.

A szolgáltatás nehézsége, hogy egyes lineáris médiaszolgáltatók nem rendelkeznek minden tartalomra a catch-up jogokkal, így egyes műsorokat (tipikusan: sport, film) a műsorterjesztőnek „black-out”-olnia kell (letiltani a műsorszám visszanézhetőségét). Ez az ügyfél számára egyes esetekben frusztrációt okozhat, ha olyan tartalmat nem ér el visszamenőleg, amelyet szeretett volna.

- i) EST – Eletronic Sell-through: letölthető tartalom, megtartható. Jelenleg ilyen nem ismert a magyar piacon az interaktív televíziózás körében.
- j) nPVR: a médiaszolgáltató szerverén az ügyfél kérésére rögzített, kizárólag a felvételt inicializáló ügyfél által visszanézhető tartalom. A jogtulajdonosok gyakran megkülönböztetik az ügyfél oldalán a vevőeszközbe épített (vagy ahhoz, esetleg a tévéhez csatlakoztatott) rögzítőberendezéstől. Miközben az ügyfél számára az élmény azonos, és a technológia az egyre terjedő felhőalapú szolgáltatásokhoz közelít, a jogi háttér miatt nehezen terjed a magyar piacon, csak az Invitel nyújtja előfizetőinek.

2. Műszaki fogalmak

- a) Interaktív televíziós szolgáltatás: olyan televíziós szolgáltatás, amely a hagyományos lineáris (egyidejű változatlan továbbközvetítéssel a nyilvánosság számára elérhetővé tett) programokhoz képest eltérő nézői szokások kialakulását eredményezi azáltal, hogy a műsorok későbbi időpontban való megtekintését, felvételét teszi lehetővé, továbbá a televíziós szolgáltatás képernyőn megjelenő menüjében további szolgáltatásokat tesz elérhetővé. Ugyanakkor ma már a lineáris tartalom is lehet interaktív. Az interakció nemcsak a broadcaster és a nézők között, hanem bármilyen irányban, pl. a nézők csoportján belül vagy a csoport és a broadcaster között is megvalósulhat. Legjellegzőbb példa erre néhány SocialTV alkalmazás, mint a műsor során felbukkanó Twitter-/Facebook-kommentek az élő adásban.
- b) EPG (Electronic Programme Guide): Elektronikus műsorújság. Műfelhasználás a szolgáltatás nyújtása során nem történik, így jogdíjfizetéssel nem érintett.

- c) Set-top-box: digitális beltéri egység, mely lehet a műsorok vételére és interaktív szolgáltatások igénybevételére jogosító készülék (nem vevődekóder!) vagy beépített – műsorrögzítésre alkalmas – merevlemezzel rendelkező egység (PVR).
- d) Streaming: a tartalom átmenetileg kerül tárolásra a beltéri egység memóriájában. A tartalom letöltést nem engedő megtekintési módja, amely esetében a néző/előfizető nem rögzítheti személyes felhasználású eszközre a tartalmat.
- e) Downloading: letöltést engedő hozzáférhetővé tétel
 - i) személyes felhasználású, magáncélú hordozóeszközökön (e témakörben nem érintett: CD, DVD, pendrive stb.);
 - ii) beépített tárolóegységgel rendelkező digitális beltéri egységen (PVR).
- f) Temporary download: a letöltött tartalom tárolása átmeneti. Miután a tartalom érvényességi ideje lejár, a tartalom törlődik. A tartalom megjelenítése a letöltés befejezését követően kezdhető meg. A magyar piacon nyújtott VoD-szolgáltatások esetében nem használt megjelenítési mód.
- g) Progressive download: a letöltött tartalom tárolása ez esetben is átmeneti. Itt azonban a tartalom megjelenítése a letöltés elindítása után (pár másodperccel) kezdhető meg. A magyar piacon nyújtott VoD-szolgáltatások esetében szintén nem használt megjelenítési mód.
- h) Személyes műsorrögzítő – PVR (Personal Video Recorder): az interaktív televíziós szolgáltatás alapvető funkciójaként ismert, személyes műsorrögzítést lehetővé tevő funkció. A tartalom az előfizetőnél kihelyezett beltéri egység merevlemezen kerül tárolásra, és a tárolás időtartama alatt tetszőleges alkalommal megtekinthető. Jogdíj – a magáncélú másolásra tekintettel – a merevlemez tárolóegységének kapacitása után fizetendő [lásd a *ji*) pontot].
- i) NPVR (Network Personal Video Recorder): interaktív televíziós szolgáltatáshoz kapcsolódó catch up/archive típusú tartalmak szolgáltatását lehetővé tevő központi műsorrögzítés. A tartalom a szolgáltató központi szerverén kerül tárolásra, és az előfizetők általi megtekintésre történő kijelölésre [lásd a *jii*) pontot].
- j) Time shifting: az interaktív televíziós szolgáltatás alapvető funkciójaként ismert, a lineáris műsorok ideiglenes rögzítésével a tartalom későbbi időpontban való megtekintését teszi lehetővé. Fajtái:
 - i) a hagyományos, lineáris tartalmat a jogtulajdonos médiaszolgáltató változatlan vételre szánja, és a „time-shiftelt” műsorfolyam eredetijével mindenben megegyező, kötött műsorstruktúrába szervezi. A műsorterjesztő a tartalmat (műsorfolyam) az eredeti tartalomhoz képest időben eltolt módon teszi elérhetővé;
 - ii) a Time shift szolgáltatás fejlettebb formája, fast-forward, ad-skip, stop-rewind funkciókkal kiegészítve;
 - iii) catch up/archive tartalmakhoz kapcsolódó time shifting: a tartalomtulajdonos által jogosított tartalmak központi (NVR) rögzítés útján azok visszanezhetőség-

gének/kölcsönzésének lehetősége, mely történhet EPG-nézetből vagy videotékából/videotárból.

3.2. Helyzetértékelés

A lekérhető legális szolgáltatások egyelőre nem alakították át a magyar tartalomfogyasztási szokásokat, és egyelőre nem is látszik, hogy ez a trend jelentősen gyorsulna. A *szuperfilmeket* továbbra is nagyrészt *moziban vagy illegálisan letöltve fogyasztják*.

A mozifilmeket gyártó nagy amerikai stúdiók jellemző gyakorlata miatt a valódi slágerfilmek *VOD-terjesztése üzleti modellként nem sikeres* a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők²³ gyakorlatában; egyelőre csak PR-célként finanszírozhatóak. Mindeközben más jellegű audiovizuális alkotásokra – például a gyermekeknek szánt produkciókra – épített szolgáltatások önmagukban is rentábilisak esetenként. A felhasználók oldalán költségként jelentkeznek a közös jogkezelők által meghatározott jogdíjak is, amely költségeket – egyéb költségeik mellett – a felhasználók jellemzően beépítenek végfelhasználói áraikba. Sajnálatos tény, hogy a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők tapasztalata szerint a VOD-szolgáltatások a magyar fogyasztók számára még mindig aránytalanul drágák. A vásárlóerő hiánya tovább korlátozza a terjedést.

3.3. A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők álláspontja

Mindenekelőtt megjegyezhető, hogy a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők álláspontja szerint a *külföldi jogtulajdonossal való megállapodás jelentős erőfeszítést igényel a piac mérete miatt*. Az eredeti jogtulajdonosok egyes tartalmaikat úgy értékesítik, hogy a netes vagy nemlineáris jogokat csomagban hozzáadják a mozi- vagy DVD-forgalmazónak (független forgalmazók, illetve tartalomaggregátorok), illetve ezen nonlineáris jogok értékesítését a londoni, nyugat-európai irodák látják el. Fontos megjegyezni, hogy ez a globalizáltság nehezíti a magyar terjesztők/médiaszolgáltatók számára a tartalmakhoz való hozzáférést is.

A munkacsoportban részt vevő szolgáltatók és a közös jogkezelő szervezetek közötti együttműködés során tapasztalt nehézségek legjelentősebb sarokpontjait a szolgáltatóknak a munkacsoportban részt vevő képviselői az alábbiak szerint ítélik meg.

- Mind a munkacsoportban részt vevő szolgáltatók képviselői, mind a közös jogkezelő szervezetek érdeke, hogy egy adott szolgáltatásból minél jelentősebb mennyiségű bevétel, illetve jogdíj folyjék be. Eltérő azonban a koncepció azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehet a bevételeket/jogdíjakat maximálni. Míg a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők *piaci viszonyok alapján gondolkozva* úgy látják, hogy egyes

²³ A munkacsoport tagjai között szolgáltatói képviselőnek tekinthető: Csömör Magdolna, Detrekői Zsuzsanna és Ivanics Krisztina; a közös jogkezelői szervezetek képviselői: Békés Gergely, Kabdebó György.

szolgáltatások akkor a legsikeresebbek, ha elérhető, versenyképes/piacképes áron nyújtják azokat, inkább kisebb haszonkulcsot téve az egyes művekre, de a sok kicsi sokra megy elven összességében nagyobb bevételt elérve a tömeges felhasználáson, addig a *közös jogkezelő szervezetek minimumdíjat állapítanak meg* az egyes felhasználásokkal kapcsolatban, amely minimumdíjak a nyújtott alkotások/teljesítmények értékét hivatottak kifejezésre juttatni.

- A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők *a jogdíj-megállapítási módot teljesen önkényesnek érzik*, mivel a jogdíjközlemény-tervezeteket a *felügyeleti szervek* általában teljes egészében *jóváhagyják* elenyésző kivételtől eltekintve, a *felhasználók által jelzett aggályok figyelembevétele nélkül*. Mivel nincs érdemben befolyásuk a folyamatra, a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők ezért a közös jogkezelő szervezetekre nem mint egyenrangú partnerekre, hanem mint hatóságokra tekintenek
- *Nehézséget okoz* a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők számára, hogy míg az általuk kiegészítő szolgáltatásként nyújtott, a felhasználói élményt növelő, új innovatív szolgáltatások esetében egy adott szolgáltatást az előfizetőik felé egy szolgáltatásként nyújtanak (pl. archív tévé), arra a *külföldi jogtulajdonostól esetenként egyben kapnak engedélyt*, és azért az előfizetőktől egyfajta díjat kérnek (ha egyáltalán kérnek díjat), addig az *Szjt. alapján* esetlegesen az adott szolgáltatás *több felhasználási módot is érint, így többféle jogdíjat is kell fizetniük*. Tovább bonyolítja a munkacsoportban képviselt nagyobb távközlési és médiaszolgáltatók szemében a helyzetet, hogy *nem elegendő egy közös jogkezelő szervezettel megállapodni, hanem legalább kettővel szükséges a megállapodás, illetve további közös jogkezelő szervezetek is jogdíjigényeket igényelnek érvényesíteni*, illetve adminisztrációt, technikai fejlesztést igénylő adatszolgáltatást kell párhuzamosan teljesíteniük.
- Emellett a szerzői jogi jogszabályok bonyolultsága miatt folyamatos *jogértelmezési eltérések* vannak a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők, illetve egyes közös jogkezelő szervezetek között azzal kapcsolatban, hogy *mi minősül felhasználásnak, illetve mely felhasználás után mely szervezet felé kötelesek a szolgáltatók jogdíjat fizetni*.
- A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők számára jelentős *üzleti kockázatot jelent*, hogy – a közös jogkezelő szervezetek minimumdíjra vonatkozó rendelkezései miatt – nem a részükre befolyó bevétel arányában kell jogdíjat fizetniük, és emiatt esetlegesen veszteséget termelnek a szolgáltatás nyújtásával. *Ellentétesen értelmezik* ezzel kapcsolatban a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők és a közös jogkezelő szervezetek a szerzői jogi törvény erre vonatkozó rendelkezését is. Míg a közös jogkezelő szervezetek szerint a *jogdíjközlemények alapján kötött szerződések* az Szjt. 16. § (4) bekezdése értelmében eltérő megállapodásnak minősülnek, addig a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők az előző pontban jelzettek miatt a közös jogkezelő szervezetek engedélyt, illetve az ennek érdekében kötött

szerződést nem tekintik egyenrangú felek között létrejött önkéntes megállapodásnak, és kifogásolják, hogy a jogdíjak nem a bevételeik arányában vannak megállapítva.

- A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők *az illegális felhasználások elleni küzdelem fő eszközeként használható, versenyképes alternatívát* jelentő, megfelelően promotált és árazott *szolgáltatás nyújtását* tartják alkalmasnak, amivel a legális szolgáltatások irányába terelnék a felhasználókat (és melyek elindításában nehezítő körülményként jelennek meg számukra a közös jogkezelő szervezetek).

3.4. A munkacsoportban részt vevő közös jogkezelő szervezetek képviselőinek az álláspontja

A munkacsoportban részt vevő közös jogkezelői képviselők – részben a fenti pontokra reflektálva – az alábbi álláspontot képviselik.

- Nem vitatva, hogy a tartalomterjesztésben érdekelt piaci szereplők számára a fenti elemek az elérhető hasznot csökkentő költségként jelentkeznek, az összeállított anyag az EJI, a FilmJus és a ProArt megítélése szerint komoly *tévedéseket és aránytalanságokat* tartalmaz.
- Alapvetően *téves az a megközelítés, amely a hazai online piac rossz állapotát kizárólag vagy túlnyomórészt a szerzői díjak eltúlzott mértékével magyarázza.* Ez a magyarázat abból a téves kiindulópontból táplálkozik, amely szerint a tartalom online hozzáférhetővé tétele önmagában, elszigetelt piacként vizsgálendő. Az *online piac* azonban *sokrétű, számos szolgáltatás* (pl. hozzáférés-szolgáltatás, micropayment-szolgáltatás, szerverhotel-szolgáltatás stb.) *egymásra épüléséből jön létre, ebből következően szélesebb kontextusban vizsgálendő, különösen azért, mivel a tartalom terjesztésében érdekelt egyes vállalkozások e szolgáltatások közül többet is nyújtanak.* A *helyzetértékelés* nyilvánvalóan egészen *más eredményt fog hozni*, ha figyelembe vesszük, hogy szélessávúinternet-előfizetésre a fogyasztóknak elsősorban *az audiovizuális tartalmak korlátozás nélküli elérése érdekében van szüksége.* A filmek repertoáron tartásával a közvetítő szolgáltatók („ISP”) (illetve kapcsolt vállalkozásaik) gyakorta *keresztfinanszírozási modellt építenek ki úgy*, ahogyan pl. az Apple az iPod lejátszó iránti igényt növelte az iTunes áruházzal. A keresztfinanszírozás *lényege*, hogy egy önmagában veszteséges szolgáltatást azért tart fenn egy szolgáltató, mert segítségével olyan terméket/szolgáltatást is értékesíthet, amelynek haszna (esetenként jelentősen) meghaladja a veszteséges termék/szolgáltatás veszteségét. Az Apple számára az iTunes zeneáruház, *önmagában értékelve*, sok éven keresztül veszteséget termelt, a termékek és szolgáltatások egymásra épülése miatt azonban az eredményt az iPod forgalmazásának eredményeivel együttesen kellett vizsgálni, amely már az első időszakban is pozitív

²⁴ Az EJI és a FilmJus képviselője által megfogalmazott állásponttal a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért képviselője (Grad-Gyenge Anikó) egyetért.

volt. A fentiekből következően a piaci helyzetelemzés eredménye nagyban függ attól, hogy a piac határait miként határozzuk meg. *Indokolatlannak tűnik a piacot egyetlen szolgáltatásra korlátozva elemezni*, miközben a piaci szereplők jelentős része olyan szolgáltatásokat is nyújt, amelyek értelmét jelentős részben épp az audiovizuális termékek átvitele jelenti. A mai piaci gyakorlatban olyan piaci szegmenseket érhetnek el a szolgáltatók az *önmagukban* veszteséget termelő VoD-szolgáltatásokkal, amelyek magas haszonkulcsú szolgáltatások iránt is fogékonyak mutatkoznak.

- A piaci helyzetértékelés során *nem szabad elfeledkezni a hazai audiovizuális piac hagyományos formáira való kitekintésről sem*. E piacnak alapvető jellemzője, hogy aktív állami szerepvállalás nélkül – kevés kivételtől eltekintve – nem készülnek filmek, továbbá, hogy – ismét kevés kivételtől eltekintve – nem lennének üzemeltethetőek azok a vállalkozások sem, amelyek a magyar filmeket filmszínházi úton a közönséghez juttatják el. Vagyis a hazai filmes tartalmak jelenleg *nemcsak online, hanem offline környezetben sem képesek állami támogatás nélkül közönségükre találni*. Mivel a jelenség azonos offline és online környezetben, ezért az okok feltehetőleg nem technológiai jellegűek.
- Az üzleti elemzés során ki kell továbbá térni arra a sajátosságra is, amely szerint a monopolhelyzetben lévők (közéjük érte a *szertői jogi jogosultakat* is) sok esetben a szűkösség mesterséges fenntartásában érdekeltek, ezzel lehet ugyanis az elérhető profitot maximalizálni. Ez a sajátosság nem egyedül a szórakoztatóiparé, de kétségtelen, hogy egyes szórakoztatóipari termékekre különösen jellemző. Ez a magatartás azonban mindaddig nem kifogásolható, amíg nem jár együtt a piaci erőfölénnyel való visszaéléssel (vagy más jogszabályba ütköző magatartással). Az már azonban kifejezetten a *szellemi alkotások jellemzője, hogy az ár meghatározása során az üzleti szempontok mellett hangsúlyosan megjelennek az alkotók önértékelésével összefüggő kérdések*. Mivel a felhasználási szerződések jellemzően nem foglalkoznak kiemelten az alkotók személyiségének elismerésével, a szerzői jogi jogosultak gyakorta az árban tükröztetik művészeti pályafutásuk korábbi eredményeit. Ebből következően az *árszintet* csak egy *összetett, a kulturális piac sajátosságait is megfelelően tükröző feltételrendszer alapján lehet megítélni*.
- Az online audiovizuális *piac elemzése elképzelhetetlen a költségek szerkezetének áttekintése nélkül*. Az infrastrukturális költségek pontos ismerete nélkül is megállapítható az, hogy a közös jogkezelő szervezetek számára ténylegesen (!) megfizetett jogdíj nem haladta meg a bekerülés összköltségének pár százalékát. Nyilvánvalóan tarthatatlan ezért az az álláspont, amely a piac bővülésének egyik jelentős akadályát a közös jogkezelői igényekkel azonosítja. Bár egy jó minőségű (nagy rendelkezésre állású, sok párhuzamos igényt kiszolgálni képes) szolgáltatás jelentős beruházást igényel, az egyes költségelemek egymáshoz viszonyított aránya valószínűleg nem tér el jelentősen attól, amit más felhasználások esetén tapasztalhatunk: az infrastruktúra kialakítása inkább

drágább lehet pl. egy televízió és inkább olcsóbb lehet pl. egy rádió esetén. *Önmagában tehát az infrastrukturális költségek magas szintjével nem magyarázható az az igény, hogy a kezdeti befektetéseket a közös jogkezelők által meghatározott jogdíjak alacsony szintre történő csökkentésével kell kompenzálni.*

- Egy kormányzati felkérésre készülő elemzésben a szigorúan üzleti megfontolások mellett hangsúlyosan meg kell jeleníteni azokat a szempontokat is, amelyek *a nemzeti kultúra megőrzésére, fejlesztésére reflektálnak.* Ha az üzleti szereplők még keresztfinanszírozási lehetőségek esetén sem képesek/hajlandóak vállalni a hozzáférhetővé tétel anyagi és adminisztratív terheit, akkor *állami szerepvállalással lehet biztosítani a helyi repertoár megfelelő megjelenését.* Az állam esetleges szerepvállalása azonban szükségszerűen a piac torzulásához fog vezetni, amely hosszú távon csak azon tartalmak esetén vállalható és megvalósítható, amely tartalmak előállítására részben vagy egészben állami források bevonásával történt. E szűkítés azonban a hazai audiovizuális piac sajátosságai miatt szinte teljes fedettséget biztosít. Az állami szerepvállalás esetén nemcsak arra kell tekintettel lenni, hogy *a művek eljussanak a lehető legszélesebb közönséghez,* hanem arra is, hogy *az alkotók megfelelő díjazásban részesüljenek.* Az állam ilyen jellegű szerepvállalása nem ismeretlen, ehhez hasonló elvek szerint üzemel a Petőfi Irodalmi Múzeum Digitális Irodalmi Akadémiája is.
- Megkerülhetetlen kérdés *a jogellenes felhasználások ügye.* Míg korábban – a „sáv szélesség” költségei miatt – érdekellentét volt kimutatható a fájlcsere- és a hozzáférés-szolgáltatók között, ez az érdekellentét az elmúlt pár évben bizonyosan megszűnt. A jelenlegi helyzetben a hozzáférés-szolgáltatók *immár kockázat nélkül élvezik annak előnyeit,* hogy előfizetőik a teljes világrepertoár folyamatos és ingyenes elérhetősége miatt fenntartják szélessávúinternet-előfizetéseiket. Ebben a helyzetben a hozzáférés-szolgáltatók szempontjából logikus üzleti magatartás, hogy a szerzői jogosultaknak a jogosítatlan tartalom eltávolítására, kiszűrésére vonatkozó megkereséseinek csak a lehető legszűkebben, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény betűjéhez – és nem szelleméhez – ragaszkodva tesznek eleget. Mindközben saját üzleti érdekükben a szolgáltatók esetenként mélyen monitorozzák előfizetőik online tevékenységét, és ha szükséges, akár protokollszinten is korlátozzák pl. a fájlcsere céljából igénybe vehető sáv szélességet,²⁵ vagy nyomon követik előfizetőik online tevékenységét annak érdekében, hogy egyes online szolgáltatók (pl. Facebook, Deezer) irányába lebonyolított forgalmat figyelmen kívül hagyhassanak a számlázás

²⁵ Pl. www.telenor.hu/internet/mobiltelefon/mobil-online-csomagok [„Nem támogatott forgalomtípus: fájlmegosztás (pl. P2P (BitTorrent, eDonkey...), FTP, OCH (Rapid Share) stb.); A teljes számlázási ciklus ideje alatt a fel- és letöltési sebesség: 32/32 kbps”].

során.²⁶ Az idézett példákban látható, hogy a hozzáférésszolgáltatók nemcsak elvi szinten rendelkeznek azokkal az eszközökkel, amelyekkel eredményesen lehetne küzdeni a kereskedelmi mértékű jogellenes felhasználások ellen, hanem ezeket az eszközöket saját üzletpolitikájuk megvalósítása érdekében a gyakorlatban alkalmazzák is.

- Hasonló a helyzet azonban a micropayment – pl. emelt díjas SMS-szolgáltatók esetében is, amelyek nem ritkán 50%-ot is elérő jutalékért működnek közre a kereskedelmi mértékű illegális szolgáltatások bevételeinek realizálásában. *Tarthatatlan állapot, hogy a szerzői jogi tartalom kereskedelmi mértékű illegális hasznosításából egy sor szolgáltató (a tartalomszolgáltató túl a micropayment-szolgáltató, a szerverhotel-üzemeltető, a hardverbeszállító, az ISP... stb.) profitál, miközben a tartalom jogosultjai semmilyen díjazásban nem részesülnek.*
- A korábbi években az ISP-k visszatérő érvelése volt, hogy a kereskedelmi mértékű illegális szolgáltatások ellen sem lehet/érdemes mindaddig küzdeni, ameddig a piacon nem érhető el reális áron legális alternatíva. Miközben a zenei piac (a Deezer, az iTunes, a YouTube lokalizált változatainak megjelenésével) kétségtelenül jelentős lépéseket tett a legalizálás irányába, tényként állapíthatjuk meg, hogy a szolgáltatók továbbra sem változtattak korábbi gyakorlatukon. E tapasztalatok alapján nem várható, hogy a filmek esetében a szolgáltatók csak azért aktívan közreműködjenek a kereskedelmi mértékű illegális felhasználás visszaszorításában, mert a piacon elérhetővé válik egy jelentős repertoárral rendelkező legális szolgáltató.

3.5. Az SZJSZT elnökségének álláspontja a szolgáltatók megjegyzéseivel kapcsolatban

A díjszabások jóváhagyására vonatkozó törvényi szabályozás jelentős pontokon módosult az elmúlt időszakban. E módosítások mindegyike kivétel nélkül a felhasználói oldal érdekeit szolgálta, és beiktatásukkal a felhasználói és érdek-képviseleti közvetlen részvétel, valamint a felhasználókat képviselő gazdasági tárca (Nemzetgazdasági Minisztérium – NGM – csak a nyilvános előadásnál) részvétele is biztosított a díjszabások jóváhagyása során. A testület elnökségének rendelkezésére álló adatok szerint a felhasználói oldal véleményét az eljárás során több évben és több díjszabással kapcsolatban is elfogadta a díjszabás-jóváhagyási eljárást lebonyolító SZTNH, és ez alapján érdemi pontokon módosított díjszabások születtek.

Mindez azonban nem változtat a tényen, hogy a szerzői jogdíj megállapításának alapvető joga a jogosultat illeti, ez fogalmilag is kizárja, hogy „önkényes” lenne bármilyen díjmegállapítás (illetve valójában az erre irányuló javaslatétel).

²⁶ Pl. www.t-mobile.hu/static/DocumentStore/lakossagi/tarifak/elfozeteses/dijszab.pdf („A Szolgáltató egyes online tartalmak elérését adatforgalmi díj felszámolása nélkül biztosítja, azaz az adott tartalom letöltésével, illetve megtekintésével generált adatforgalom nem számít bele az előfizető adat díjsomagjához tartozó vagy benne foglalt adatmennyiségbe, illetve a túlforgalmazás esetén fizetendő díjba.”)

A közös jogkezelők által alkalmazott minimumdíjak kérdésében az SZJSZT elnöksége megjegyzi, hogy ezek alkalmazása egyrészt nemzetközi környezetben is bevett, másrészt arra a tényre reflektál, hogy – különösen az audiovizuális VOD-szolgáltatások esetében – a konkrét szerzői jogi felhasználást megvalósító szolgáltatáselem ellenértéke nem elkülönülten, hanem más szolgáltatásokkal keresztfinanszírozva vagy csomagban nyújtott szolgáltatásokkal együtt képződik.

A szerzői jogi jogszabályok bonyolultságára való utalással kapcsolatban a testület elnöksége megjegyzi, hogy a hazai szerzői jogi jogszabályok bonyolultsága a szabályozott életviszonyok bonyolultságával analóg, egyben a nemzetközi és uniós jogági szabályok adta keretek között mozog. A jogértelmezési kérdések eldöntésében az SZJSZT peren kívül is megkereshető.

A közös jogkezelő szervezetek díjszabásai alapján kötött megállapodások már csak a szigorított állami jóváhagyási rend miatt sem tekinthetők nem egyenrangú felek között létrejött szerződéseknek, de amiatt sem, hogy a szerzői jogi oltalom alatt álló tartalom felhasználásával nyújtott szolgáltatás olyan vállalkozási tevékenység, amelynek kockázatait a szolgáltató elemzi, majd viseli saját piaci döntése alapján, mindenfajta jogi kötelemtől mentesen.

Azt az állítást, hogy a versenyképes jogszerű alternatívát nyújtó szolgáltatások elindításában a közös jogkezelők „nehezítő körülményként” jelennének meg, a testület elnöksége nem látja megalapozottnak, tekintettel egyrészt arra, hogy közös jogkezelés hiányában a jogszerzés teljesen ellehetetlenülne, másrészt pedig arra a tényre, hogy a zenei piacon az ilyen szolgáltatások a közelmúltban a közös jogkezelőkkel együttműködve sikeresen beindultak.

4. NEMZETKÖZI ÉS UNIÓS KITEKINTÉS

4.1. Az audiovizuális előadások védelméről szóló szerződés

Az előadóművészek hangfelvételekben rögzített előadásai a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (*World Intellectual Property Organization*, WIPO) 1996. évi Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződése (angol rövidítéssel: WPPT; kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény) révén már nemzetközi jogi védelmet élveznek, a filmalkotásban vagy egyéb audiovizuális műben rögzített előadások tekintetében azonban a mai napig nem létezik hatékony védelmet biztosító nemzetközi szerződés. A tagállamok egy része az előadóművészek esetén kísérletet tett arra, hogy a szerződés ne csak a hangfelvételben, hanem az audiovizuális alkotásban rögzített előadásokra is kiterjedjen, ez a kísérlet azonban gyors kudarcba fulladt. Az audiovizuális előadások vonatkozásában ezért a WIPO négy évvel később, 2000-ben egy önálló diplomáciai konferenciát hívott össze, azonban ez sem vezetett eredményre, a részt vevő államok ugyanis nem tudtak megállapodni egymással a jogátruházás kérdéséről.

Az Audiovizuális Előadások Védelméről szóló Szerződést (Továbbiakban: Pekingi Szerződés) 2012 nyarán fogadták el a Pekingben megtartott diplomáciai konferencián. Célja az előadások audiovizuális rögzítésével összefüggő előadóművészi jogok védelmének nemzetközi szinten történő biztosítása. A Pekingi Szerződés lényegében az 1996-ban létrehozott WPPT-ben, illetve – az adminisztratív és eljárásai rendelkezések tekintetében emellett – néhány esetben a WIPO Védjegyjogi Szerződésében foglalt megoldásokat tartalmazza.

Az audiovizuális előadások tárgyában elsősorban azért kellett önálló szerződést kötni, mivel az előadóművészi jogok nemzetközi alapidokumentuma, az 1961-es Római Egyezmény 19. Cikke úgy rendelkezik, hogy „tekintet nélkül az Egyezmény bármely más rendelkezésére, ha az előadóművész hozzájárulását adta előadása képi vagy audiovizuális rögzítéséhez, a 7. Cikk a továbbiakban már nem alkalmazható”. Az egyezmény 7. Cikke pedig nem más, mint az előadóművészeket megillető vagyoni jogokat felsoroló cikk. Ilyen módon pedig az audiovizuális előadóművészek tekintetében a legrészletesebb szabályozást – és nemzetközi oltalmat – garantáló egyezmény nem terjed ki a rögzített audiovizuális előadásokra.

A szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi aspektusairól szóló WTO-egyezmény (TRIPS-megállapodás) is csak kis terjedelemben foglalkozik az előadóművészi jogokkal. Az audiovizuális előadások esetében csak az élő előadás sugárzásához és a nyilvánosságához közvetítéséhez való jogot ismeri el a 14. Cikk (1) bekezdés 2. mondata. (A megállapodás értelmezése egybehangzó e tekintetben: ahol a szöveg nem kifejezetten hangfelvételben rögzített előadásokat említ, ott az előadás alatt érteni kell a más hordozón rögzített előadásokat, így az audiovizuális előadásokat is.) Más jogokat csak azoknak az előadásoknak biztosít, amelyeket hangfelvételben rögzítettek.

A Pekingi Szerződést a WIPO 57 tagállama írta alá,²⁷ közöttük az Egyesült Államok, Kína és Magyarország, és jelenleg Szíria már ratifikálta. Az Európai Unió 2013. június 19-én írta alá. A Pekingi Szerződés hatálybalépéséhez az szükséges, hogy 30 tagállam a ratifikációs dokumentumot letétbe helyezze. Az Európai Bizottság álláspontja szerint az Unió a tagállamokkal együttesen várhatóan ratifikálni fogja a Pekingi Szerződést.²⁸

A Pekingi Szerződés az előadóművészek tekintetében előírja, hogy az előadóművészek kizárólagos joga rögzítetlen előadásaik rögzítésének, valamint rögzítetlen előadásaik sugárzásának és nyilvánosságához közvetítésének az engedélyezése, kivéve, ha az előadás már sugárzott előadás (6. Cikk). Ugyanígy kizárólagos jogokat állapít meg az előadóművészek audiovizuálisan rögzített előadásaival összefüggő többszörözés (7. Cikk), terjesztés (8. Cikk), bérlet (9. Cikk), rögzített előadás hozzáférhetővé tétele (10. Cikk), valamint sugárzás és nyilvánosságához közvetítés (11. Cikk) engedélyezése tekintetében. Ez utóbbi kapcsán a Pekingi Szerződés szerint megfelelő megoldás lehet, ha kizárólagos jog helyett valamely tagállam díjigényt vezet be, illetve e jog vonatkozásában (de nem a lehívások kapcsán) fenntar-

²⁷ http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=841.

²⁸ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/wipo/beijing_treaty_en.pdf.

tással is lehet élni, kizárva a nyilvánossághoz közvetítést az előadóművészek engedélyezési jogai közül.

Megítélésünk szerint a *Pekingi Szerződés* kapcsán olyan nemzeti álláspontot kell kialakítani, amely messzemenőig figyelembe veszi azt, hogy a *nemzeti kultúra megőrzéséhez a hazai jogosultak magas szintű védelmére van szükség*. A digitálistartalom-piac nemzetközi jellege miatt az várható, hogy olyan multinacionális megavállalkozások fogják uralni a hazai tartalompiac nagy részét, amelyek nem érdekeltek a kulturális sokszínűség megőrzésében, így a nemzeti kultúra megőrzéséhez nélkülözhetetlenül szükséges hazai repertoár háttérbe fog szorulni. Ennek hátrányos hatásait csak úgy lehet kiküszöbölni, vagyis a hazai, nemzeti repertoárt nyújtani kívánó tartalomipart csak úgy lehet új alkotások létrehozására ösztönözni, ha *a jogosultak kiszámítható és biztonságos módon hozzájuthatnak a felhasználási engedély fejében fizetendő jogdíjakhoz*. A Pekingi Szerződés ratifikációja – igazodva az Unió meglévő szerzői jogi hatásköreihez – a tagállamok és az Unió összehangolt magatartásával fog végbemenni. E munkában a hazai jogosultak érdekében az áll, hogy sem az Unió, sem pedig Magyarország *ne tegyen olyan fenntartást*, amely korlátozza a Pekingi Szerződésben biztosított kizárólagos jogokat Magyarországon.

4.2. Európai Uniós kezdeményezések az audiovizuális műveket érintően

4.2.1. Stratégiai anyagok, szakpolitikai kezdeményezések

4.2.1.1. Európai Bizottság – Európa 2020 stratégia – Európai Digitális Menetrend

Az Európa 2020 az Európai Unió tíz évre szóló növekedési stratégiája.²⁹ A stratégiában öt kulcsfontosságú célkitűzés meghatározására került sor (foglalkoztatás, oktatás, kutatás és innováció, a társadalmi befogadás és a szegénység enyhítése, az éghajlatváltozás elleni küzdelem és az energiaügy), emellett hét kiemelt kezdeményezést is tartalmaz, amelyek egyike az Európai Digitális Menetrend.³⁰

A digitális menetrend célja általánosságban az, hogy az információs és kommunikációs technológiák minél jobb kiaknázásával, a nagy sebességű és szupergyors internetre és összekapcsolható alkalmazásokra épülő egységes digitális piac létrehozásával segítse az európai gazdaság zavartalan működését és növekedését.

Az Európai Bizottság 2012. december 18-án elfogadta a digitális gazdaság és társadalom hét új prioritását. A digitális gazdaság növekedési üteme hétszer gyorsabb a hagyományos gazdaságénál, jelenleg azonban az Európa-szerte széttagolt szabályozás akadályozza e potenciál kiaknázását. A szakpolitika átfogó felülvizsgálatát követően a kijelölt prioritások ismételt nyomatékot adnak az eredeti, 2010-es menetrend leginkább átalakító hatású ele-

²⁹ http://ec.europa.eu/europe2020/index_hu.htm.

³⁰ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en>.

meinek. Az 5. számú prioritás, a szerzői jog korszerűsítése alapvetően fontos e digitalizált egységes piac megvalósítása szempontjából. Ezért a Bizottság 2013-ban – az érintettekkel folytatandó strukturált párbeszéd keretében – törekedni fog az olyan, szerzői joggal összefüggő kérdések megoldására, amelyekben gyors előrelépésre van szükség. Ezzel egyidejűleg a Bizottság befejezi az uniós szerzői jog jogi keretének felülvizsgálatára és korszerűsítésére irányuló jelenlegi erőfeszítését annak érdekében, hogy 2014-ben döntést hozhasson az annak alapján esetlegesen előterjesztendő jogalkotási reformjavaslatokról.³¹

4.2.1.2. A szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó stratégia

2011. május 24-én jelent meg az Európai Bizottság szellemi tulajdon-védelmi stratégiai munkaanyaga.³² Az anyag 3.3.7. pontjában utal az audiovizuális műveket érintő szakpolitikai kezdeményezésre:

„Ha az audiovizuális ágazatban megfelelő feltételeket biztosítunk a határokon átnyúló és páneurópai szerzői jogi engedélyezésre vonatkozó zökkenőmentes, könnyebb és technológiailag semleges megoldásokhoz, a tartalomkészítők több tartalmat tehetnek elérhetővé az európai polgárok számára. A Bizottság 2011-ben egyeztetést indít az audiovizuális művek online terjesztésével kapcsolatban, majd az egyeztetés eredményeiről 2012-ben beszámol. Az egyeztetés a következőkre tér ki: szerzői jogi kérdések, lekérhető videoszolgáltatások, ez utóbbiak beillesztése a média időrendi beosztásába, a műsorterjesztési szolgáltatások határokon átnyúló szerzői jogi engedélyezése, a szerzői jogi engedélyezés hatékonysága és az európai művek népszerűsítésének szempontjai. Az audiovizuális zöld könyv is foglalkozik majd az audiovizuális művek szerzőinek jogállásával és felveti az online bevételi forrásokból való részesedésük kérdését.”

4.2.1.3. Zöld könyv az audiovizuális művek európai unióbeli online terjesztéséről: az egységes digitális piac lehetőségeiről és kihívásairól

Az Európai Bizottság 2011. július 18-án nyilvánosságra hozta COM(2011)427 számon az audiovizuális művek európai unióbeli online terjesztéséről, a digitális egységes piac lehetőségeiről és kihívásairól szóló zöld könyvet.³³ A zöld könyv a technológiai fejleményeknek az audiovizuális művek és filmalkotások terjesztésére és az azokhoz való hozzáférésre gyakorolt hatását vizsgálja. Célja vita kezdeményezése egy olyan keretrendszer kialakításának szakpolitikai lehetőségeiről, amelyben az egységes digitális piacból adódó méretgazdasá-

³¹ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/digital-do-list-new-digital-priorities-2013-2014>.

³² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A Szellemi Tulajdonok Egységes Piac – A kreativitás és az innováció ösztönzése Európában a gazdasági növekedés elősegítése, minőségi munkahelyek teremtése, valamint kimagasló színvonalú termékek és szolgáltatások biztosítása céljából. http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf.

³³ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/initiatives/audiovisual/index_en.htm.

gosság az európai ipar és fogyasztók előnyére válik. Azon a nézeten alapul, hogy az egységes digitális piac kialakulását gátoló tényezők köre és kiterjedése mélyreható elemzéssel határozható meg.

A zöld könyv kiadásának előzménye, alapja az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés elősegítését célzó Európa 2020 stratégia, az Európai Digitális Menetrend, valamint a Bizottság „A szellemi tulajdon-jogok egységes piaca” c. közleménye.

A zöld könyvhöz kapcsolódóan a Bizottság nyilvános konzultáció keretében igyekezett felmérni az érintett piaci szereplőknek és a tagállamoknak a zöld könyvben meghatározott témákkal kapcsolatos álláspontját. A nyilvános konzultációban Magyarország is részt vett, számos naprakésszé tett észrevételét a jelen munkadokumentum is átveszi (lásd a 6.4.1. pontot).

A magyar válaszok az alábbiak szerint foglalhatók össze.

- Szükséges az uniós szabályozás felülvizsgálata annak érdekében, hogy az audiovizuális alkotások több országra kiterjedő engedélyezése lehetővé váljon.
- Az európai audiovizuális ipar számára nem előnyös az összeurópai jogosítási modell bevezetése.
- Továbbra is a felhasználási rendszer önszabályozására érdemes hagyatkozni.
- Továbbra is az időablakos terjesztés módszerét érdemes fenntartani.
- Fontos cél, hogy a filmek mozibemutatóját követően rendelkezésre álljanak azok a jogosítási formák a szerzői jog területi jellegének megtörése nélkül, amelyek alapján a filmalkotások VoD-, illetve online terjesztése hatékonyan megoldható.
- Az audiovizuális művek esetében hangsúlyosabban érvényesítendő a területiséghez és a nyelvi adottságokhoz igazodó felhasználás és szabályozás.
- Az audiovizuális művek piaca lépését és piacon tartását nemzeti keretek között, területi szabályozással kell megoldani, mivel ebben az esetben nyelvi okok miatt erőteljesebben érvényesülnek a nyelvi sajátosságok.
- Az európai audiovizuális politika legfontosabb feladata az online jogsértésekkel szembeni hatékony fellépés, mivel az audiovizuális piacot ma leginkább az illegális felhasználások magas aránya akadályozza.
- Szükséges ezért az online szolgáltatók és más közvetítők együttműködésének a kikényszerítése és felelősségük újr szabályozása.
- Gyakorlati problémaként jelentkezik az audiovizuális médiaszolgáltatóknál, hogy a jogdíjak túl magasak, azok számítási rendszere túlbonyolított, így csak jelentős adminisztrációs és jogi erőforrással rendelkező cégek képesek audiovizuális tartalmak online közvetítésére.
- Megoldás lehet minden szolgáltatástípus esetén átalánydíj fizetése.
- Az audiovizuális piacot az segítené, ha a filmelőállítók a több országra (akár az Unió egész területére) kiterjedő engedélyeket egységes módon szerezhetnék meg.

- Az audiovizuális médiaszolgáltatással kapcsolatos szerzői jogok gyakorlása tekintetében általában nincs szükség és lehetőség a származási ország elvének kiterjesztésére, ez a jogosultak számára várhatóan nem eredményezne előnyt, és megnövelné a jogkezelés költségeit.
- A kiegészítő digitális szolgáltatások körében azonban, amikor a műsorszolgáltató nem lineáris szolgáltatásként nyújt audiovizuális szolgáltatást a műholdas sugárással együtt, praktikus megoldás a származási ország elve alapján a műholdas sugárzás engedélyezésével együtt történő jogosítás.
- Amennyiben az audiovizuális szolgáltatást nem letölthető szolgáltatásként kínálják, szintén praktikus megoldás lehet a származási ország elvének alkalmazása.
- Simulcasting esetében nem követhető olyan megoldás, amely szerint annak engedélyezése elválna az eredeti sugárzási szolgáltatás engedélyezésétől.
- Végfelhasználók esetében létrehozott és feltöltött online tartalmak esetében sem módosítható azon alapelv, amely szerint a tartalomért és a szükséges szerzői jogi engedélyek beszerzéséért annak feltöltője felel.
- Tekintettel arra, hogy közösségi oldalak esetében a tartalmat a közösségi oldal tagja és a szolgáltatás nyújtója együttesen határozza meg, a feltöltött tartalmakért vállalt felelősségnek ezért meg kell oszlania a tartalomgazdák között.
- Megfontolandó a videomegosztó oldalak esetében a szolgáltatói felelősséget korlátozó szabály módosítása és a szolgáltatónak a jogsértés elleni küzdelemben való bevonása.
- Nem javasolt az audiovizuális tartalmak esetében a platform alapú szabályozás, célszerűbb a közvetítői közeg szerinti szabályozás.
- Szükség van a műveket és jogosultakat naprakészen feltüntető adatbázisokra, azonban ezeket nem lehet jogi kényszerrel létrehozni, csak önkéntes alapon.
- Az európai művek kiemelkedő részesedését a határon átnyúló szabályozás egyszerűsítésén kívül a tömeges retrospektív digitalizálás biztosítja.
- Hasznos lehet az audiovizuális művek szerzői számára a díjazás elidegeníthetetlen jogának európai szintű biztosítása, a meglévő kizárólagos jogok jogosulti kezelésben hagyásával, illetve lehető legcsekélyebb mértékű, megfelelő díjjal történő korlátozásával.
- A joggyakorlás a díjigények esetében hatékonyan csak a közös jogkezelés keretében történhet.
- Másodlagos kérdés, hogy ennek a közös jogkezelésnek kötelezőnek kell-e lennie, mivel a közös jogkezelő szervezetek az általuk előzetesen meghatározott feltételek teljesülése esetén kötelező jelleggel engedélyezik a felhasználást, a tényleges döntés így a jogait egyedi úton gyakorló előállító kezében marad.
- A közös jogkezelés körében érvényesített méltányos díjazás megőrzése, megerősítése előnyös mind az előadóművészek, mind a felhasználók számára (adminisztrációs költségek csökkenése).

- A filmalkotások szerzőit és előadóit megillető díjigények közös jogkezelés útján történő teljesítését államilag felügyelt keretek között kell megvalósítani, mivel csak ez jelent védelmet az előadók számára a nagy piaci erőfölénnyel rendelkező filmelőállítókkal szemben.

Elképzelhető az internetszolgáltató bekapcsolása a díjazás folyamatába úgy, hogy az internetszolgáltató fizetné meg a szerzők és előadóművészek díjait, akik jutalékra tarthatnának igényt a jogdíjak beszedése fejében.

4.2.1.4. Közlemény az egységes digitális piacon megjelenő tartalomról

A digitális gazdaság fejlődésének – ezen belül is a tartalomszolgáltatásban az internet kínálta lehetőségek kiaknázása egyre szélesebb körűvé válásának – okán a Bizottság célul tűzte ki annak biztosítását, hogy a szerzői jogok és az azokkal kapcsolatos gyakorlatok [például az engedélyezés (licensing)] az új digitális kontextusban is megfeleljenek rendeltetésüknek.

2012. december 18-án az Európai Bizottság közleményt³⁴ bocsátott ki a témában *Az egységes digitális piacon megjelenő tartalomról* címmel. A közleményben azon két irányt vázolta, amelyben a szerzői jogok területén megvalósítandó hatékony egységes piac kialakítása érdekében lépéseket szándékozik tenni.

Egyrészt felülvizsgálja a hatályos uniós keretszabályozást, majd ennek eredményeként esetlegesen megkezdi annak korszerűsítését, másrészt pedig elindítja a „Licences for Europe” kezdeményezését, amelynek keretében a gyors előrelépést szükségessé tevő kérdésekre kíván – az érintettek bevonásával történő párbeszédnek eredményeképpen – hatáson gyakorlati megoldásokat kidolgozni.

A közlemény 2. iii. pontjából azonosítható fő cél a filmek elhelyezésének elősegítése és a filmekhez való online hozzáférés megkönnyítése az Európai Unióban lenne:

„E tevékenységi irány keretében azonosítani kell azokat a sikeres együttműködési megoldásokat, amelyek elősegítik az audiovizuális művek fellelhetőségét és online hozzáférhetővé tételét, különösen azon művek tekintetében, amelyeket a jogtulajdonos szándékának megfelelően már nem forgalmaznak. Konkrét megoldásokat kell kidolgozni mind a kereskedelmi, mind a nem kereskedelmi felhasználás terén a legjobb gyakorlatot képviselő megközelítések uniós szintű terjesztésének előmozdítására.

Ajánlásokat kell megfogalmazni arról, miképpen érhető el, hogy a tagállamok gyakorlati lehetőségeket biztosítsanak az audiovizuális örökséget kezelő intézményeknek arra, hogy az archivált anyagokat megőrzés céljából digitalizálják vagy digitálisan reprodukálják.”

A „Licences for Europe” folyamat 2013. február 4-én indult el négy, egymással párhuzamos tevékenységi irányban, melyek célja hatékony, piacvezérelt megoldások kialakítása,

³⁴ COM (2012) 789 final, Communication from the Commission on content in the Digital Single Market: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/121218_communication-online-content_en.pdf.

nem zárva ki egy esetleges központi szakpolitikai fellépés szükségességét. Résztevői következőképpen a jogtulajdonosok, az engedélyezők, a védett tartalmak kereskedelmi és nem kereskedelmi felhasználói, valamint internetes végfelhasználók közvetlen képviselői lesznek.³⁵ (A záró plenáris ülést 2013. november 13-án rendezték Brüsszelben, amelyen az iparági képviselők és biztosok tíz pontban összefoglalt javaslatot tettek közzé a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásának elősegítése érdekében – szerk.)

4.2.2. Uniós jogalkotási kezdeményezések

4.2.2.1. Az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló irányelv

2011. május 24-én tette közzé az Európai Bizottság tárgybéli jogalkotási javaslatát, amelynek vitája még a magyar EU-elnökség idején kezdődött el.³⁶ 2012. október 25-én fogadták el az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelvet (a fejezet alkalmazásában: „irányelv”),³⁷ amelynek közvetlen célja annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy a múzeumi, könyvtári stb. gyűjteményekben szereplő olyan művek is digitalizálhatók és interneten hozzáférhetővé tehetők lehessenek, melyek szerzőitől erre engedélyt az intézmények azért nem kaphatnak, mert a szerzőik ismeretlenek vagy ismeretlen helyen tartózkodnak, vagyis „elárvultak”.

Ez a kezdeményezés a Bizottságnak a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről szóló 2006. évi ajánlására³⁸ épül. Az ajánlás ellenére csupán maroknyi tagállam fogadott el szabályozást az árva művek tárgyában. A csekély számú meglévő nemzeti megoldás csupán részlegesnek mondható, mivel esetükben az online hozzáférés az adott ország területén lakó polgárokra korlátozódik.

Az árva művek határokon átnyúló digitalizálásának és terjesztésének a belső piacon való megkönnyítésére irányuló jogi keret kialakítása a fentiekben is említett Európa 2020 stratégia részét képező Európai Digitális Menetrend kulcsintézkedései között is szerepel.

Az árva művekkel kapcsolatos irányelv része az EU átfogó szellemi tulajdon-védelmi stratégiájának, amely közlemény utal rá, hogy a tudásalapú gazdaság fejlesztéséhez nélkülözhetetlen Európa gazdag kulturális és szellemi öröksége megőrzésének és terjesztésének

³⁵ A kezdeményezés célja, hogy 2013 végére az iparág szereplői által vezérelt, gyakorlati megoldásokat találjanak annak érdekében, hogy az uniós szerzői jogot és szerzői jogi gyakorlatot a digitális kor követelményeihez igazítsák. A folyamat egy 2013 elején megrendezett plenáris találkozóval vette kezdetét, majd a munka ezt követően munkacsoportokban folytatódott; a munkacsoportok előreláthatóan 2013. július 4-én féлдős, 2013 negyedik negyedében pedig zárójelentést nyújtanak be a plenáris ülés számára. (A tíz javaslat elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/licences-for-europe/131113_tenpledges_en.pdf.)

³⁶ COM(2011)289 final.

³⁷ HL. L. 299., 2012. 10. 27. p. 5.

³⁸ A Bizottság 2006/585/EK ajánlása (2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről. HL L 236., 2006. 8. 31., p. 28–30.

a megkönnyítése, valamint az európai digitális könyvtárak létrehozásának az ösztönzése, amelynek egyik eszköze az „árva” művek azonosítását és rendelkezésre bocsátását célzó európai jogi keret létrehozása.

Az irányelv egy jól behatárolt intézményi csoportot jogosít fel bizonyos feltételekkel az árva művek felhasználására. E „kedvezményezett intézmények” a következők: a tagállamokban letelepedett, nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények, illetve múzeumok, valamint archívumok, mozgóképörökség-védelmi vagy hangzóörökség-védelmi intézmények és közszolgálati műsorszolgáltatók. Fontos, hogy ezen intézmények is csupán a gyűjteményeikben szereplő művek tekintetében kapnak lehetőséget a felhasználásra. A felhasználás mikéntje is meghatározott: ez egyrészt a mű digitalizálását jelenti, másrészt pedig a digitalizált példány interneten történő hozzáférhetővé tételét.

Az irányelv révén felhasználható árva művek köre a könyv, folyóirat, hírlap, magazin vagy egyéb írásmű formájában kiadott művekre, filmművészeti vagy audiovizuális művekre és hangfelvételekre terjed ki, valamint a szabályozás körébe tartoznak a közszolgálati műsorszolgáltatók által 2002. december 31-ig előállított és azok archívumaiban található filmművészeti vagy audiovizuális művek és hangfelvételek is.

Adott mű valamely intézmény általi felhasználásának feltételeként az irányelv azt írja elő, hogy az intézmény, melynek gyűjteményében a mű szerepel, egy ún. „gondos jogosultkutatást” folytasson le a mű első kiadása, illetve kiadás hiányában az első sugárzása szerinti tagállam területén. A jogosultkutatás célja, hogy az adott mű vonatkozásában a kedvezményezett intézmény ténylegesen megállapítsa, hogy annak szerzője vagy a szerző tartózkodási helye ismeretlen, ezért az árva műnek minősíthető.

A jogosultkutatást az intézménynek az irányelv mellékletében és ezen túl az adott tagállam (pl. Magyarország) által meghatározott valamennyi forrás (pl. kötelespéldány-állomány, könyvtári katalógusok, ISBN) felhasználásával kell elvégeznie. Csak abban az esetben tekintheti az intézmény az adott művet árvának, ha a források egyike alapján sem sikerül a szerző megtalálásához szükséges információ felkutatása.

A rendszer garanciális eleme, hogy az intézmények kötelesek adatbázist vezetni az általuk elvégzett jogosultkutatásokról, és feladatuk az is, hogy ezek eredményeiről, valamint az árva művek általuk megvalósított felhasználásairól és elérhetőségeiről folyamatosan tájékoztassák annak a tagállamnak (esetünkben Magyarországnak) az erre kijelölt hatóságát, melynek a területén működnek. Az említett hatóságok kötelezettsége lesz, hogy egy uniós szinten egységesen vezetett és valamennyi tagállam intézményeinek vonatkozó adatait rögzítő adatbázisba továbbítsák a kapott adatokat. Ennek az uniós nyilvántartásnak abból a szempontból lesz különös jelentősége, hogy az ebben árvaként feltüntetett műveket valamennyi tagállam kedvezményezett intézménye szabadon felhasználhatja majd ugyanúgy, mintha a saját maga által lefolytatott jogosultkutatás eredményeként ő jutott volna arra az eredményre, hogy az adott mű árva.

Arra vonatkozóan is tartalmaz szabályozást az irányelv, ha esetlegesen a nyilvántartásokban árvaaként feltüntetett bármely mű *szerezője később jelentkezne*, és a mű árva jogállását megszüntetné. E jogosultak művük felhasználásáért méltányos díjazásban fognak részesülni, melynek mértéke a magyar intézmény általi felhasználások esetében a magyar szabályozáson fog alapulni.

Az irányelv tagállami átültetési határideje 2014. október 29. Bár a magyar jog³⁹ 2009 óta tartalmaz az SZTNH előtt indított közigazgatási eljárás révén az ún. árva művek felhasználását lehetővé tevő szabályozást, ennek ellenére az irányelv átültetésének minden uniós tagállamot terhelő kötelezettsége hazai rendszerünk módosítását is szükségessé teszi. Az *irányelv átültetését célzó törvénymódosítás*, amely közigazgatási és társadalmi egyeztetésre került, *előreláthatóan 2013 őszén kerül benyújtásra az Országgyűlés elé*. Az átültetéssel kapcsolatos előkészítő munka első lépéseként a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium az SZTNH közreműködésével 2013. február elején az érintettekkel szakmai konzultációt kezdeményezett. Az implementációt érintő gyakorlati kérdéseket tartalmazó kérdőívekre február végéig érkeztek be a válaszok.

Az irányelv átültetésével szükségessé vált az árva művek egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó hatályos magyar szabályozás felülvizsgálata és a bevezetendő új szabályokkal való összhang megteremtése. Az irányelv teljes körű átültetését az Sztj.-n kívül az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. (V.8.) Korm. rendelet módosítása valósítja majd meg.⁴⁰

4.2.2.2. A forgalmon kívüli művek felhasználásának könnyítése

Itt szükséges megjegyezni, hogy *2011. november 20-án egyetértési megállapodást* írtak alá, amelynek értelmében *a könyvtárak, kiadók, szerzők és közös jogkezelő társaságok* elfogadták azokat a fő alapelveket, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy az európai könyvtárak és hasonló kulturális intézmények *digitalizálják és elektronikusan elérhetővé tegyék a gyűjteményükben található*, forgalmon kívüli könyveket és tudományos folyóiratokat. A megállapodásban szereplő alapelvek elősegítik és támogatják az önkéntes licencmegállapodásokat a szerzői jogok teljes tiszteletben tartásával, és elismerve azt, hogy a jogtulajdonosok rendelkeznek a kereskedelmi forgalmon kívüli művek digitalizálásának és hozzáférhetővé tételének első lehetőségével. A megállapodás az érdekeltek és az Európai Bizottság által az európai kulturális intézmények tömeges digitalizálással kapcsolatos igényeinek a kielégítésére hozott erőfeszítések jelentős részét képezi.⁴¹

³⁹ Lásd a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 57/A–D. §-át (2014. október 29-ét követően 41/A–K. § – a szerk.), valamint az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. (V. 8.) Kormányrendeletet.

⁴⁰ Az időközben elfogadott új kormányrendelet 2014. október 29. napján lépett hatályba: az árva mű felhasználásának részletes szabályairól szóló 138/2014. (IV. 30.) Korm. rendelet – a szerk.

⁴¹ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/20110920-mou_en.pdf.

A forgalmon kívüli könyvek és tudományos folyóiratok mintájához hasonlóan a film-örökség digitalizálása és hozzáférhetővé tétele érdekében (pl. meghatározva a kereskedelmi forgalmon kívüli filmalkotások vagy a kedvezményezett intézmények közérdekű feladataikkal kapcsolatos céljainak fogalmait) – ezzel párhuzamosan a televíziós archívumok kérdését is kezelve – egyetértési nyilatkozat vagy egy európai modellszerződés alapelveinek megalkotása irányában halad a *Licences for Europe* kezdeményezés tematikus munkacsoportja.⁴² A *Working Group 3 – Audiovisual and film heritage institutions* elnevezésű munkacsoport 2013 május végi ülésén bemutatásra kerültek a fent említett nyilatkozat vagy modellszerződés alapelvei.

Az audiovizuális örökséggel foglalkozó munkacsoport munkájának másik fő iránya az azonosítók és nyilvántartások legjobb gyakorlatainak és üzleti modelljeinek összegyűjtése. Ennek keretében az említett májusi ülésen a CISAC/AGICOA legjobb gyakorlatának ismeretése mellett a svájci székhelyű ISAN Agency üzleti modelljének a bemutatására került sor. Ez utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy az ISAN audiovizuális műveket azonosít – tehát mozgóképet tartalmazó műveket, hanggal együtt vagy anélkül – függetlenül a kiadvány fizikai formájától. Nem alkalmazható állóképekre, hangfelvételekre és egyéb, jellemzően nem audiovizuális művekre.

A strukturált párbeszéd során kialakult álláspont szerint egy közös, interoperábilis azonosító tudná elősegíteni a jogok tisztázását és az európai művek online elérhetőségét és felfedezhetőségét. Mivel jelenleg egyetlen szabványosított azonosító (így az ISAN és az ahhoz hasonló EIDR) sem tudja betölteni ezt a szerepet, továbbá az örökségben fellelhető audiovizuális művek sem rendelkeznek ilyen azonosítókkal, a WG 3 munkacsoport ezért az ISAN elfogadásának jövőbeli lehetőségeit vizsgálja meg mind az újonnan létrejövő, mind az örökségben fellelhető művek vonatkozásában.

4.2.2.3. Az irányelv átültetésére vonatkozó javaslatok⁴³

- Érdemes lenne a *hatósági engedélyezést és a szabad felhasználást egymástól különválasztva*, a törvény megfelelő fejezeteiben elhelyezni a rendszer egységességének megőrzése érdekében, illetve hogy egyértelmű legyen, mely általános szabályok alkalmazandók a vonatkozó rendelkezés tekintetében (pl. a szabad felhasználásra az Sztj. 33. §-ának a rendelkezései).
- Az irányelv (13) preambulumbekzdése és a 3. cikk (1) bekezdése a „jóhiszemű és gondos” kutatás követelményét állítja a leendő felhasználók elé, ezt az Sztj.-nek a tör-

⁴² Az egységes digitális piacról megjelenő tartalomról címmel a Bizottság által 2012 decemberében kibocsátott közlemény alapján „Licences for Europe” összefoglaló néven strukturált párbeszéd-kezdeményezés indult valamennyi érintett fél – azaz a jogosultak, a szerzői jog által védett tartalmak kereskedelmi és nem kereskedelmi felhasználói, valamint online végfelhasználók közvetlen képviselői – bevonásával.

⁴³ E javaslatokat a Szerzői Jogi Fórum Egyesület fogalmazta meg, azokkal a munkacsoport egyetért.

vénytervezet szerinti 41/A. § (1) bekezdése szerinti rendelkezése „az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás” kritériumaként ülteti át. A Polgári Törvénykönyvből vett *adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett felesleges a jóhiszeműség külön átültetése*, ez polgári jogi szempontból nem tud többlettartalmat hordozni. Itt a felhasználó rosszhiszeműsége csak azt jelentheti, hogy tudja, hogy a mű nem árva, de ilyen esetben az adott helyzetben általában elvárható magatartást sem tudja tanúsítani.

- Az Sztj.-nek a törvénytervezet szerinti 41/A. § (8) bekezdése alapján az árva műnek tekintett mű vagy teljesítmény jogosultja – a saját jogai tekintetében – bármikor megszüntetheti a mű vagy teljesítmény árvamű-jogállását, és a további felhasználást illetően gyakorolhatja jogait. Az az alapkérdés *viszont nem tisztázott a tervezetben, hogy milyen jognyilatkozat vagy más jogi tény váltja ki a keletkeztető, illetve a megszüntető joghatást*. A hatósági határozat (ami nem minden árva mű esetében keletkezik majd a jövőben) vagy az árva művek valamely nyilvántartásába való bejegyzése (ha ez utóbbi, akkor melyik nyilvántartáshoz fűződik ez a joghatás)? Ha ezek keletkeztet(het)ik az „árvamű-jogállást”, akkor szükségszerűen ezekhez kell kapcsolódnia a jogállás megszüntetésének is: vagy a hatósági határozat megfelelő módosításának, visszavonásának vagy a nyilvántartásból való törlésnek kell kiváltania a jogállás megszűnését, amit értelemszerűen megelőzhet a jogosulti nyilatkozat.
- Az Sztj.-nek a törvénytervezet szerinti 41/F. § (1) bekezdése az Sztj. 38. § (5) bekezdésében meghatározott *kedvezményezett kört* látszólag *kiegészíti „a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezet (a továbbiakban: kedvezményezett intézmény) gyűjteménye vagy archívuma” csoportjával, követve az irányelv szóhasználatát*. Ugyanakkor a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televíziószervezetek nem rendelkeznek saját gyűjteménnyel vagy archívummal, ezek az Mttv. 100. §-a alapján ugyanis az MTVA alá tartozó közgyűjteményben (ún. Archívum) kerültek összevonásra. Mivel pedig ez a gyűjtemény közgyűjtemény az Mttv. hivatkozott szabálya alapján, ezért az Sztj. 38. § (5) bekezdése alá tartozik külön nevesítés nélkül is, ellenkező esetben az a hatás keletkezik, mintha itt egyéb archívumok is létezhetnének.
- Az Sztj.-nek a törvénytervezet szerinti 41/H. § (1) bekezdése alapján az *Európai Gazdasági Térség valamely más tagállamában árva műnek tekintett mű vagy hangfelvétel Magyarországon is árva műnek tekintendő*. Az nem tisztázott, hogy ez a szabály hogyan viszonyul ahhoz a rendelkezéshez, hogy a jogosult bármikor megszüntetheti az árva mű jogállását, illetve ahhoz, hogy az árvamű-rendelkezések nem érintik a közös jogkezelést. Itt feltétlenül indokolt utalni arra, hogy a közös jogkezelési szabályok ehhez képest is mindenképp elsőbbséget élveznek, különben követhetlenné válhat a művek státusza, ami a jogkezelés hatékony működtetését is veszélyeztetheti. Ráadásul az, hogy a jogosult bármikor megszüntetheti az árva mű jogállását, ebben a kontextusban a külföldön árvamű-státusz a magyar jogosult szempontjából olyan formalitást

jelent jogai gyakorlása szempontjából, ami sértheti az EU-s jognak is részét képező nemzetközi kötelezettségeket. Aggályos ez a rendelkezés abból a szempontból is, hogy ha egy teljesítményt az adott országban az irányelv átültetése nélkül tekintenek árvának, akkor Magyarországon olyan művek árva minőségét is el kell ismerni, amelyek vonatkozásában egyáltalán nem biztos, hogy érvényesülnek az uniós követelmények. Emiatt indokoltnak látjuk e rendelkezés olyan módon való átfogalmazását, hogy az utaljon arra, hogy csak az irányelvet átültetett országokban árvának minősülő művekre vonatkozik.

- Az Sztj.-nek a törvénytervezet szerinti 41/I. § (2) bekezdésével kapcsolatban szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy a „*megfelelő díjazás*” az Sztj.-ben foglalt fogalom, amelyet a 16. § (5) bekezdése akként határoz meg, hogy az a kizárólagos engedélyezési jog nélküli díjigény tartalma. Ezek a jogok mind kötelező közös jogkezelésben érvényesíthetők (hiszen egyedi gyakorlásuk az engedélyezési elem nélkül nem lehetséges), emiatt itt kiegészítő rendelkezések bevezetése feltétlenül szükséges.
- Mindenképp indokolt lenne megfelelő *átmeneti rendelkezések alkotása*, különös tekintettel arra vonatkozóan, hogy mi történjen azokkal, az SZTHN által a jelenleg hatályos szabályozás szerint adott engedélyekkel, amelyeknek a jogosultjai egyébként a kedvezményezett intézmények körébe tartoznak, és a törvény hatálybalépését követően szabad felhasználásra lennének jogosultak.

4.2.2.4. *Irányelvjavaslat a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről*⁴⁴

Bár a szerzői jog területén elfogadott egyes irányelvek utalnak a közös jogkezelő szervezetek jogkezelési tevékenységére, de ezek egyike sem foglalkozik kifejezetten e szervezetek működésével és gazdálkodásával.

A jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határon átnyúló kezeléséről szóló 2005/737/EK bizottsági ajánlás hívta fel először a tagállamokat arra, hogy mozdítsák elő az olyan szabályozási környezetet, amely a jogszerű online zeneszolgáltatás nyújtása érdekében megfelel a szerzői és szomszédos jogok kezelésének, valamint hogy fejlesszék a közös jogkezelő szervezetek irányítására és átláthatóságára vonatkozó előírásokat. A csupán *soft law* eszköz keretében előírányzott cél azonban nem teljesült kielégítően.⁴⁵

⁴⁴ Az irányelv 2014. február 26-án elfogadott szövegét lásd: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0026&from=EN> – a szerk.

⁴⁵ HL. L 276., 2005.10.21., p. 54.

Az irányelvjavaslat az Európai Digitális Menetrend és az Európa 2020 stratégiával összefüggésben került előterjesztésre. Az egységes piaci intézkedéscsomagban a Bizottság a szellemi tulajdont a cselekvést igénylő területek egyikeként jelölte meg, és hangsúlyozta, hogy az internet korában a közös jogkezelésnek sokkal inkább transznacionális, lehetőség szerint az egész Európai Unióra kiterjedő engedélyezési modell irányába kell fejlődnie, amely több tagállam területét is lefedi. „A szellemi tulajdon-jogok egységes piaca” című közleményében jelentette be a Bizottság, hogy javaslatot fog tenni a szerzői jogok és a szomszédos jogok közös kezelésének jogi kereteire.

A javaslatot 2012. július 12-én hozta nyilvánosságra az Európai Bizottság, majd annak részletes bemutatására 2012 szeptemberében a Tanács szellemi tulajdon-jogi munkacsoportjának szerzői jogi formációjában került sor.⁴⁶ A javaslat a tagállami észrevételek alapján 2013 áprilisában elnökségi kompromisszumos szövegjavaslatként átdolgozásra került.

Az irányelvjavaslat célja, hogy megfelelő uniós jogi keretet teremtsen a jogkezelés számára azáltal, hogy olyan szabályokat alkot, amelyek biztosítják a közös jogkezelő szervezetek jobb irányítását és nagyobb átláthatóságát, valamint azáltal, hogy ösztönzi és elősegíti az alkotók zeneművekre vonatkozó jogainak több területre érvényes, az alkotókat képviselő közös jogkezelő szervezetek általi engedélyezését.

Ennek érdekében a javaslat a következő területekkel kapcsolatban tartalmaz rendelkezéseket: a közös jogkezelő szervezetek tagsága és szervezete; a jogdíjak kezelése; a más közös jogkezelő szervezetek részére végzett jogkezelési tevékenység; a felhasználókkal való kapcsolat; átláthatóság és beszámolási kötelezettség; a zeneművek online felhasználásának multiterritoriális engedélyezése; végrehajtási intézkedések.

4.2.3. Egyéb bizottsági és európai parlamenti kezdeményezések

4.2.3.1. A Bizottság nem szerzői jogi tárgyú kezdeményezése: Kreatív Európa – program

A „Kreatív Európa” a kulturális és audiovizuális ágazatokat már hosszú évek óta támogató Kultúra és MEDIA programok tapasztalataira és sikereire épít.⁴⁷

A keretprogram három ágból áll:

1. az összes kulturális és kreatív ágazatot érintő innovatív, kulturális-kreatív ág;
2. az összes kulturális és kreatív ágazatot érintő kultúraág, valamint
3. az audiovizuális ágazatot érintő médiaág.

⁴⁶ COM (2012) 372 final.

⁴⁷ http://ec.europa.eu/culture/creative-europe/index_en.htm.

4.2.3.2. *Az Európai Parlament 2012. szeptember 11-i állásfoglalása az Unióban az
audiovizuális művek online terjesztéséről (2011/2313(INI))*⁴⁸

Az Európai Parlament fenti állásfoglalásában foglalkozik a legális kínálat, az elérhetőség, a közös jogkezelés, az ISAN azonosítórendszer, a jogosulatlan használat, a javadalmazás, az engedélyezés, a kölcsönös átjárhatóság és az audiovizuális alkotások védelmének és támogatásának kérdéseivel, ezekkel kapcsolatban megállapításokat tesz, és ezek vonatkozásában feladatokat jelöl ki a Bizottság részére.

4.2.3.3. *Az Európai Parlament 2013. május 22-i állásfoglalása az audiovizuális
médiaszolgáltatásokról szóló irányelv végrehajtásáról (2012/2132 (INI))*⁴⁹

Az Európai Parlament ezen állásfoglalásában kitér többek között a hozzáférhetőséggel, a kizárólagos jogokkal és rövid híradásokkal, az európai audiovizuális művek népszerűsítésével, a független alkotásokkal, a kiskorúak védelmével, a reklámokkal, a médiaműveltséggel kapcsolatos kérdésekre.

5. AZ AUDIOVIZUÁLIS MŰVEK ÖRÖKSÉGVÉDELMI CÉLÚ ONLINE FELHASZNÁLÁSA

5.1. Cél

A fejezet célja – az egységes digitális piacon megjelenő tartalomról szóló bizottsági közlemény 2. *iii.* pontja alapján – elsődlegesen annak vizsgálata, milyen módon könnyíthető meg a kulturális örökségbe tartozó filmekhez való online hozzáférés Magyarországon akár kereskedelmi, akár nem kereskedelmi jellegű, kulturális és/vagy oktatási céllal.

Előjáróban érdemes rögzíteni, hogy a bizottsági közlemény fent hivatkozott pontja felvet olyan kérdést is, amely hosszabb elméleti vizsgálatot igényelne, valamint foglalkozik olyan kérdésekkel is, amit a magyar szerzői jogi szabályozás már (legalább részben) rendezett.

1. Hosszabb elméleti vizsgálatot igényelne, hogy felülírhatja-e az online szolgáltatók érdeke (vagy akár valamiféle általános kulturális, oktatási érdek) a jogosultak szándékát abban az esetben, ha az adott alkotást kizárólag azért nem forgalmazzák, mert azt a jogtulajdonos nem kívánja. A közlemény felveti az ilyen filmek online katalógusba foglalásának kívánatosságát, azonban ez a jogosultak joggyakorlásába történő olyan mértékű (esetlegesen személyhez fűződő jogokat is érintő, nemzetközi és uniós jogi

⁴⁸ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0324+0+DOC+XML+V0//HU>.

⁴⁹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0215&language=HU&ring=A7-2013-0055>.

aspektusokat is érintő) beavatkozás lenne, amelynek indokoltsága külön tanulmány témája lehetne.

2. Rendezett kérdésnek tekinthető ugyanakkor – legalábbis jogi értelemben – a hatályos magyar szabályozás alapján az, „miképpen érhető el, hogy a tagállamok gyakorlati lehetőségeket biztosítsanak az audiovizuális örökséget kezelő intézményeknek arra, hogy az archivált anyagokat megőrzés céljából digitalizálják vagy digitálisan reprodukálják”. Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (infosoc-irányelv) vonatkozó szabad felhasználási rendelkezését az Szt. 35. § (4) bekezdése már jelenleg is tartalmazza, kimondva, hogy

Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

- a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,
- b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás céljára készül,
- c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül, vagy
- d) külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.

Megjegyzendő ugyanakkor ennek kapcsán két dolog.

Egyrészt az infosoc-irányelv fenti rendelkezés alapjául szolgáló szabálya nem volt kötelezően átültetendő a tagállamok számára, ezért a kérdés egységes nemzeti jogi rendezése vagy még inkább rendezetlensége más tagállamokban valóban problémás lehet.

Másrészt a magyar szabályozás is csak az archivált anyagok digitalizálásának jogi akadályait hárítja el, de értelemszerűen nem ad megoldást a gyakorlati megvalósíthatóságra, ez ugyanis elsősorban pénzügyi kérdés (van-e anyagi lehetőségük az audiovizuális örökséget kezelő intézményeknek a megőrzés céljából történő digitalizálásra).

3. Ugyancsak megoldott – legalább részben – a már digitalizált filmalkotásokhoz történő nem kereskedelmi célú hozzáférés kérdése. Az Szt. 38. § (5) bekezdésében szabályozott szabad felhasználási esetkör kutatás vagy egyéni tanulás céljára lehetővé teszi ún. dedikált terminálokra egyes művekhez (így pl. filmalkotásokhoz) való hozzáférést.
4. A kulturális célú hozzáférésre vonatkozóan az Szt. hamarosan hatályba lépő új árvaműves szabálya – építve a hatályos rendelkezésekre – elméletileg szintén jelentős könnyítést nyújt: ennek keretében a közgyűjtemények a gyűjteményük részét képező filmalkotásokat, amennyiben azok árva műnek minősülnek, többszörözhetik (digitalizálhatják) és szabadon hozzáférhetővé tehetik online (vagyis olyan módon, hogy a hozzáférés helyét és idejét a nyilvánosság tagjai egyénileg választhassák meg).

E két utóbbi esetben is kérdés azonban, milyen nem jogi (ilyen értelemben: pénzügyi) akadály lehet a hozzáférhetővé tételnek (pl. a digitalizálás költségeinek előteremtése).

5.2. Az audiovizuális örökség fogalma

A fő kérdés (milyen módon könnyíthető meg a kulturális örökségbe tartozó filmekhez való online hozzáférés Magyarországon akár kereskedelmi, akár nem kereskedelmi jellegű, kulturális és oktatási céllal) megválaszolásához elsődlegesen az audiovizuális örökség fogalmának tisztázása látszik szükségesnek.

Az audiovizuális örökség fogalma azonban több ok miatt sem határozható meg egyértelműen. Egyrészt a fogalom nem egy stabil, már kialakult filmállományt takar: a filmes kulturális örökség folyamatosan képződik, alakul, a már létező művek mellett új alkotások jönnek létre. Másrészt – bár Magyarország történelmi múltjából fakadóan is jelentős állami filmvagyonnal rendelkezik – az audiovizuális örökség fogalma nem szűkíthető le az állam tulajdonában álló filmalkotásokra (értve ez alatt azokat, amelyeknek egyes vagyoni/felhasználási jogai, illetve kópiájának tulajdonjoga is az államot illeti): a kulturális örökség részét képezhetik végső soron akár magánszemélyek által készített filmalkotások is.

Kétséget kizáróan az ún. audiovizuális örökség részét képezi az államot illető filmvagyon, ennek részeként pedig a nemzeti filmvagyon és a közszolgálati médiavagyon.

A nemzeti filmvagyon fogalmát a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény (Mktv.) 5/A. § (1) bekezdése határozza meg. A nemzeti filmvagyon alapvetően két, egy materiális (kópiák és hanganyagok) és egy immateriális (a kópiákhoz és hanganyagokhoz kapcsolódó jogok) részből áll. A jogok tekintetében a nemzeti filmvagyon körébe tartoznak az 1948 előtt gyártott filmalkotásokhoz kapcsolódó államosított jogok, az 1948 és 1989 között állami gyártásban készült filmalkotások jogai, valamint az ezt követően az állam mint a hazai filmelőállítás fő támogatója által esetlegesen megszerzett jogok.

Az MTVA kezelésében lévő közszolgálati médiavagyon definícióját a médiaszolgáltatókról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) 203. § 33. pontja tartalmazza. Ennek értelmében a filmvagyon részét képezik *(i)* a közszolgálati médiaszolgáltatók által „bármilyen jogcímen megszerzett művek, műsorok, illetve az ezeken fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok” és *(ii)* az MTVA által „bármilyen jogcímen megszerzett művek, műsorok, illetve az ezeken fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok”. Az online felhasználási jog az MTVA megalakulása előtt gyártott művek, műsorok esetében akkor száll át az MTVA-ra, ha ezen jogokkal a közszolgálati médiaszolgáltatók is rendelkeztek.

Olyan – az MTVA archívumában található – művek esetében, amelyek nem képezik a közszolgálati médiavagyon részét, előfordulhat, hogy az MTVA nem rendelkezik online felhasználási joggal (mivel ezeket a médiaszolgáltatók nem szerezték meg, vagy ismeretlen

felhasználási módként az nem szállt át rájuk). Az MTVA álláspontja szerint ezen esetekben filmelőállítóként csak az MTVA jogosult utólag megszerezni az online felhasználás jogát.

Ugyancsak az MTVA gyakorolja a tulajdonosi jogokat – 2012. január 1-jétől kezdődően – a magyar és magyar vonatkozású műsorszámok gyűjtését, nyilvántartását, archiválását és meghatározott körben hozzáférhetővé tételét végző országos közgyűjtemény, a NAVA felett: a NAVA a fenti időponttól kezdve az MTVA archívumával integrált rendszerben működik [2004. évi CXXXVII. törvény a Nemzeti Audiovizuális Archívumról, „NAVA-törvény” 4/A. § (1) és 13/A. §]. A NAVA gyűjteményének jogszerű felhasználásáról ugyancsak az MTVA gondoskodik. A felhasználás kereteit – a közszolgálati médiavagyonéval egyező módon – az Mttv. és az Szjt. határozza meg [NAVA-tv. 4/A. § (2)–(3)].

5.3. A nemzeti filmvagyon és a közszolgálati médiavagyon részét képező filmek online felhasználása

A felhasználást nehezítő tényezők itt is részben jogi, részben pénzügyi természetűek (ez utóbbira vonatkozóan lásd fenn, elsődlegesen az online felhasználásokhoz elengedhetetlen digitalizálás vagy pl. a külföldi felhasználásokhoz szükséges feliratozás költségeinek előteremtése tartozik ide).

Az állami filmvagyon részét képező alkotások online felhasználásának elsődleges kérdését, a szerzők és előadóművészek online engedélyezési jogokkal kapcsolatos (ezek keletkezése, a közös jogkezelés és a szerződéses rendelkezések kapcsolata stb.) problémáit jelen összefoglaló 2. pontja ismertette. Ezek a kérdések az audiovizuális örökség szempontjából sem speciálisak.

Az államot mint filmelőállítót megillető online felhasználási jogok hasznosítását illetően a jelenlegi helyzet a következő.

A nemzeti filmvagyonba tartozó filmek vagyonkezelője a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA). Az Mktv. 5/C. § (2) bekezdése alapján a nemzeti filmvagyonba tartozó filmalkotások terjesztésének feladatát a MaNDA-val kötött ún. terjesztési megállapodásban foglaltak alapján a Magyar Nemzeti Filmalap (Filmalap) végzi.

Jelenleg a MaNDA és a Filmalap a fentiek szerinti (az online jogokra is kiterjedő) terjesztési megállapodás előkészítésén dolgozik. A MaNDA problémásnak látja azt, hogy a Filmalap – az Mktv. 5/C. § (4) bekezdésével egyébként megegyezően – terjesztési feladatainak ellátása során jogosult a terjesztési jogok gyakorlását harmadik személynek átengedni vagy harmadik személlyel együttesen gyakorolni (így pl. a Filmalap jogosult lenne a terjesztési jogok gyakorlását pl. ausztrál forgalmazó számára átengedni). Az ilyen típusú joggyakorlás azonban a MaNDA álláspontja szerint a nemzeti filmvagyon kiárusításának kockázatával járna. Ez az aggály azonban nem tűnik megalapozottnak, mivel a fent hivatkozott Mktv. 5/C. § (4) bekezdés mellett, hogy megalapozza a Filmalap jogosultságát ilyen megállapodás megkötésére, egyben (pont a fenti lehetőség elkerülése érdekében) korlátot is állít a ter-

jesztés elé: a rendelkezés kimondja, hogy a Filmalap nem köthet korlátlan területi és időbeli felhasználásról szóló, valamint a filmvagyon egészére vonatkozó terjesztési megállapodást. Az viszont a gyakorlatban nehezen elképzelhető, hogy akár a MaNDA, akár a Filmalap a nemzeti filmvagyon hasznosítását kizárólag közvetlen terjesztés útján tudja valósítani. A fent hivatkozott ausztrál példával élve ez azt jelentené, hogy a Filmalapnak valamennyi felhasználóval – pl. minden egyes, magyar filmet bemutatni kívánó ausztrál tévével vagy mozival – közvetlenül kellene szerződnie. Ez a megoldás nyilvánvalóan nem életszerű. A terjesztési megállapodás megkötésének elhúzódnása miatt jelenleg a nemzeti filmvagyon (pl. online) jogainak hasznosítása nem vagy csak nehézkesen lehetséges, hiszen a MaNDA-nak a törvény alapján ilyen terjesztési jogosultsága nincs, a Filmalap viszont csak a megállapodás hatálybalépését követően lesz jogosult e jogok hasznosítására.

Az MTVA közszolgálati médiavagyonra vonatkozó nyilatkozata értelmében jelenleg nem nyújt olyan szolgáltatást, amelynek keretében a filmek letölthetőek lennének, azonban lehetővé teszi a filmek online megtekintését ellenérték fejében. Ezen túlmenően, az MTVA két legnagyobb felhasználója, a UPC és a Telekom kábeltelevíziós hálózatának online videotékájában tesz elérhetővé filmeket és meséket, továbbá elindította saját online videotékáját is. Ezen felhasználások után az MTVA fizet a FilmJus-on keresztül jogdíjat a szerzők részére.

6. JAVASLATOK

6.1. Javaslat az egyablakos jogosítás ösztönzésére

A tartalomszolgáltatók adminisztratív költségei jelentősen csökkenthetőek lennének azzal, ha az audiovizuális tartalmak jogszerű interaktív felhasználásához szükséges szerzői jogi engedélyeket a felhasználó a jelenleginél kevesebb helyről szerezhetné be, legelőnyösebb pedig értelemszerűen az lenne számukra, ha ugyanarra a szolgáltatásra elegendő lenne egy szervezettel megállapodni, egy irányba adatot szolgáltatni és egy helyre jogdíjat fizetni, mivel a külföldi jogosultakhoz a jogdíj ezen a csatornán keresztül is eljut.

Megvizsgálandó tehát, milyen lehetséges megoldásokkal csökkenthető a felhasználók számára az engedélyeztetési pontok száma. Az alábbiakban ismertetett mindkét megoldás ezt a célt szolgálja, azonban – eltérő okokból – egyik sem jut el a tényleges egyablakos engedélyezési modellig (ilyen értelemben pedig az egyszerűsítés szempontjából csak részeredménynek tekinthető).

6.1.1. *Javaslat az egyablakos jogosítás ösztönzésére közös jogkezelés esetén*

A jelenleg hatályos nemzetközi és közösségi jogszabályok azt nem teszik lehetővé, hogy az érintett jogokat kötelező közös jogkezelésben gyakorolják, a közös jogkezelés továbbá egyáltalán nem létező piaci gyakorlat a filmelőállítók esetében. A jogosítási folyamat koncentrálsa

tehát nem vezethet a tényleges egyablakos modellhez, a folyamat azonban ezzel együtt is felgyorsítható. Ennek egyik lehetséges megoldása, ha azon jogosultak, amelyek jogaikat egyébként is közös jogkezelésben gyakorolják, egy központosított ügyfélkapun keresztül szolgálják ki a felhasználók igényeit, továbbá fogadják a felhasználással összefüggő adatokat.

Egy ilyen rendszer kialakításához legalább az alábbi kérdéseket meg kell válaszolni:

- a) üzleti adatok védelme: a közös jogkezelők, illetve a felhasználók jellemzően üzleti adatnak tekintik már azt a tényt is, hogy adott felhasználásra engedélyt adtak ki/kaptak. A központosított engedélyezési rendszerben ezeket az adatokat szükségszerűen meg kell osztani a többi érintettel;
- b) eltérő adatszolgáltatási igények: bár a közös jogkezelők mindegyike elkéri a felhasználóktól a felhasznált repertoárra, illetve a felhasználással összefüggésben keletkező bevételekre vonatkozó adatokat, ezek az adatok nincsenek teljes fedésben egymással. Az eltérést alapvetően a díjszabások eltérő szerkezete, a jogdíjfelosztáshoz szükséges eltérő információs igények, illetve az adatfeldolgozáshoz használt informatikai rendszerekben meglévő eltérések okozzák. Az egységes engedélyezési rendszerben ezeket az igényeket össze kell hangolni;
- c) eltérő repertoár: az egyes közös jogkezelő szervezetek által képviselt repertoárok nincsenek teljes fedésben (pl. 50 évnél régebbi filmek esetén az előadóművészi és előállítói igények már lejártak, miközben a szerzői igények érvényesíthetőek), vagyis az egységes engedélyezési rendszernek képesnek kell lennie arra is, hogy segítségével az egyes művek szintjén megadható/kideríthető legyen az érintett jogosulti kör;
- d) eltérő nemzetközi beágyazottság: míg a zenei szerzők esetében a jogosítást az uniós országok zömében közös jogkezelésben látják el, a filmes szerzők és az előadóművészek tekintetében az uniós országok zömében nem ez a gyakorlat. Az eltérő jogi környezet miatt a jogosultak képviselőit a közös jogkezelő szervezetek eltérő megoldásokkal valósítják meg (a zenei szerzők esetében jelentős fedést biztosítanak a kölcsönös képviselői szerződések, a többi jogosult esetében – épp a kölcsönösség hiányában – elsősorban a direkt regisztrációkon van a hangsúly).

A fentiek ellenére a piac fellendítését szolgálhatja, ha legalább azokat az engedélyeket egy „ablakon” keresztül lehetne beszerezni, amelyeket közös jogkezelők gyakorolnak ma. Uniós szinten ehhez az szükséges, hogy a kormányzat – akár a mostani strukturált párbeszédben, akár a közös jogkezelési irányelv tárgyalása során – olyan álláspontot alakítson ki, amely

- a) legalább azokban az esetekben megőrzi a közös jogkezelést mint joggyakorlási eszközt, ahol a nemzeti jog azt korábban már kialakította (önkéntes közös jogkezelés esetén: nem tiltotta);
- b) támogatja a közös jogkezelő szervezetek engedélyezési rendszereinek önkéntes összehangolását (tekintettel a közös jogkezelés területén folyamatosan meglévő versenyjogi fenyegetésre);
- c) a szükséges fejlesztések elvégzéséhez uniós támogatási forrásokat rendel.

Hazai viszonylatban a fenti megoldás összességében az Artisjus, az EJI és a Filmjus által képviselt jogosultak jogainak engedélyezését tehetné egyablakossá. A jogszabályi lehetősége annak is adott, hogy a filmelőállítók is közös jogkezelő szervezeten keresztül képviseltesék magukat (és így akár csatlakozzanak egy egyablakos engedélyezési modellhez), a piaci gyakorlat azonban azt mutatja, a filmelőállítók nem közös jogkezelésen keresztül kívánják engedélyztetni az interaktív felhasználás tekintetében fennálló jogaikat.

6.1.2. *Javaslat az egyablakos jogosítás ösztönzésére a filmelőállító jogszerzésén keresztül*

Az engedélyezési pontok számának csökkentése lehetséges lenne a jogszabályok olyan rendelkezésével is, amelynek értelmében ellenkező kikötés hiányában a vagyoni jogok (jelen esetben a filmszerzőké és az előadóművészeké) a filmelőállítóra szállnak át. Visszatérve a közös jogkezelés eltérő nemzetközi beágyazottsága kapcsán a 6.1.1. pontban elmondottakra, míg a zenei szerzők esetén a jogosítást az uniós országok zömében közös jogkezelésben látják el, a filmes szerzők és az előadóművészek esetén az uniós országok zömében nem ez a gyakorlat. Ez a megoldás tehát közelebb áll a jelenlegi általános uniós gyakorlathoz, azonban ugyancsak a jelenlegi gyakorlat alapján ez sem vezetne tényleges egyablakos modellhez, tekintettel a zenei szerzők általában közös jogkezelésben gyakorolt jogára és arra a tényre, hogy a zenei szerzők joga – ellentétben a többi érintett jogosultéval – nem átruházható, így a tényleges egy ablak ebben a rendszerben is legfeljebb náluk lenne megvalósítható. További „kiskaput” nyit az interaktív felhasználási mód megjelenése előtt létrejött filmalkotások felhasználásának kérdése, mivel ezeknek interaktív felhasználási jogait a filmelőállító nem szerezhette meg.

6.1.3. *Egyéb, az engedélyztetést egyszerűsítő megoldások*

- A jogszabályban meghatározott, elérhetővé tett tartalomra vonatkozó magyar és európai arány biztosítása lehet, hogy jó szándékú kezdeményezés, de egyelőre csak annyit lehetett vele elérni, hogy alacsony nézettségű „vattatartalmakat” tölts fel a műsorterjesztő a VoD-könyvtárba. A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők fontosnak tartják kiemelni, hogy *a magyar kvóta előírása a filmtámogatás, illetve a tévécsatornák saját producióinak támogatása nélkül nem teljesíthető.*
- Az egyablakos jogosítási megoldás lenne az ideális, a jelenlegi kusza piac így gyakorlatilag nem működik. Eszerint sokkal előnyösebb lenne, ha *ugyanarra a szolgáltatásra elegendő lenne egy céggel megállapodni, egy irányba adatot szolgáltatni, és egy helyre jogdíjat fizetni*, mivel a külföldi jogosultakhoz a jogdíj ezen a csatornán keresztül is eljut.

- Természetesen kedvező megoldás lehet az Egyesült Királyságban található *Copyright Hub* mintájára történő oldal állami támogatással való létrehozása.⁵⁰
- A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők *üdvözltek a közös jogkezelésről szóló irányelvtervezetet* 2012 nyarán. A tervezet több olyan kitételt is tartalmazott, amelyet a szolgáltatók már régóta próbálnak javasolni. Ilyen volt többek között a közvetlen engedélyezés lehetősége, az önkéntes közös jogkezelés intézménye, valamint a transzparens elszámolás elve.

6.2. Nemzeti információs adatbázisok kialakítása

Miközben a jogszabályok szintjén a szakértők számára megállapítható, hogy egyes audiovizuális alkotások felhasználásához kitől kell engedélyt kérni, a felhasználást nyilvánvalóan megnehezíti, hogy a kutatást minden esetben előlről kell kezdeni (országról országra, műről műre). A felhasználást ezért megkönnyítené, ha a jogosultkutatást az állam saját eszközeivel elvégezné, annak eredményeit pedig publikálná. Ebben szoros együttműködésre lenne szükség a közös jogkezelő szervezetekkel, amelyeknek saját jogosítási körükben nyilvánvalóan számos releváns információ áll a rendelkezésükre (az interaktív felhasználás engedélyezése kapcsán is több mint tízéves szakmai tapasztalat, ennek megfelelő adatbázis, jogdíj-begyűjtési és -felosztási gyakorlat).

Létre kellene hozni legalább a rendszerváltást megelőzően készített mozifilmek és televíziós produkciók nemzeti regiszterét, amely a művek valamennyi metaadatát tartalmazná, és amely adatbázist nyilvánossá kellene tenni. Egy ilyen adatbázis létrehozása jelentős forrásokat igényel, az adathiány azonban nyilvánvalóan megnehezíti a művek felhasználását. Mivel a cél elérése több szereplő – így az állam, a közös jogkezelő szervezetek, illetve a felhasználók (szolgáltatók) – érdekeit szolgálja, az adatbázis létrehozásának költségeit, különös tekintettel annak nyilvánosságára, is indokolt lenne megosztani e szereplők között.

A munka nem lenne előzmény nélküli: ilyen adatokkal az archív filmek kapcsán nyilvánvalóan rendelkezik a MaNDA, az elmúlt egy évtizedben készült televíziós produkciók kapcsán a NAVA, és nyilvánvalóan vannak ilyen adatok a közös jogkezelők, illetve a filmelőállítók (illetve az ilyen szervezeteket képviselő terjesztők) birtokában is. A jelenleg hiányosan és töredezetten kezelt adatok strukturált kezelése azonban egy egyedülálló referencia-adatbázist eredményezne, amelynek haszonélvezője a teljes audiovizuális piac lenne.

Mivel az európai audiovizuális piac csak akkor lesz képes felvenni a versenyt az amerikai dömpinggel, ha legalább az európai művek esetén a jogosítási folyamatot adathiány nem akadályozza, ezért a kormány uniós szinten is kezdeményezhetné ilyen nemzeti információs adatbázisok felállítását, illetve azok összekapcsolását.

⁵⁰ <http://www.hamisitasellen.hu/hu/hirek/2013/allami-tamogatassal-indul-a-digitalis-szerzoi-jogi-piacter-az-egyesult-kiralysagban>.

A javaslat összhangban lenne az árva művek engedélyezésére vonatkozó irányelv szabályaival is, hiszen az említett irányelv egyik kiemelt célja az árva művek számának minimalizálása (ha pedig ez nem járt sikerrel, az árva művek felhasználásának megkönnyítése). Az adatbázisok az első cél megvalósításában jelentős eszközt jelenthetnének.

6.3. Milyen lépések szükségesek ahhoz, hogy ne hiányozzanak a piacról az audiovizuális tartalmak?

A munkacsoport által a fentiekben megfogalmazott kérdésre adható választ két részre kell bontani. A fentiekhez szorosan kötődve elsőként arra kell felelni, milyen lépések szükségesek ahhoz, hogy a magyar piac „megteljen” legális audiovizuális tartalmakkal (I.). Másrészt annak is figyelmet kell szentelni, hogy a piaci lépések reálisak-e, vagyis szükségképpen együtt járnak-e a legális tartalomfogyasztás erősödésével, a fogyasztói attitűdök pozitív változásával, esetleg a szerzői jogi tudatosság fokozásával (II.).

Az alábbiakban összefoglalt vélemény célja ezért nem elsősorban a meglévő vagy fejlesztést igénylő jogi eszközök ismertetése. Ennek bemutatása más fejezetek feladata. E helyütt azoknak a társadalmi és fogyasztói attitűdöknek a tömör számbavétele szükséges, amelyek mentén lokalizálni lehet a legális (és egyben fizető) tartalomfogyasztás csökkenésének, valamint az illegális tartalomfogyasztás erősödésének legfőbb okait.

A fogyasztói társadalom megerősödése egyszerre eredményezte

1. a befogadó, de nem szükségképpen fizetőképes *kereslet mennyiségi növekedését* (a fogyasztáshoz szükséges eszközök, hordozók árának folyamatos csökkenésével, valamint az arra alkalmas modellek körének szélesedésével ma már a társadalom legtöbb tagja napi rendszerességgel férhet hozzá az AV-tartalmakhoz – otthon és útközben egyaránt);

2. a *tartalomkínálat horizontális „szélesedését” és vertikális „mélyülését”* (pl. egy sorozatnak már nemcsak az aktuális epizódja, hanem az összes eddigi epizódja kell a fogyasztók egy részének, ráadásul egyszerre nem is csak egy, hanem sok/rengeteg sorozat nyomon követésére álltak rá az emberek);

3. a *fogyasztói attitűdök/igények határtalan diverzifikálódását* (ahány ember, annyi szokás – a mondás e területen is igaz: mind technikai, mind térbeni és időbeni, avagy épp nyelvi értelemben).

A digitális technológiák folytonos fejlődésének köszönhetően (mind az eszközök, mind a tartalmak megosztását segítő hálózat szintjén) a fentiek hatványozottan éreztetik hatásukat.

Mindezeket alapul véve kijelenthető, hogy a tartalomfogyasztás jelenleg a társadalom szemszögéből nézve a „*minél többet, jobb minőségben, hamarabb, egyszerűbben (közvetlenebbül) és olcsóbban*” jelszavak mentén jellemezhető. Ebből az is következik, hogy a hagyományosan illegálisnak tekintett fájlcsere csak egyike (habár kétségtelenül domináns eleme) a fogyasztói igényekre hatékonyan reagálni képtelen legális szolgáltatások elégtelenségéből fakadó válságjeleknek. A kérdéskört meglátásunk szerint szerencsésebb nem az

illegális, hanem a legális tartalomfogyasztás problémáinak az irányából megközelíteni. Ha ez nem így lenne, akkor az az érvelés dominálna, miszerint „mindenről csak a fájlcsere-lők (és más illegális csatornák üzemeltetői és használói) tehetnek”, miközben a legális piac jól működik. Ez utóbbi megállapítás szerintünk helytelen: a piac nem működik effektíven az audiovizuális tartalmak dimenziójában. (Még akkor is helytelen ez az érvelés, ha látjuk az elmúlt egy-két év olyan pozitív tendenciáit, amelyek – igaz, leginkább a zenepiacon – alkalmasak lehetnek az illegális felhasználással felvenni a harcot, pl. Artisjus–YouTube megállapodás, új zenei szolgáltatások piacra lépése). Sőt, a fogyasztók fizetési hajlandóságát sem kizárólag illegális, hanem legális szolgáltatások is csökkenthetik, így például az AV-szektor egyik neuralgikus pontja, a YouTube.

Ehhez kapcsolódóan alapvetően egyet lehet érteni a Magyar Producerek Szövetsége Egyesület (MPSZ) által benyújtott válaszok kapcsolódó részeivel. Az MPSZ szerint a filmekhez való széles online hozzáférés hiányának az oka elsősorban nem a technológia fejlettségével függ össze, hanem ebben azon kívül álló okok játszanak közre. Az illegális tartalomfogyasztás okai között az MPSZ a jogok megszerzésének a nehézségét, a fejlett üzleti modellek, a magyar filmválaszték, valamint az anyagi befektetés hiányát, az illegális letöltések rendkívüli mértékű elterjedését, a DVD-k viszonylatában az árverseny problémáját jelölte meg, illetve a jogtulajdonosok félelmét azzal kapcsolatban, hogy online felhasználás esetén könnyen elveszíthetik az ellenőrzést a terjesztés felett.⁵¹

A munkacsoport által feltett kérdésre adható első válasz keretében úgy látjuk, hogy az alábbi lépések/megoldások/intézkedések szükségesek az AV-piac „feltöltéséhez”, illetve felendítéséhez:

6.3.1. Horizontálisan széles és vertikálisan mély, felhasználóbarát tartalomkínálat

A kínálat szélessége és mélysége jelenleg változatos képet mutat. Az internetalapú szolgáltatók egy része (pl. iTunes) széles körben ad hozzáférést a kurrens tartalmakhoz, melyek minősége kiváló, megvásárlásuk (amennyiben fizetős a szolgáltatás) egyszerű (habár nem feltétlenül olcsó). A kevésbé friss, illetve rétegspecifikus tartalmak beszerzése egyes tartalomszolgáltatókon/aggregátorokon keresztül komolyabb gondokat jelent. A televíziós szolgáltatók biztosította lehetőségek kevés kivételtől eltekintve nem működnek hatékonyan.⁵² Mindezek mellett virulnak a többé-kevésbé jogszerűen (de mindenképpen elektronikus kereskedelmi „védőernyő” alatt) működő webkettes oldalak, mint a YouTube, valamint a kifejezetten engedély nélkül üzemelő streaming, hosting és fájlcsereoldalak. E két pólus mára gyakorlatilag mindent lefed, ami valaha moziban vagy a televízióban bemutatásra került, illetve adathordozón megjelent.

⁵¹ Az MPSZ véleményét összefoglalta Hepp Nóra.

⁵² Vö.: 3. fejezet.

A nem fizetős legális és az illegális szolgáltatások népszerűségének az oka feltétlenül kétoldali: az ingyenesség és néhány további kapcsolódó előny (például egyszerűség, könnyű kereshetőség és kezelhetőség stb.) mellett a legális kínálat fent említett bizonytalanságai is ebbe az irányba terelik a fogyasztókat. Kutatások igazolják ugyanakkor, hogy az ár csak az egyik, habár fontos mozgatórugója az emberek viselkedésének, mikor a filmes és egyéb tartalmak beszerzéséről döntenek.⁵³

Amennyiben

- a legálisan működő szolgáltatások (főleg, de nem kizárólag) egyszerűen hozzáférhetőek (elég egy szoftver vagy mobilapp letöltése és telepítése) és könnyen kezelhetőek lennének,
- a rajtuk keresztül elérhető tartalom rendkívül széles körű volna, és választást biztosítana a nyelvi opciók tekintetében (eredeti nyelven és szinkronizálva is elérhetővé tennék a videókat),
- gyors adatátvitelt biztosítanának,
- a fizetés (micropayment-szolgáltatások segítségével) könnyű és megbízható volna,
- és mindezek fényében az ár-érték arányt megfelelőnek ítélnék meg az emberek (megítélésünk szerint a havi átalánydíjas modell sokkal működőképesebb lenne az eseti fizetésen alapuló modellnél),

akkor bizonyos, hogy a fogyasztók egy része előnyben részesítené ezeket a csatornákat. A zeneipiac kínálati oldalán végbement bővülés legalábbis erre enged következtetni.

6.3.2. Innovatív gazdasági és jogi környezet megteremtése⁵⁴

Ahhoz, hogy a legális szolgáltatók az európai piacokon domináns pozícióra tegyenek szert, innovatív gazdasági és kiszámítható jogi környezetet kell részükre biztosítani. Az Európai Bizottság friss zöld könyve is utal arra, hogy az innovatív környezet az amerikai AV-szektor nagy előnye.⁵⁵ Ugyanezt igazolja, hogy az Egyesült Államokból szinte naponta lehet hallani valamilyen új start-up cég megjelenéséről, amely egy saját modell szerint (saját kockázataira) próbálja meg a fogyasztókat magához csábítani. Európában erre jóval kevesebb példa hozható (a zenei piacon vannak üdítő kivételek). A start-up cégek versenyre, fejlesztésekre motiválnák a meglévő piaci szereplőket, akik új szolgáltatások kialakításával tovább növelnék a fogyasztói élményeket, melyek együttesen az ár-érték arány javítását eredményeznék. Az árak lejjebb szorítása bizonyosan többeket meggyőzne a „csatlakozás” helyessége felől.

⁵³ Vö.: Mezei Péter: A fájlcsere dilemma – a perek lassúak, az internet gyors. HVGOrac, Budapest, 2012, p. 86–111.

⁵⁴ Vö.: Mezei: i. m. (53), p. 252–255.

⁵⁵ Green Paper – Preparing for a Fully Converged Audiovisual World: Growth, Creating and Values. Brussels, 24.4.2013, COM(2013) 231 final, p. 4–7.

Ezzel összefüggésben a közös jogkezelés kereteinek újragondolása is indokolt.⁵⁶ A vezérmotívum egy egyszerű, gyors engedélyezési modell kell, hogy legyen, ahol a tételes jogdíjak meghatározásakor akár a minimális kockázatvállalásnak is meg kell jelennie. Magas jogdíjak mellett bármilyen innovatív ötlet halálra van ítéelve. Alacsonyabb jogdíjak mellett talán többen is piacra lépnek egy új ötlettel, ami több díjfizető esetén összességében magasabb bevételt eredményezhet. Az bizonyos, hogy a piaci szereplők képesek lennének kidolgozni annak a kereteit, hogy miként lehet a lehető legtöbb fogyasztóhoz eljutni (pl. tematizált, illetve speciális közönséget megcélzó weboldalak). A gazdasági és jogi környezetet számukra meg kell teremteni ehhez.

6.3.3. Oktatás és tájékoztatás⁵⁷

Amennyiben a szerzői jogosultak szeretnék hatékonyan érvényt szerezni érdekeiknek, akkor mindent meg kell tenniük a társadalom szerzői joggal kapcsolatos alulképzettségének a felszámolására. A szerzői jogosultak mellett ebben az állami szervezetek is kiemelt szerepet kell vállalniuk. Következik ez abból is, hogy valamennyi állami (vagy például európai uniós) elemzés hangsúlyozza a szerzői jogi „ipar” gazdaságra gyakorolt hatásának fontosságát.⁵⁸

A felnőtt lakosság és a fiatal generációk tájékoztatása azonban több szempontból is más módszereket igényel.

A felnőtt internethasználók olyan kiforrott értékrenddel bírnak, amelyet az oktatás, részben az erre alkalmas intézményes keretek híján, kevésbé képes befolyásolni. Tapasztalataiknak köszönhetően nagy magabiztossággal próbálnak ki egy-egy új alkalmazást, s követnek új trendeket. Kellő tapasztalat birtokában könnyen képesek megítélni, hogy melyik szolgáltatás elégíti ki leginkább az igényeiket. Így mindaddig, amíg az engedély nélkül üzemelő szolgáltatásokat kényelmesebbnek, gyorsabbnak, egyszerűbbnek találják, nem érznek késztetést arra, hogy pénzt áldozzanak a legális csatornák kínálatára. Sőt, valószínű, hogy a legális és az illegális szolgáltatások minőségi azonossága esetén is csak akkor lesznek hajlandók fizetni a tartalmakért, ha a jogszerű keretek között működő modell valamilyen érték-többlettel, előnnyel szolgál számukra. Tájékozódásukban az online fórumok és hírcsatornák kiemelkedő szerepet játszanak, ahol a hiteles tájékoztatás sajnos a legtöbb esetben hiányzik. A korrekt és következetes jogalkalmazás hiánya ugyanakkora jelentőséggel bír döntéseik meghozatalában. Amíg ugyanis ezek az emberek azt látják, hogy következmények nélkül lehet jogsértő magatartást tanúsítani, nem fognak azzal felhagyni.

⁵⁶ Vö.: 3. fejezet.

⁵⁷ Részletesen lásd Mezei: i. m. (53), p. 249–252.

⁵⁸ Ennek felismeréseként értékelhető, hogy még a Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodás (ACTA) is külön szakaszt szánt a „lakosság tudatosságának növelése” kérdéskörének: „[a] felek adott esetben támogatják az olyan intézkedések elfogadását, amelyek arra irányulnak, hogy növeljék a lakosság tudatosságát a szellemi tulajdon-jogok tiszteletben tartásának jelentőségével és a szellemi tulajdon-jogok megsértésének káros következményeivel kapcsolatban.” ACTA 31. cikk.

A fiatalok viszont a jövő fogyasztói. Ők egyrészt keveset érthetnek a szerzői jogi perekből, ezért a tetemes kártérítés, esetleg a büntetőeljárás rémével fenyegetni őket nem hatásos. Másrészt legalább akkora esély mutatkozik arra, hogy „kalózként” folytassák felnőtt életüket, mint amekkora az esélye annak, hogy a jogszerű utat választják a tartalomfogyasztásban. A fiatalok véleménye relatíve könnyebben befolyásolható, ha az eléjük állított példa vonzó, érthető, reális és korrekt.⁵⁹ Ugyanakkor a fiatalokat nem elsősorban üzleti modellekkel lehet a jogszerű fogyasztásra csábítani. Az iskoláskorú népesség anyagi helyzete nem szükségképpen teszi lehetővé, hogy a jogvédett tartalmakat tömeges mennyiségben vásárolják (akár fizikai hordozókon, akár online). Ennek megfelelően elkerülhetetlen, hogy a fiatalok ingyenes (vagy legalábbis nagyon olcsó) megoldások felé forduljanak. Az igazi választóvonalat az „első fizetés” jelenti. A fiatalokat eddig a pillanatig lehet arra rávenni, hogy jövedelmüknek legalább egy részét az alkotók támogatására fordítsák. E pillanat után az emberek már csak a szerzői jogtól távol eső okok miatt képesek változni (ilyen lehet például a családalapítás, egy gyermek születése). *A fiatalokba ezért elsősorban a szerzői jog iránti tiszteletet kell belenevelni, hogy aztán a piacra kilépve a lehetőségeikhez képest minél több áldozatot hozzanak a kultúra támogatása érdekében.* Ezt a célt több kiváló kezdeményezéssel is próbálják elérni külföldön, ilyen például a brit „Pop4Schools” program, amelyen keresztül az iskolások megismerhetik a zenealkotás folyamatát. Mindenki a számára leginkább testhezálló feladatot kapja: ki énekel, ki CD-borítót tervez. Mindezekon keresztül a fiatalok életszerű módon tapasztalhatják meg, hogy mit is jelent alkotni, s ennek milyen haszna lehet.⁶⁰ Hasonló program Franciaországban a „Tous pour la musique”,⁶¹ illetve Ausztriában az „Ideen sind etwas Wert”.⁶² Hazánkban a ProArt és az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Közcélú Alapítvány (ASVA) által a Sulinet keretében készített digitális képregény említhető, amely egy rockzenekar mindennapjain keresztül ismerteti a zenei alkotómunka fázisait, illetve a jogsértésekből eredő problémákat.⁶³

Igazán sajnálatos, hogy hasonló magyar oktatási vagy tájékoztató programról az elmúlt években nem lehetett hallani (kivéve a ProArt által kezdeményezett kampányok, pl. a Vette-d? Kösz!, a Voltfólió, illetve az ez évben futó Fair Play kampány). Ugyancsak nagy probléma, hogy a témakör tudományos igényességű kutatására sem állnak rendelkezésre megfelelő források. A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület ugyan immáron évek óta rendszeresen

⁵⁹ A WIPO rendkívül korrekt anyagot publikált 2007-ben az alkotóművészet fontosságáról. Lásd: Maria de Acaizo: Learn From the Past, Create the Future: The Arts and Copyright, 2007: http://wipo.int/freepublications/en/copyright/935/wipo_pub_935.pdf.

⁶⁰ Lásd: <https://pop4schools.com/>.

⁶¹ Lásd: <http://www.touspourlamusique.org/>.

⁶² Lásd: www.ideensindetwaswert.at.

⁶³ Lásd: <http://szerzoijog.sulinet.hu/>.

elkészíti hamisítási jelentését, azonban ezek megbízhatósága, elsősorban a módszertan és a szóhasználat okán, jelentős kritikák tárgya.⁶⁴

Ahhoz, hogy a fent említett oktatás és tájékoztatás minél sikeresebb legyen, az államnak szerepet kell vállalnia a kutatómunka finanszírozásában. Ennek bázisa lehetne a HENT vagy az SZTNH, azonban az érdemi munkába az egyetemi és gyakorlati szféra bevonása elengedhetetlen, méghozzá folyamatos és semmi esetre sem ad hoc jelleggel, rövid határidők kitűzésével.

6.3.4. A legális fogyasztás állami támogatása

Mintaértékű francia kezdeményezés a zenepiacon a „Carte musique”.⁶⁵ Ennek keretében a 12–25 éves korosztályba tartozók 5, 10 és 25€ címletű kártyákat vásárolhatnak, amelynek a kétszeresét vásárolhatják le az általuk kiválasztott (azonban kártyánként csak egy) online zeneáruházban. A különbözetet az állam téríti meg a zeneboltnak. Persze a kezdeményezés a pozitív üzenete és várható kedvező hatásai ellenére sem tekinthető tökéletesnek. A francia statisztikák szerint a 12–25 éves korosztályba 8 millióan tartoznak, s közel 90 százalékuk rendelkezik otthoni szélessávúinternet-kapcsolattal. A még Sarközy elnök idején kétéves időtartamra meghirdetett „Carte musique” keretében azonban csak évi egymillió kártya volt kibocsátható, vagyis csupán e korcsoport csekély hányada élvezhette a kártyarendszer előnyeit.⁶⁶ Ugyan bármiféle hasonló kezdeményezés Magyarországon a mindenkori gazdaságpolitika függvényének tűnik, az ötlet akár már rövid távon is megfontolandó.

A munkacsoport által feltett kérdés másik dimenzióját az adja, hogy valamennyi fent említett intézkedési/megoldási ötlet és javaslat egyáltalán reális alternatívát jelent-e, vagyis képes-e ellenpólusként szolgálni a folyamatosan erősödő illegális tartalomfogyasztással szemben?

Meglátásunk szerint a 6.3.1. és a 6.3.2. pont szoros összefüggésben áll. A „széles és mély” tartalomkínálat modelljei világszerte léteznek (elsősorban az Egyesült Államokban és Japánban, de Európa gazdagabb országaiban is). Technikailag pillanatok kérdése lenne az érintett szolgáltatásokat piacra dobni Magyarországon is. Hogy ezt eddig az AV-szektorban nem igazán, a zenei szektorban is csak elvétve tették meg a világcégek, az innovációs környezet gyengeségében, az engedélyezési nehézségekben keresendő, valamint a népszerű legális (YouTube) és illegális (pl. fájlcsere), de mindenképpen ingyenes modellek is közrejátszottak ebben. Ezt felszámolni a jogérvényesítés erősítése ellenére is csupán a gazdasági és jogi környezet vonzóvá tétele mellett lehetséges. Ezt jelenleg sokan „öngyilkos” taktikának tartják (ahogy ez az MPSZ véleményéből is kiolvasható), azonban változás nélkül nehezen

⁶⁴ A legutóbbi jelentés véleményezését lásd: Megjelent a HENT 2012-es jelentése a hamisítás helyzetéről. Szerzői jog a XXI. században, 2012. szeptember 11.: (<http://copyrightinthexxcentury.blogspot.hu/2012/09/megjelent-hent-2012-es-jelentese.html>).

⁶⁵ Décret n° 2010-1267 du 25 octobre 2010 relatif à la „Carte musique”.

⁶⁶ A „Carte musique” kritikáját lásd: Hajdú Dóra: A HADOPI első csapásai. Infokommunikáció és Jog, 2011. december, p. 201.

képzhető el. Az európai uniós közös jogkezelési reform valamilyen szinten ugyanebbe az irányba hathat.

Az oktatás és tájékoztatás már rövid távon is eredményezhet pozitív változásokat. A hatásfokot ugyan csekélynek, a legjobb esetben is közepesnek érezzük, vagyis csupán az oktatófilmek hatására nem fognak milliók pénzt áldozni a jogvédett tartalmakra, azonban az állam részéről befektetett összegek véleményünk szerint többszörös mértékben megtérül-
nének. Megfordítva a tételt: az oktatás és az ezt megalapozó kutatás nélkül szinte biztosra vehető, hogy a jövő fogyasztóit adó általános és középiskolás fiatalok jelentős többsége az ingyenes, sok esetben illegális csatornákat fogja preferálni felnőttkora során is. Ennek megfelelően a „*copyright literacy*” erősítése prioritása kell, hogy legyen az államnak.

Az oktatás tartalmi értelemben azonban nem bontható le „audiovizuális” és „minden más” területre. A jogellenes felhasználásokkal szembeni és a jogszerű felhasználások melletti érvelés során a szerzői jog bontatlan egészére kell fókuszálni, hiszen a mozgatórugók egy jelentős része a műtípustól független. (A műtípus a jogellenes tartalomfogyasztás részleteit befolyásolhatja.) Ebből következik, hogy az oktatási feladatok megvalósítása szoros együttműködést igényel a jogosultak, a közös jogkezelők (a jogérvényesítésért felelős szervezetek), az egyetemek (egyéb közoktatási intézmények), a társadalmi szervezetek és az állam részéről. Tagadhatatlan, hogy egyes feladatok nagyobb önszerveződést, mások nagyobb állami közreműködést feltételeznek/igényelnek.

Az oktatás/tájékoztatás megvalósítása több módon (és ha lehetséges egyidejűleg, egymást erősítve) képzhető el. Az alábbi táblázatban feltüntetésre került néhány ilyen módszer. Egyúttal megjelölésre került, hogy az egyes lehetséges szereplőktől milyen közreműködés az elvárt (természetesen nem imperatív).

Feladatok / szereplők	jogosultak	kjk.	egyetemek (közoktatás)	társadalmi szervezetek	állam (költtségvetés)
oktatófilmek készítése (akár élő szereplős, akár animációs formában)	+	+		+	+
interaktív tudatosságnövelő projektek indítása (mint a pop4schools), akár szoftveres játék formájában is	+	+		+	
televíziós/rádiós programok („beszélgetős műsorok”)	+	+	+		

Feladatok / szereplők	jogosultak	kjk.	egyetemek (közoktatás)	társadalmi szervezetek	állam (kölségvetés)
<i>tananyagok</i> készítése (az egyszerűtől a komolyabbig ⁶⁷)			+	+	+
<i>tudományos kutatások</i> a jogellenes felhasználások okainak feltárására és analizisére	+		+		+
<i>tudományos kutatások</i> a jogszerű felhasználások diszfunkcióinak feltárására és analizisére	+	+	+		+

Az oktatás/tájékoztató hatékony megvalósítása koordinációt igényel. Ennek érdekében indokolt lenne a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának felügyelete mellett olyan „*copyright literacy munkacsoport*” felállítás, amelynek tagjai a fenti területekről érkeznek, *kiegészítve* a HENT munkatársaival. A munkacsoport feladata az állami költségvetésből erre a célra fordított összegek felhasználásának koordinálása és menedzselése, valamint a hatékony működést megalapozó tudományos kutatások összehangolása és felkarolása, valamint finanszírozása lenne. E helyütt a HENT és az egyetemi kutatógárda (nemcsak a jogászok, hanem a társadalomtudományok egyéb művelőinek) bevonása indokolt.

A kivitelezés azonban az önszerveződés elvén tűnik hatékonynak. Hangsúlyozzuk ezért, hogy *az államnak elsődlegesen finanszírozási feladatokat kell magára vállalnia, a „copyright literacy” tartalmi megvalósítása azonban a jogaiban érintett és szakmailag felkészült személyek/szervezetek feladata kell, hogy legyen. Állami kényszereszközök igénybevétele nem jelenthet megoldást a problémákra.*

A 6.3.4. pontban említett állami dotáció konstans jelleggel fenntarthatja a fogyasztók érdeklődését a legális fogyasztás iránt. Vélhetően a befektetett összegek is megtérülhetnek adóforintokban, ugyanakkor a költségvetési vonzata lényegesen nagyobb. A „Carte musique” program mellékágaként bevezetett „PUR certificate”, vagyis a jogszerű szolgáltatásokat nyújtó cégek részére évente kiállított „tisztasági igazolás” bevezetése az SZTNH felügyelete mellett egyszerűen kivitelezhető hazánkban is. Amennyiben az igazolás bevezetésre kerül, a szolgáltatók állami dotációs rendszerbe való integrálásának adminisztrálása viszonylag könnyen menne. Az igazolás ugyanis nem csak formáság, a mögötte meghúzódó többlettartalom miatt („hozzánk jöhetsz, mi tiszták vagyunk”) a cégek számára is előnyös

⁶⁷ *Általános iskolásoknak* játékos feladatokat tartalmazó könyvek írása (előtérbe helyezve az alapfokú oktatás klasszikus formáit: rajzolás, verselés stb., de már beépítve a digitális technológiák nyújtotta előnyöket). *Középiskolásoknak* emeltebb szintű oktatási anyagok készítése, ha lehet elektronikus formában, ezzel is fokozva a digitális tartalmak tudatos használatát. Ezekbe az anyagokba a tudatos alkotómunkát és az alkotómunka előnyeinek/fontosságának hangsúlyozását („policy-oktatás”) is be kell illeszteni (mikor eredeti egy vers, miért előnyös szoftvert készíteni stb., mindezt a diák személyes tapasztalatai révén szívja magába). *Egyetemi hallgatók* számára már jelenleg is rendelkezésre állnak kiváló jegyzetek, ez azonban nem lehet akadály ilyen szinten is tematikus kiadványok készítésének. Ez egyébként tudományunk szerint a nemzeti kerettantervek kidolgozása során a HENT egyik kiemelt célkitűzése.

lehet. Aki nem rendelkezik a megfelelő igazolással, egyértelmű céltáblájává válhat a jogérvényesítésnek. A jogérvényesítés ezen részében az államnak is nagy feladatokat kell vállalnia.

A fent említett két feladat kivitelezése érdekében indokoltnak tűnik:

- az SZTNH berkeiben több új szakembert alkalmazni;
- a „copyright literacy munkacsoport” tagjainak díjazást biztosítani;
- a tudatosságnövelő projekteket állami támogatással előmozdítani (indokoltnak tűnik, hogy a közös jogkezelők és a jogosultak is szerepet vállaljanak e feladatok megvalósításából anyagi áldozatvállalás révén, úgy azonban, hogy ez a szerzői jogosultaknak járó díjak felosztását ne veszélyeztesse);
- a „Carte musique” és „PUR certificate” mintájára bevezetendő hatósági feladatok állami finanszírozása.

A fenti eszközök bevezetése éves szinten pár száz millió forintos kiadást is jelenthet, azonban ezen összegek megtérülése már rövid távon is valószínűnek, hosszú távon pedig – a társadalmi tudatosság erősítésének köszönhetően – határozottan reálisnak tűnik.

Amin *biztosan nem lehet változtatni* annak ellenére, hogy a televízió napjainkban csekély lemaradással közvetíti a külföldi (rendszerint amerikai) tartalmakat, hogy a fogyasztók egy része (de bizonyosan nem többsége) továbbra is instant, azonnali hozzáférésre vágynak. Ennek megfelelően különösen a sorozatok piacán egyelőre felszámolhatatlannak tűnik a friss tartalmak fájlcsereelőrendszereken keresztül történő megosztása, valamint az ehhez kapcsolódó, rendszerint rossz minőségű feliratok készítésének a gyakorlata. Vagyis a tartalomkínálat horizontális részét bizonyos esetekben egy ideig még biztosan a szürke zóna adja majd (hiszen ennek a felszámolása még gyorsabb hazai műsorra tűzés esetén lenne megvalósítható, ami azonban nem szerzői jogi kérdés). Vagyis a vertikális dimenzióban, például a sorozatok teljes (és régi) évadjai vagy tematikus tartalmak értékesítésében, sokkal komolyabb gazdasági potenciál rejlik.

6.4. Javaslatok az Európai Bizottság számára

6.4.1. Javaslatok a zöld könyvvel kapcsolatos magyar álláspont felülvizsgálata tekintetében

Amint erre utalás történt a 4.2.1.3. alatt, az audiovizuális művek európai unióbeli online terjesztéséről: az egységes digitális piac lehetőségeiről és kihívásairól szóló zöld könyvhöz kapcsolódóan a Bizottság nyilvános konzultáció keretében igyekezett felmérni az érintett piaci szereplőknek és a tagállamoknak a zöld könyvben meghatározott témákkal kapcsolatos álláspontját. A zöld könyvben meghatározott tematikus kérdések megválaszolása érdekében a magyar Kormány – a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium és az SZTNH koordinációja mellett – társadalmi egyeztetést tartott a jogosultak körében, az ennek eredményeként kialakított magyar kormányzati álláspontot Magyarország 2011. november 18-

án konzultációra bocsátotta. A válaszok magyar és angol nyelven egyaránt hozzáférhetők a Bizottság konzultációs honlapján.

A munkacsoport úgy véli, a 2011-ben megfogalmazott kormányzati álláspont számos eleme fenntartható, és jó kiindulási alapot képez a jelen konzultációs folyamathoz. Ennek alapján a munkacsoport az alábbi javaslatokat fogalmazza meg.

1. A munkacsoport továbbra is fenntartandónak tartja azt az álláspontot, amely szerint az audiovizuális művek esetében hangsúlyosabb indokok hozhatók fel az Európai Unión belül a tagállamok területiségéhez és nyelvi adottságaihoz igazodó felhasználásra és a szerzői jogok annak megfelelő szabályozására és gyakorlására, mint egyes más műkategóriák – különösen a zeneművek – esetében, ahol a határokon átnyúló online jogosítás inkább működőképes lehet. A munkacsoport egyetért azzal, hogy ezért az európai audiovizuális ipar számára nem járna előnnyel a zöld könyvben vázolt összeurópai online jogosítási modell bevezetése.
2. A munkacsoport egyetért abban, hogy olyan audiovizuális művek esetében, amikor az előállítók és a terjesztők úgy látják, hogy előnyösek és megvalósíthatóak számukra a határokon átnyúló szolgáltatások, létrehozzák azokat külön szabályozás nélkül is. Ennek megfelelően a munkacsoport úgy véli, hogy az ipar, a forgalmazás és a piac eredményesnek látszó önszabályozására indokolt hagyni az audiovizuális művek felhasználási rendszerét.
3. A munkacsoport fenntartandónak tartja azt az álláspontot is, hogy az audiovizuális művek jelenlegi, a területi és nyelvi különbözőségeket figyelembe vevő rendszere összhangban áll a kulturális sokszínűség védelmére vonatkozó elvekkel és kötelezettségekkel. Ezen a területen különösen óvatosnak kell lenni bármilyen olyan külső ráhatással, beavatkozással, szabályozással, amely veszélybe sodorhatja a működőképesnek bizonyult forgalmazási és jogosítási rendszert.
4. A munkacsoport is elismeri, hogy az európai audiovizuális politika jelenlegi egyik fontos feladata a gyorsuló mértékben terjedő online jogsértésekkel szembeni hatékony fellépés.
5. A munkacsoport egyetért azzal az állásponttal is, hogy mindenekelőtt az egész audiovizuális szektort veszélyeztető illegális fájlcsereelőrendszerek problémájával kellene sürgősen foglalkozni. A munkacsoport álláspontja szerint azonban mindemellett fontos a legális tartalomfogyasztás problémáinak is a feltérképezése, az ahhoz kapcsolódó megoldási javaslatok kidolgozása és támogatása. A munkacsoport támogatja a következő megoldási javaslatokat: horizontálisan széles és vertikálisan mély, felhasználóbarát tartalomkínálat kialakításának a támogatása, innovatív gazdasági és jogi környezet elősegítése, az oktatás és tájékoztatás, valamint a legális fogyasztás állami támogatása.
6. A munkacsoport fenntartandónak véli azt az álláspontot, hogy esélyt kell adni a jogszerű online terjesztésnek az internetet eluruló, tömeges illegális források tisztességtel-

len versenyével szemben. Ennek lényege – a nemzeti szintű intézkedések tapasztalatai alapján ez most már egyre nyilvánvalóbb – az internetes szolgáltatók és más közvetítők megfelelő együttműködésének a kikényszerítése és felelősségük feltételeinek az újraszabályozása (többek között a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve ebből a szempontból mára idejétmúlt szabályainak a felülvizsgálatával).

7. A munkacsoport úgy véli, hogy megoldás lehet a médiaszolgáltatókat terhelő jogdíjak átalánydíjban történő meghatározása mellett az egyablakos jogosítási módszerek támogatása.

6.4.2. Javaslato a „Licences for Europe” kezdeményezés tekintetében

A munkacsoport javasolja a *Licences for Europe Working Group 3 – Audiovisual and film heritage institutions* elnevezésű munkacsoportjában felmerült egyetértési nyilatkozat/modellszerződés létrehozatalának további nyomon követését és a hazai viszonyokra történő adaptálását.

Tekintettel arra, hogy a *Licences for Europe Working Group 3 – Audiovisual and film heritage institutions* elnevezésű munkacsoport munkájának másik fő iránya az azonosítók és nyilvántartások legjobb gyakorlatainak és üzleti modelljeinek összegyűjtése, különösen az ISAN Agency üzleti modelljének a megismerése, tekintettel továbbá arra, hogy az ISAN-nak magyarországi tagszervezete nincs, ezért a munkacsoport javasolja a jövőbeli folyamatokban való közreműködés érdekében a magyarországi tagság biztosítását.

6.5. Javaslato az örökségvédelmi intézményi felhasználásokkal és gyakorlattal kapcsolatosan

- A munkacsoport megállapítja, hogy az ún. „mozgóképörökség-ajánlás” – az Európai Parlament és a Tanács 2005. november 16-án elfogadott 2005/865/EK ajánlása a mozgóképörökségről és a kapcsolódó ágazati tevékenységek versenyképességéről – az örökségvédelmi intézményi felhasználások vonatkozásában nem vesztett jelentőségéből. Egyetért az ajánlás bevezetőjében megfogalmazott megállapítással, amely szerint a filmalkotások kulturális örökségünk alapvető részét képezik, ezért teljes körű védelmet érdemelnek. Kulturális értékükön felül a filmalkotások az európai társadalom történelmének információs forrásai. Annak biztosítása érdekében, hogy az európai mozgóképörökség a jövő generációk részére fennmaradjon, szükség van annak módszeres gyűjtésére, katalogizálására, megőrzésére és helyreállítására, minden esetben a szerzői és szomszédos/kapcsolódó jogokkal összhangban. Az európai mozgóképörökséghez még jobb hozzáférést kell lehetővé tenni oktatási, kulturális, kutatási

vagy egyéb hasonló jellegű, nem kereskedelmi célú felhasználásra, minden esetben a szerzői és szomszédos/kapcsolódó jogokkal összhangban.

- A munkacsoport javasolja, hogy a Bizottság a „mozgóképpörökség-ajánlás” elemeit helyezze az európai szerzői jogi rendszer reformjára irányuló folyamat kontextusába, így különösen: 1. vizsgálja annak lehetőségét, hogy az európai uniós finanszírozás kedvezményezettjei számára kötelezővé tegye az európai uniós finanszírozásban részesült európai filmek egy példányának letétbe helyezését legalább egy nemzeti archívumban; 2. támogassa a tagállamok által az audiovizuális örökségük részét képező filmalkotások szisztematikus gyűjtése, katalogizálása, megőrzése, helyreállítása, valamint oktatási, kulturális, kutatási vagy egyéb hasonló jellegű, nem kereskedelmi felhasználás céljából történő hozzáférhetővé tétele érdekében kijelölt testületek együttműködését; 3. fontolja meg a filmek hosszú távú megőrzése és helyreállítása területén folytatott kutatási projektek finanszírozását; 4. ösztönözze a filmek katalogizálásának európai szabványosítását az adatbázisok interoperabilitásának javítása céljából, pl. a szabványosítási projektek társfinanszírozásán és a legjobb gyakorlatok cseréjének fokozásán keresztül, a nyelvi sokszínűség tiszteletben tartásával.

A munkacsoport javasolja, hogy a technológia és a jog adta lehetőségeket kihasználva a hazai kulturális adatvagyon megőrzésére és hozzáférhetővé, felhasználhatóvá tételére irányuló kormányzati szándékot tartalmazó „Digitális megújulás cselekvési terv 2010–2014” c. dokumentummal⁶⁸ és a mozgóképpörökség-ajánlással” összhangban a Magyar Nemzeti Digitális Archívum biztosítsa a nemzeti és európai szintű gyűjtési és konzerválási módszerek koherenciáját és az adatbázisok interoperabilitását; adja ki az archív anyagokat (DVD-n) az Európai Unió lehető legtöbb nyelvén olvasható feliratozással minden esetben a szerzői joggal és szomszédos/kapcsolódó jogokkal összhangban; működjön közre egy európai filmográfia összeállításában (pl. támogatva a MaNDA aktív részvételét az ún. *Lost Films* projektben.⁶⁹)

6.6. Javaslat állami szerepvállalásra a költségvetési forrásból finanszírozott audiovizuális művek hozzáférhetővé tételében

- Az audiovizuális piac fellendítéséhez – egyebek mellett – tartalombőségre van szükség. A tartalom feldúsításához az is hozzájárulhat, ha az állam legalább azon művek elérhetővé tételét támogatja, amelyek elkészítéséhez maga is hozzájárult, azonban minden esetben annak figyelembevételével, hogy pl. az állam mint filmelőállító által készített filmalkotások esetében az államnak e filmek hasznosításához is fűződhet gazdasági érdeke (és az e hasznosításból befolyt bevétel hozzájárulhat új filmek létre-

⁶⁸ <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/infokommunikacioert-felelos-allamtitkarsag/hirek/digitalis-megujulas-a-magyar-kreativitas-kiteljesiteseert>.

⁶⁹ <https://www.lost-films.eu/>.

hozásához). [Az irodalmi művek megosztására kiváló példát jelent a Petőfi Irodalmi Múzeum által üzemeltetett Digitális Irodalmi Akadémia, amely kb. ötven kortárs (vagy nemrég elhunyt) szerző teljes életművét teszi a nyilvánosság számára hozzáférhetővé oly módon, hogy a szerzők (illetve jogutódaik) számára méltányos jogdíjat fizet. A rendszer így két célt is elér: a szerzőknek rendszeresen, kiszámíthatóan fizetett díj hozzájárul új alkotások létrehozásához, a nyilvánosság pedig ingyenesen jut legális és igényesen megszerkesztett tartalomhoz. Érdemes lenne ugyanakkor végiggondolni a DIA-analóg javaslat alapján kétségtelenül jelentkező társadalmi előnyök és az állam mint a nemzeti vagyonnal felelősen gazdálkodó szervezet érdekeinek egyensúlyát is, akár köztes megoldások keresésével.]

- A támogatási rendszer kiterjesztése az audiovizuális területre nyilvánvalóan költségvetési forrásokat igényel, az elérhető előnyök azonban ennek társadalmi költségeit meghaladhatják. Az állami támogatási rendszer üzemeltetése során azonban kiemelt figyelmet kell szentelni annak, hogy az ne korlátozza, hanem támogassa, kiegészítse a piaci vállalkozások szolgáltatásait.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet – *On demand felhasználások engedélyezése és jogdíjak fizetése a FilmJus társszervezeteinél*

Lettország (AKKA/LAA – rendezők, filmírók, operatőrök jogkezelője)

- Az on demand felhasználás önkéntes közös jogkezelés körébe tartozik.
- Az AKKA/LAA azokat a *lett* audiovizuális műveket engedélyezi on demand felhasználás céljából, amelyek 1993 előtt készültek, ezért nem engedélyez túl sok művet évente.
- A lett filmek on demand jogdíját a szolgáltatás üzemeltetője fizeti. Amennyiben a film ingyenesen hozzáférhető a honlapon, akkor is kell egy kis összegű jogdíjat fizetni.

Spanyolország (DAMA, SGAE – rendezők, filmírók jogkezelői)

- *Kötelező* közös jogkezelésbe tartozik.
- A DAMA mindenféle audiovizuális művet engedélyez on demand felhasználás céljából, tekintet nélkül arra, hogy mikor állították elő vagy milyen műfajú.
- A SGAE az alapszabályában és belső szabályzataiban meghatározott műveket kezeli, valamint azokat a műveket, amelyek a szerzőkkel és külföldi társszervezetekkel kötött szerződéseikben vannak meghatározva.
- A jogdíjat a tartalomszolgáltató fizeti.
- A tartalomszolgáltató bevételétől függ a jogdíj összege, amely a bevétel 2-2,5%-a szokott lenni általában. A minimumjogdíj a bevétel 0,5%-a.

- Az összeg az alábbiak szerint tagolódik a DAMA-nál a szerzők között: rendező 25%, író 50%, filmben szereplő zenemű szerzője 25%.

Finnország (KOPIOSTO – rendezők, filmírók, operatőrök jogkezelője)

- A szerződési szabadság az elsődleges Finnországban. Az on demand felhasználások engedélyezése önkéntes közös jogkezelés körébe tartozik.
- A KOPIOSTO tagjai közé tartozó, az audiovizuális szerzőket képviselő szervezetek megbízták a KOPIOSTO-t azzal, hogy műveik on demand felhasználásait is engedélyezze. Ez a jogkör azonban nem kizárólagos, a szerzők átruházhatják az on demand jogait az előállítóra, ha úgy döntenek.
- A jogdíjak összege mindig megegyezésen alapul.

Franciaország (SACD – rendezők, filmírók jogkezelője)

- Az on demand felhasználásokat szerződéses alapon engedélyezik. Az SACD tagjai megbízták a jogkezelőt azzal, hogy az ingyenes és az előfizetéses on demand felhasználásokért beszedje a jogdíjukat. A fizetős on demand felhasználásokkal kapcsolatban (mint pl. a pay-per-view) az SACD szerződést kötött a filmelőállítókat képviselő szervezetekkel, melynek alapján az SACD szedhet jogdíjat az általa képviselt szerzők számára. Ez a szerződés azonban csak Franciaországra vonatkozik, tehát külföldi jogkezelőkkel jelenleg nem tudnak kölcsönös képviseleti szerződést kötni on demand felhasználásokra.
- A honlap üzemeltetője a felhasználó által fizetett ár bizonyos százalékát fizeti meg jogdíjként az SACD-nek.

Csehország (OOA-S – operatőrök jogkezelője)

- Önkéntes közös jogkezelésbe tartozik, a jogkezelő kizárólag az általa képviselt alkotók műveit engedélyezheti, feltéve, ha erre felhatalmazást kapott.
- A gyakorlatban azonban jóval többször fordul elő, hogy az előállítók engedélyezik az on demand felhasználásokat.
- Az OOA-S on demand jogdíjai fixen meghatározottak, nem egyedi megállapodások függvényei. A jogdíj a felhasználó által fizetett ár bizonyos százalékát teszi ki. Náluk is van minimumjogdíj, amelynek összege függ a filmalkotás hosszától és a szolgáltatás üzemeltetőjének bruttó bevételeitől.

Csehország (DILIA – rendezők és filmírók jogkezelője)

- A DILIA arról számolt be, hogy náluk az on demand engedélyezés nagyon ritka, és eléggé ad hoc módon történik. Ennek oka, hogy 1965 előtt készült csehszlovák műveket és a csehszlovák televízió által 1992 előtt gyártott filmalkotásokat engedélyeznek, valamint olyan műveket, melyeknek szerzőjét a DILIA képviseli az előállítóval folytatott tárgyalások során.
- A jogdíj összege mindig egyedi megállapodás függvénye.

Németország (VG Bild-Kunst – rendezők és operatőrök jogkezelője)

- Általában az előállító engedélyezi a mű on demand felhasználását.
- Az 1966 és 1992 között készült művek azonban ez alól kivételek, mert azokat a közös jogkezelő szervezetek engedélyezhetik. A gyakorlatban azonban a VG Bild-Kunst még nem kötött egyetlen szerződést sem tartalomszolgáltatóval.

2. számú melléklet – a Magyar Producerek Szövetsége Egyesület válaszainak összefoglalója

A munkacsoport a filmek online elérésére vonatkozóan kérdőívet küldött a Magyar Producerek Szövetsége Egyesület (a továbbiakban: MPSZ) részére annak érdekében, hogy választ kapjon a gyakorlattal rendelkező szakemberektől olyan kérdésekre többek között, hogy ők hogyan látják e felhasználási módnak az elterjedését, illetve milyen okok játszanak szerepet abban, hogy a filmek interneten való elérhetősége nem annyira elterjedt még hazánkban.

Az MPSZ érdekvédelmi társadalmi szervezetként működik, és fő célja a produceri szakmai konszenzus megteremtése a magyar filmiparban, fejlesztés, támogatás, képzés és finanszírozás. A munkacsoport által küldött kérdésekre adott válaszok alapján az alábbi következtetések vonhatók le a fenti kérdésekkel kapcsolatban.

Az MPSZ véleménye szerint a filmek terjesztési módjai közül az online felhasználás – bár az Egyesült Államokban, illetve a nyugat-európai országokban sem tekinthető általánosnak – Magyarországon kifejezetten kezdetlegesnek tekinthető.

Külföldön egyre több szolgáltató nyújt fizetés ellenében ilyen szolgáltatást, ezek közül említhető az Apple (iTunes Store), a Netflix (streamingmegoldással teszi lehetővé a filmek online hozzáférését), a Sony Pictures, az Amazon (Amazon Instant Viedo), továbbá említeni lehet az olyan hagyományos disztribútorok szolgáltatását, mint az HBO Go alkalmazása vagy a Hulu csatorna, amelyet egy amerikai médiavállalat működtet. (Magyarországon egyelőre a külföldi online szolgáltatók többségének a szolgáltatása nem hozzáférhető.) Ezzel szemben a nem fizetős szolgáltatások közül kiemelhető a Youtube, az Indavideo vagy a Vimeo. Az Indavideón elérhető ugyan néhány film ingyenesen, azonban az MPSZ tudomása szerint az infrastruktúra megléte lenne szükséges ahhoz, hogy fizetős szolgáltatást tudjon nyújtani a cég. A legális online filmterjesztés tehát elenyésző mértékben van jelen a hazai piacon.

Az online felhasználás hiánya több okra vezethető vissza, ilyen okok között említette az MPSZ például a jogok megszerzésének a nehézségét, a fejlett üzleti modellek, a magyar filmvászték, valamint az anyagi befektetés hiányát (ez utóbbi az elérhető áron, jó minőségben és magyar szinkronnal történő szolgáltatás nyújtását szolgálná). További okként szolgál az illegális letöltések rendkívüli mértékű elterjedése. Érdekes megállapításnak tűnik, miszerint a fogyasztók többségét az tartja vissza az illegális letöltéstől, (ösztönzi az illegális letöltésre – a szerk.) hogy a filmet nem tudják televízióon keresztül, jó minőségben, szinkronizálva megnézni, illetve hogy nagyon kis mértékben jelen van a jogtudatosság is mint

akadályozó tényező. Végül a DVD-k viszonylatában okként az árverseny problémája került említésre, illetve a jogtulajdonosok félelme attól, hogy online felhasználás esetén könnyen elveszíthetik az ellenőrzést a terjesztés felett.

A felsorolásból is kitűnik, hogy az MPSZ szerint a filmek szélesebb körben való online hozzáférése hiányának az oka elsősorban nem a technológia fejlettségével függ össze, hanem ebben azon kívül álló okok játszanak közre. Az egyesület arra is rámutatott, hogy a szolgáltatást olyan szolgáltatók fogják tudni kiépíteni, akik a jogtulajdonosokkal (így a közös jogkezelő szervezetekkel, a szerzőkkel, a szomszédos jogi jogosultakkal) olyan megállapodást tudnak kötni, amely lehetővé teszi a DVD-, illetve a Blue-ray technológiánál – árban is – a vonzóbb online szolgáltatást.

A fentiek alapján az alábbi következtetések vonhatók le.

- *Magyarországon kezdetlegesnek tekinthető a filmek online hozzáférése.*
- *Az okok egyike a jogok megszerzésének a nehézsége, itt érdemes lenne feltárni, hogy ez miben nyilvánul meg, pl.:*
 - *a jogdíjak összege és kikalkulálhatósága,*
 - *az eljárásban rejlő nehézségek,*
 - *a jogtulajdonosok megtalálásának a nehézsége,*
 - *egyéb.*

3. számú melléklet – A Színház- és Filmművészeti Egyetem válaszainak összefoglalója

A Színház- és Filmművészeti Egyetem (SZFE) Rektori Hivatalának a válaszaiból kiderül, hogy ez évben cca. 118 film készül, amelyeket elsősorban az egyetem filmes alapszakjainak, az operatőr osztálynak, a TV-osztálynak a hallgatói készítene. Ebbe a számba nem tartoznak bele a műtermi gyakorlatok alatt készült audiovizuális alkotások, amelyek nem tekinthetők – esztétikai szempontból – igazán filmalkotásnak.

Az SZFE is fontosnak tartja, hogy a hallgatók által készített filmek egy része hozzáférhetővé váljon a nagyközönség számára, így az egyetem ez évben öt kisjátékfilm online hozzáféréseire köt szerződést az egyik nagy tartalomszolgáltatóval. (Arra vonatkozóan, hogy a hallgatók a műtermi gyakorlatok során készített nem filmnek minősülő filmrészletek közül feltehetnek-e filmeket az internetre, illetve, hogy hányat tesznek fel, nincs információ.)

Az SZFE a hallgatók által készített filmek jogaira vonatkozóan a hallgatóval kötött szerződésben rendelkezik, amely szerint az egyetem szerzi meg a hallgatók hallgatói jogviszonya keretében alkotott filmjei feletti jogokat (beleértve az online felhasználás jogát is): „Azoknak a műveknek a jogai, amelyek a hallgatói jogviszony alatt készülnek, a hallgatói követelményrendszer részeként, és részben vagy egészben az egyetem támogatásával az Egyetemet illetik meg. Az ettől eltérő megállapodás lehetséges.” (Idézet az SZFE válasz e-mailjéből.) A hallgatónak lehetősége nyílik tehát a jogok kezeléséről ettől eltérő megállapodást kötni az

egyetemmel, adott esetben megvásárolni az egyes vagyoni jogokat, így az online hozzáférés jogát is, bár erre eddig a gyakorlatban nem volt példa.

A fentiek alapján az alábbi következtetések vonhatók le:

- *a hallgatói filmek tekintetében az online felhasználás felett az SZFE rendelkezik, azzal, hogy a hallgatói filmeket igyekszik online felületen is a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tenni,*
- *egyelőre nincs példa arra vonatkozóan, hogy a hallgatók igényt tartanának hallgatói jogviszonyban alkotott filmjeik online felhasználására, saját maguk által történő értékesítésére.*

4. számú melléklet – Az MTVA médiavagyona, különös tekintettel az online felhasználásokra (összefoglaló)

2011. január 1. napjától kezdve a közszolgálati médiaszolgáltatók vagyonának kezelése és általuk ellátott bizonyos feladatok átkerültek az MTVA-hoz.

A közszolgálati médiavagyon átadásának és felhasználásának jogi kereteit az Mttv., az MTVA Archiválási Szabályzata és az MTVA, valamint a közszolgálati médiaszolgáltatók között létrejött vagyonkezelői és szolgáltatási szerződés határozza meg. Ez utóbbi vagyonkezelési szerződések célja, hogy az MTVA felhasználási jogot biztosítson (nyilvánossághoz közvetítés céljára) a közszolgálati médiaszolgáltatók számára a közszolgálati médiavagyonba tartozó, valamint a közszolgálati médiaszolgáltatók által felhasználható egyéb művekre, műsorokra. Ezen esetekben a közszolgálati médiaszolgáltatók külön engedély és díjfizetési kötelezettség nélkül szerzik meg a felhasználási jogot, amely azonban nem érinti az MTVA-nak és a médiaszolgáltatóknak a közös jogkezelők felé fennálló adatszolgáltatási és díjfizetési kötelezettségét.

Az említett vagyonátadás során minden közszolgálati médiaszolgáltatót megillető valamennyi jog a vonatkozó szerződésekben meghatározott kereteken belül a közszolgálati médiavagyonba került, amelynek kezelője az MTVA lett. A vagyonátadás kiterjedt a felhasználási és más szerződésekben foglalt jogokra és a közszolgálati médiaszolgáltatók saját gyártású műveire, műsoraikra is. 2011. január 1-jétől kezdve az MTVA gyártja a műsorokat és köti meg a felhasználási szerződéseket. Az MTVA korlátlan jogszerzésre törekszik, amely magában foglalja a művek, műsorok online hasznosítását is.

Külön kiemelendő az MTVA-nak a közös jogkezelőkkel (pl. FilmJus) kötött megállapodása, amelynek alapján az MTVA-nak nem kell a szerzőkkel egyénileg megállapodnia, hanem a közös jogkezelőnek fizetett jogdíj alapján jogot szerez a művek nyilvánossághoz közvetítésére (kivéve azon szerzők esetében, akik kiléptek a közös jogkezelésből). Az MTVA és a FilmJus között létrejött megállapodás az online felhasználásokra is kiterjed.

Az MTVA kezelésében lévő közszolgálati médiavagyon definícióját az Mttv. 203. § 33. pontja tartalmazza. Ennek értelmében, a filmvagyon részét képezik *i)* a közszolgálati mé-

diaszolgáltatók által „bármilyen jogcímen megszerzett művek, műsorok, illetve az ezeken fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok” és *ii*) az MTVA által „bármilyen jogcímen megszerzett művek, műsorok, illetve az ezeken fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok”. Az online felhasználási jog az MTVA megalakulása előtt gyártott művek, műsorok esetében akkor száll át az MTVA-ra, ha ezen jogokkal a közszolgálati médiaszolgáltatók is rendelkeztek.

Az olyan – az MTVA archívumában található – művek esetében, amelyek nem képezik a közszolgálati médiavagyon részét, előfordulhat, hogy az MTVA nem rendelkezik online felhasználási joggal (mivel ezeket a médiaszolgáltatók nem szerezték meg, vagy ismeretlen felhasználási módként az nem szállt át rájuk). Az MTVA álláspontja szerint ezen esetekben filmelőállítóként csak az MTVA jogosult utólag megszerezni az online felhasználás jogát. A közszolgálati műsorszolgáltatók esetében gyártott filmalkotások esetében rendelkezhet harmadik személy az online felhasználás jogaival. Az MTVA-nak többféle együttműködése is van online szolgáltatókkal.

A közszolgálati médiaszolgáltatók az Mttv. hatálybalépése előtt saját gyártású műveik esetében minden vagyoni joggal rendelkeztek, így az online felhasználás jogával is. Az MTVA az Mttv. hatálybalépése óta mind belső, mind külső gyártásban előállított művek esetén, minden esetben megszerzi a online felhasználási jogot. Ezt a jogot külső gyártás esetén a gyártóktól, belső gyártás esetén az alkotóktól szerzi meg. Amennyiben az alkotók munkavállalók voltak, az online felhasználás jogát az MTVA mint munkáltató az Sztj. 30. §-a alapján szerzi meg.

Az MTVA filmvagyonának hasznosítását illetően az MTVA jelenleg nem nyújt olyan szolgáltatást, amelynek keretében a filmek letölthetőek lennének, azonban lehetővé teszi a filmek online megtekintését ellenérték fejében. Ezen túlmenően az MTVA két legnagyobb felhasználója, a UPC és a Telekom kábeltelevíziós hálózata online videotékában tesz elérhetővé filmeket és meséket. Továbbá az MTVA elindította saját online videotékáját is. Ezen felhasználások után az MTVA fizet a FilmJus-on keresztül jogdíjat a szerzők részére, kivéve azokban az esetekben, amikor az online felhasználást annak létezése hiányában nem lehetett megszerezni.

A közszolgálati médiavagyon on demand felhasználása kapcsán végül érdemes kiemelni, hogy az MTVA engedélyezte az NMHH részére a Médiatanács jogelődje, az Országos Rádió és Televízió Testület által korábban támogatásban részesített és az MTVA archívumában található egyes műsorszámok és filmalkotások kulturális, oktatási és karitatív célú hasznosítását a Magyar Média Mecenatúra Program keretén belül.⁷⁰

⁷⁰ <http://mecenatura.mediatanacs.hu/>.